

Міністерство аграрної політики та продовольства України
Вінницький національний аграрний університет

Факультет обліку і аудиту
Кафедра аудиту та державного контролю

КОМП'ЮТЕРНИЙ АУДИТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ
СТУДЕНТІВ

освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”
спеціальності 6.030.509 “Облік і аудит”

Вінниця 2011

Автор:

Фостолович В. А. Комп'ютерний аудит. Методичні рекомендації для ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” спеціальності 6.030.509 “Облік і аудит” / Фостолович В.А.. – Вінниця РВВ ВНАУ, 2010. – 34 с.

Рецензенти:

Денисюк О.М. д.е.н., професор кафедри фінансового контролю та аналізу Вінницького торговельно-економічного інституту КНЕУ

Гудзенко Н. М. к.е.н., доцент кафедри організації обліку та звітності ФЕП Вінницького національного аграрного університету

Коротка анотація

Методичні рекомендації для ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» спеціальності 6.030.509 «Облік і аудит» факультету економіки та підприємництва та методичних рекомендацій про порядок підготовки та видання навчально-методичної літератури у Вінницькому національному аграрному університеті.

Рекомендовано навчально-методичною комісією ВНАУ
(протокол № _____ від _____ 2011 р.)

Зав видавничим центром ВНАУ Романов О.М.

Підписано до друку _____ Формат _____

Ум. друк. арк. 1,1 Обл. _____ вид. арк. _____

Наклад 50 пр. зам. № _____

Видавничий центр ВНАУ

вул. Сонячна 3, м Вінниця, 21008

Тел 330

Зміст

Передмова	4
Розподіл навчального часу за темами по курсу “Комп’ютерний аудит” зі спеціальності 6.030.509 “Облік і аудит”	8
Структура курсу за КМСОНП для навчальної дисципліни «Комп’ютерний аудит»	10
Лабораторні роботи та методика їх виконання	11
Перелік питань, що охоплюють зміст робочої програми	44
Приклади типових завдань, що виносяться на поточний контроль	46
Теми вибіркової складової (рефератів та есе)	56
Вимоги до оформлення вибіркової складової	57
Індивідуально-консультативна робота	58
Методики активізації процесу навчання	59
Система поточного і підсумкового оцінювання знань студентів	61
Підсумкове оцінювання знань студентів з дисципліни «Комп’ютерний аудит»	69
Зразок білету модульного (контрольного) завдання	70
Список рекомендованої літератури	71

Передмова

Дисципліна "Комп'ютерний аудит" розрахована на підготовку фахівців зі спеціальності "Облік і аудит" освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" вищих аграрних закладів освіти III - IV рівнів акредитації.

Аудиторська діяльність в Україні, викликана переходом до ринкових відносин, за порівняно короткий термін пройшла етап становлення, і її розвиток триває. Контроль вірогідності інформації, відображеної в бухгалтерській і податковій звітності, що проводиться кваліфікованими фахівцями, допомагає зацікавленим користувачам ухвалювати відповідні рішення, знижує підприємницькі ризики. Крім того, консультуючи працівників підприємств, допомагаючи їм усунути недоліки у веденні обліку і складанні звітності, аудитори сприяють підвищенню рівня обліково-економічної роботи в цілому.

Розвиток автоматизованих інформаційних систем потребує проведення аудиту за допомогою комп'ютерної техніки. При цьому комп'ютерні технології сьогодні використовуються на всіх стадіях аудиту: під час планування, здійснення, документування аудиторської роботи, оформлення аудиторського висновку. Застосування комп'ютерної техніки не замінює мети проведення аудиторських процедур на кожній із цих стадій, проте суттєво впливає на способи і порядок проведення цих процедур, а отже, на методологію аудиту. Крім того, інформаційні технології посідають життєво важливе місце в забезпеченні діяльності як комерційних фірм, так і неприбуткових організацій. Саме тому професійні бухгалтери (аудитори), окрім використання різного роду інформаційних технологій, часто консультують керівників підприємств щодо оцінки ефективності й надійності впровадження та використання різних інформаційних технологій організаціями всіх типів і розмірів.

Вираз "комп'ютерний аудит" адекватно відображає весь комплекс складних прикладних проблем, пов'язаних із застосуванням інформаційних комп'ютерних технологій в господарському контролі, аудиті та аналізі фінансової звітності підприємств, оцінці ефективності й надійності інформаційних систем підприємств, а також організації роботи аудиторських фірм в сучасних умовах.

Хоча ці проблемні питання, здавалося б на перший погляд, належать до різних галузей наукової та практичної діяльності, як от: інформаційні технології, бухгалтерський Брак інформації фахівці називають основним чинником, що стримує зростання автоматизації аудиту, разом з іншим чинником — низькою якістю наявних пропозицій. Проте здебільшого аудиторські компанії вважають, що необхідне впровадження автоматизованих систем в їх діяльність, і чекають, що це сприятиме підвищенню ефективності та якості роботи.

В Україні ж стан справ з упровадженням сучасних технологій в аудит значно гірший. Це підтверджує той факт, що навіть в Росії вже з'явилося до десятка спеціалізованих аудиторських програмних продуктів місцевої розробки, а в Україні — жодного. Проте прогрес в галузі інформаційних технологій є надзвичайно стрімким. Міжнародні стандарти аудиту (МСА) — *International Standards on Auditing (ISAs)*, що їх випускає Міжнародна федерація бухгалтерів і які є з 2004 р. обов'язковими для виконання аудиторами України, а з 2005 р. — і для аудиторів всіх країн Європейського Союзу, значну увагу приділяють використанню інформаційних технологій в аудиті. У січні 2005 р. вийшла нова редакція Міжнародних стандартів аудиту, яка ознаменувала докорінну перебудову їх ідеології щодо застосування інформаційних технологій, — стандарти з аудиту в умовах застосування інформаційних комп'ютерних систем вилучено — натомість весь аудит де-факто розглядається як комп'ютерний.

Якщо вести мову про застосування інформаційних технологій та комп'ютерної техніки в бізнесі при здійсненні контрольної функції менеджменту, то ситуація є складною та комплексною. У цьому випадку складно провести межу між застосуванням комп'ютерів для здійснення саме господарського контролю і використання як інструменту для контролю і оцінки ефективності господарської діяльності та бізнесу. Більше того, оскільки діяльність багатьох підприємств сьогодні базується на застосуванні комп'ютерних інформаційних систем, то питання контролю їх функціональної дії в технічному сенсі також є надзвичайно важливим питанням як безпеки підприємства, так і безпосередньо контрольної функції менеджменту.

Проте слід зазначити, що як зарубіжні, так і українські автори вбачають серйозні перешкоди на шляху впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в контролі та аудиті. До найважливіших з них належать такі.

1. Аудит фінансової звітності згідно з міжнародними стандартами аудиту багато в чому має за основу так зване "професійне судження" аудитора (*professional judgment*), яке ґрунтується на його досвіді та інтуїції. Бездумна комп'ютеризація аудиту при цьому може призвести до такої його автоматизації, що потягне за собою ряд упущень та помилок при проведенні аудиту.

2. Ризики, пов'язані з використанням комп'ютерних систем обробки даних, можуть бути досить значними. При цьому ймовірність неправильної обробки даних чи втрати частини інформації стає реальною загрозою правильності аудиторського висновку.

3. Розробка аудиторського програмного забезпечення є досить копітким процесом, який, до того ж, потребує значних фінансових витрат.

Безумовно, аудитори не заперечують користі автоматизації. Проте характерно, що при розмові з українськими аудиторами щодо автоматизації їх діяльності вони часто кажуть: "в майбутньому", "в перспективі". Опитування, проведені серед російських аудиторів щодо використання в їх роботі програмних продуктів, також показали, що одним з головних інструментів аудитора, як і раніше, залишаються Word і Excel²⁴. Проте навіть в розвинутих країнах не все так добре. Як зазначають зарубіжні автори²⁵, "...навіть сьогодні більшість бухгалтерів, як і більшість корпоративних керівників, в кращому випадку мало-помалу освоїли Інтернет і володіють лише небагатьма спеціальними навиками, що дозволяють користуватися ним ефективно". Крім того, в США поряд із сертифікацією аудиторів CPA (*certified public accountant* — сертифікований громадський бухгалтер-аудитор) запроваджена сертифікація CISA (*computer information system auditor* — аудитор комп'ютерних інформаційних систем). Як зазначають у зв'язку з цим Дж. Вілкінсон і М. Цирулло, сертифіковані аудитори комп'ютерних інформаційних систем повинні мати спеціальні навички щодо програмного й апаратного забезпечення, технологій баз даних та телекомунікаційних технологій,

а також засобів і методів контролю в комп'ютерних системах і комп'ютеризованих методах аудиту. Вони також зазначають, що в майбутньому всі аудитори мають набути переважної більшості спеціальних знань і навичок CISA, і вже сьогодні без участі CISA-аудиторів не обходиться жодна аудиторська перевірка на підприємствах середнього і великого розміру.

Мета дисципліни – надати студенту основні положення розвитку комп'ютерного аудиту, становлення його як науки, розглянути основні принципи цієї професії та надати основні поняття про порядок аудиторської перевірки в умовах застосування інформаційних систем обліку та контролю.

Типовою освітньо-професійною програмою на вивчення дисципліни відведено 108 год. Програмою дисципліни передбачено здійснення поточного та підсумкового контролю знань студентів у процесі проведення практичних занять, ділових ігор, складання заліку в кінці вивчення предмету. Програма є базовою для створення тимчасової навчальної програми з дисципліни "Комп'ютерний аудит".

Метою даної дисципліни є формування цілісної системи знань про сутність і форми прояву комп'ютерного аудиту, засади формування і функціонування окремих сфер і ланок систем обліку і контролю.

Завдання вивчення комп'ютерного аудиту полягає в тому, щоб, розглядаючи ту чи іншу форму господарських відносин, зрозуміти їх суть, необхідність та порядок проведення автоматизованих перевірок: що вони відображають, як впливають на поведінку їх суб'єктів та як позначаються на інтересах цих суб'єктів, як враховуються при цьому інтереси окремих фізичних і юридичних осіб та держави, яка результативність впливу комп'ютерних форм контролю на соціально-економічний розвиток країни в цілому та добробут її громадян і фінансовий стан підприємств, які облікові протиріччя виникають у суспільстві і як вони вирішуються. Тільки на основі таких усебічних і ґрунтовних знань облікової теорії можливе в подальшому успішне вивчення окремих сфер і ланок аудиторської контролюючої системи та форм і методів облікової діяльності.

Розподіл навчального часу за темами по курсу “Комп’ютерний аудит” зі спеціальності 6.050.100 “Облік і аудит”

(денна форма навчання)

Назви тем	Лекції	Лаборатор	Лабораторна робота	Разом
ЗМ. МОДУЛЬ 1. Процес розвитку бухгалтерського обліку та стандарти ведення бухгалтерського обліку				
Концептуальні основи комп’ютерного аудиту	2	4	8	14
Основи проведення комп’ютерного контролю і аудиту	2	4	9	15
Аудит інформаційних систем	2	4	11	17
Всього за ЗМ 1	6	12	28	46
ЗМ. МОДУЛЬ II. Методика проведення комп’ютерного аудиту				
Концепція побудови аудиторської системи	2	4	10	16
Аналітичні процедури в комп’ютерному аудиті	2	4	8	14
Методика проведення комп’ютерного	2	4	10	16
Інструментальні засоби для роботи користувача, які направлені на рішення	2	4	10	16
Всього за ЗМ II	8	16	38	62
Разом за ЗМ I та ЗМ II	14	28	66	108

Структура курсу за КМСОНП
для навчальної дисципліни
«Комп'ютерний аудит»

Вид контролю	№ залікового кредиту	« Модуля	Назва змістовного модуля (назва теми)	Вид навчальної дисципліни	Загальна кількість заходів/годин	Кількість балів за кожний вид діяльності	Загальна кількість балів				
Поточний контроль		Модуль I 48 год / 1,33 кр	ЗМ I Процес розвитку бухгалтерського обліку та стандартів ведення бухгалтерського обліку	Лекції: присутність оформлення	4/8	2 б 1 б 1 б	8 б				
				Практичні	4/8	1 б	4 б				
				Самост. робота в т.ч. реферат	1/32	10 б	10 б				
				Контрольні заходи:							
				посад.	1/-	2 б	2 б				
				інструкц.	1/-	2 б	2 б				
				положення	2/-	2 б	4 б				
				ПСП	1/-	5 б	5 б				
				контр. роботи захист модуля							
				Всього за I модуль					13/48	1,33 кр	38 б
				Модуль II 60 год / 1,67 кр	ЗМ II Еволюція окремих категорій бухгалтерського обліку. Розвиток світового аудиту	Лекції: присутність оформлення	3/6	2 б 1 б 1 б	6 б		
						Практичні	4/8	1 б	4 б		
						Самост. робота в т.ч. реферат	1/46	10 б	10 б		
						Контрольні заходи:					
						контр. роботи захист модуля тести	2/- 1/- 1/-	2 б 5 б 3 б	4 б 5 б 3 б		
Всього за II модуль					12/60	1,67 кр	32 б				
Разом за I-II модулі						3,0 кр	70 б				
Модуль III	Наукова робота та поглиблене вивчення дисципліни (додаткові бали)	Публікації			10 б						
		Участь у конференціях			10 б						
		Участь в олімпіадах			10 б						
Всього за поточний контроль							70 б				
Підсумковий контроль				Залік	1/-		30 б				
Всього заліковий кредит					1/108		100 б				

Лабораторні роботи та методика їх виконання
Лабораторна робота №1
з дисципліни «Комп'ютерний аудит»
Тема 1. Концептуальні основи комп'ютерного аудиту

Мета роботи: вивчити основні концептуальні основи комп'ютерного аудиту з вивченням особливостей впровадження та функціонування інформаційних технологій в бізнесі та аудиті.

Завдання:

1. Представити основні інформаційні технології в бізнесі та аудиті.
  2. Відобразити перешкоди на шляху впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в контролі та аудиті.
  3. Подати порядок побудови комп'ютерної інформаційної системи підприємства.
  4. Відобразити місце КІС в ІСП.
  5. Проаналізувати технологічний процес обробки інформації при комп'ютерній системі бухгалтерського обліку.
  6. Сформувати основи автоматизації аудиту в умовах використання програми Excel.
5. Індивідуальне завдання. Представити елементи автоматизації аудиту порівнянності показників фінансової звітності в умовах використання програми Excel.

В умовах нерозробленості автоматизованих систем аудиторської діяльності одним з головних інструментів аудитора, як і раніше, залишаються Word і Excel.

В США поряд із сертифікацією аудиторів CPA (certified public accountant — сертифікований громадський бухгалтер-аудитор) запроваджена сертифікація CISA (computer information system auditor — аудитор комп'ютерних інформаційних систем).

Будь-яка інформаційна система характеризується наявністю технології перетворення вихідних даних у результатну інформацію. Такі технології прийнято називати інформаційними.

КІСП — комп'ютерна інформаційна система підприємства є сукупністю інформації, методів, моделей, технічних, програмних, технологічних засобів та рішень, що характеризується наявністю спеціалістів, які займаються обробкою інформації і прийняттям управлінських рішень в межах підприємства.

Взаємозв'язок інформаційної системи підприємства та системи бухгалтерського обліку підприємства може бути проілюстрований за допомогою такої схеми (рис. 1.1).

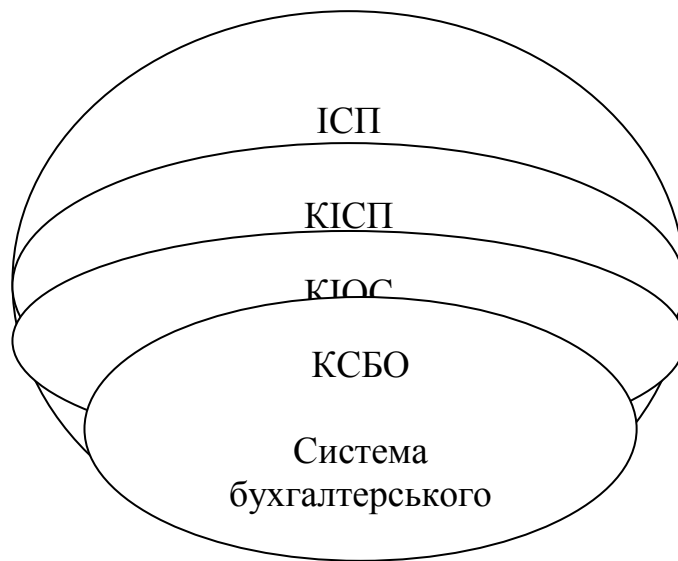

Рис. 1.1. Місце комп'ютерних інформаційних систем в інформаційній системі підприємства:

ІСП — інформаційна система підприємства;

КІСП — комп'ютерна інформаційна система підприємства;

КІОС — комп'ютерна інформаційна облікова система;

КСБО — комп'ютерна система бухгалтерського обліку

Технологічний процес обробки інформації при комп'ютерній системі бухгалтерського обліку показано на рис. 1.2.

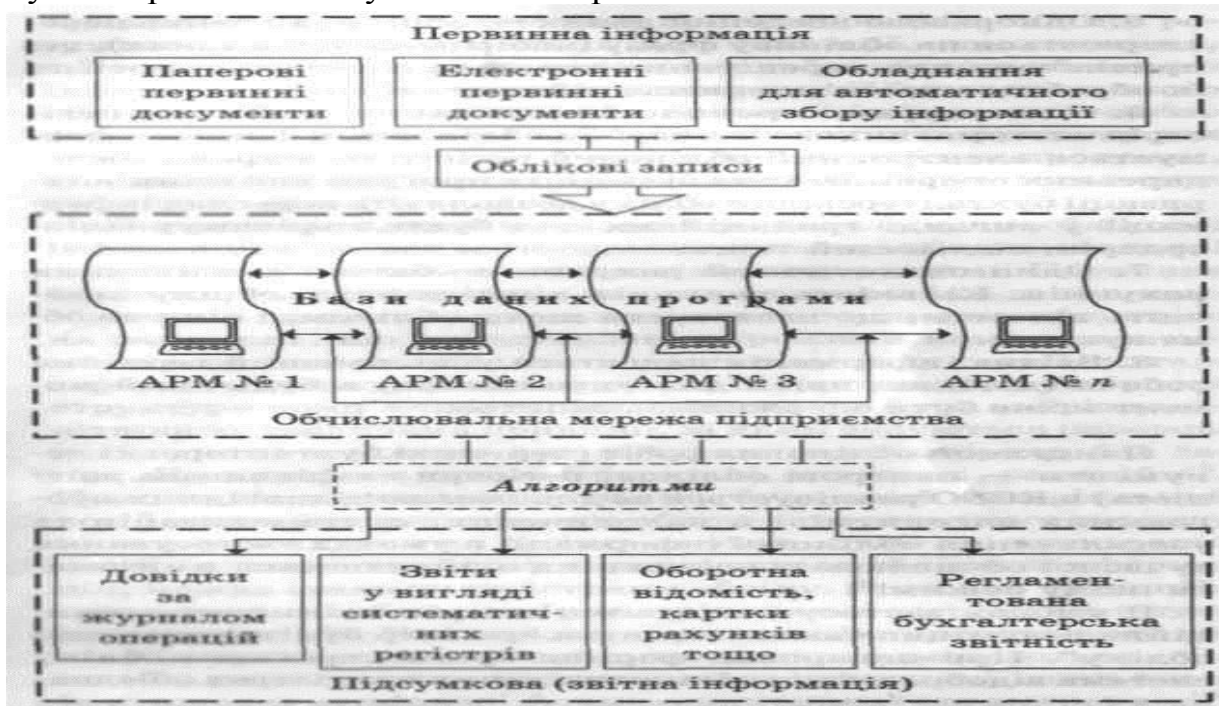

Рис. 1.2. Технологія обробки облікової інформації при застосуванні комп'ютерних систем бухгалтерського обліку

Рис. 1.3. Структура електронного облікового регістру

Для виконання індивідуального завдання необхідно:

- 1). В електронному режимі програми Excel сформувані формули фінансової звітності, що буде Вами перевірятися.
- 2). Сформувані в автоматизованому режимі таблицю порівняності показників фінансової звітності відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 22.12.2008 р № 1524 «Методичні рекомендації з перевірки порівняності показників фінансової звітності» із змінами і доповненнями, внесеними наказом від 15.02.2010 р. № 72. (наприклад таблиця 1)

Таблиця 1

Аудит порівняності показників Звіту про рух грошових коштів, 2011 р.

№ п. п	Показники, що зіставляються	Сума, тис. грн	Зіставлявальні показники	Сума, тис. грн	Відхилення, (гр.5 – гр.3)
1	2	3	4	5	
1	Рядок 010, графа 3	-	Форма №2, ряд. 170 графа 3	-	-
2	Рядок 010, графа 4	4148	Форма №2, ряд. 175 графа 3	4148	-
3	Рядок 020, графа 3	1757	Форма №2, ряд. 260 графа 3	1757	-

За допомогою редактора формул в програмі Excel ввести формули по тих показниках, що будуть порівнюватись, та з тими формами фінансової звітності, з якими дані будуть порівнюватись.

Завдання 1.

Аудит балансу підприємства

Згідно з вимогами П(С)БО 2 метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. Перевіркою правильності складеного балансу підприємства має бути встановлено відповідність його побудови вихідним принципам (рис. 3.7).

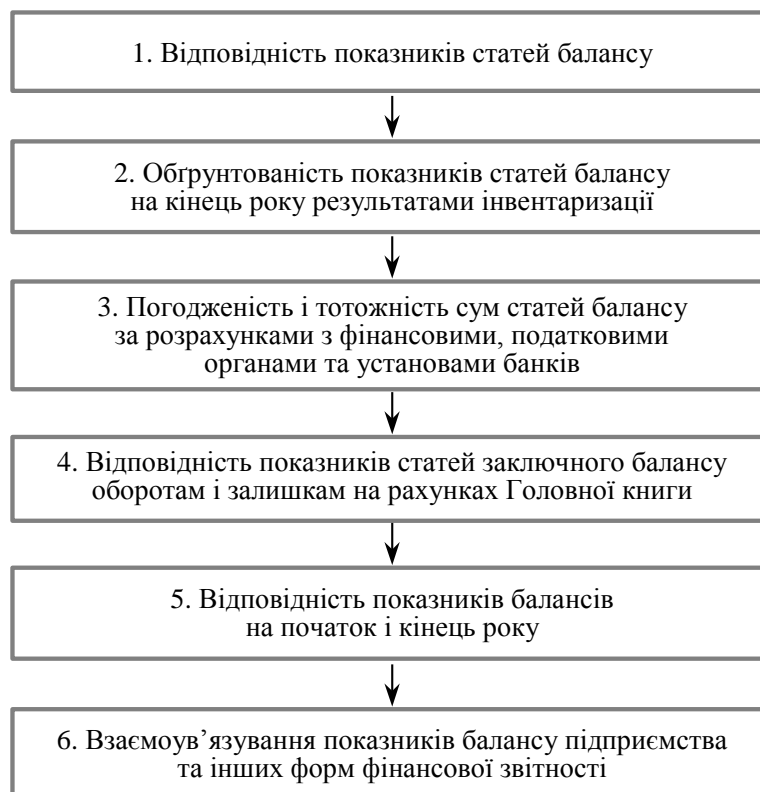

Рис. 1. Загальні принципи перевірки балансу підприємства

Показники статей балансу на початок періоду (звітного року) мають відповідати даним балансу за попередній період. Зміни вступного балансу на початок року порівняно із звітним за попередній рік приймаються лише з

відповідними поясненнями;

Дані статей балансу на кінець звітного року мають бути аргументовані результатами ретельно проведеної перед складанням річного бухгалтерського звіту інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, резервів, розрахунків та інших активів і пасивів;

Суми статей балансу, що стосуються коштів на рахунках у комерційних банках, банківських позик, руху фінансування з бюджету та позабюджетних фондів, повинні відповідати даним, зазначеним у виписках банків. Не допускається відображення у балансі сум за розрахунками з фінансовими і податковими органами, які взаємно не погоджені;

Обов'язковою є звірка оборотів і залишків на рахунках аналітичного та синтетичного обліку на кінець звітного року перед складання заключного балансу. Показники статей заключного балансу мають відповідати оборотам і залишкам на рахунках Головної книги;

Показники балансів підприємства на початок і кінець року мають бути зіставними. Будь-які розбіжності у методології формування однієї й тієї самої статті вступного і заключного балансу потребують пояснення;

Показники балансу підприємства та інших форм фінансової звітності мають бути взаємоув'язаними. Для цього щороку Міністерство фінансів України складає рекомендації щодо перевірки узгодженості показників типових форм річного бухгалтерського звіту.

Джерела перевірки: Баланс (форма № 1), Головна книга, оборотно-сальдові відомості, журнали-ордери, матеріали інвентаризації цінностей, податкових декларацій тощо.

Насамперед здійснюють аналіз достовірності оцінки активів та зобов'язань.

Основними об'єктами аудиту активів підприємства є нематеріальні активи; незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи, запаси, розрахункові операції, поточні

фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти.

Аудитор має підтвердити правильність відображення в бухгалтерському балансі кожної статті.

При перевірці достовірності відображених у Балансі нематеріальних активів аудитор має встановити: правильність віднесення до них активів, визначення первісної, залишкової вартості та зносу, а також відповідності даних за статтями Балансу сальдо на рахунку Головної книги.

Аудитор повинен з'ясувати правильність віднесення активів до цієї статті відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242 із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 30 листопада 2000 р., від 25 листопада 2002 р. № 989.

Правильність визначення первісної вартості нематеріальних активів перевіряють за кожним напрямом їх надходження з урахуванням П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» — придбаних за плату, в результаті обміну на подібний або неподібний об'єкт, безоплатно отриманих, внесених до статутного капіталу підприємства, отриманих внаслідок об'єднання підприємств, окремих об'єктів, сплачених загальною сумою, створених підприємством.

Аудитор має встановити відповідність даних про первісну вартість нематеріальних активів, що наведені у Балансі, дебетовому сальдо рахунку 12 «Нематеріальні активи» у Головній книзі.

При перевірці правильності відображення зносу нематеріальних активів аудитор має керуватися П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», яким передбачено нарахування його в бухгалтерському обліку протягом терміну корисного їх використання. Останній установлюється підприємством під час зарахування на Баланс, але не більш як 20 років. Для цілей податкового обліку граничний строк їх амортизації визначено не більш як 10 років безперервної експлуатації. Аудитор повинен з'ясувати дотримання підприємством особливостей щодо відображення окремих витрат. Так, для

цілей податкового обліку вартість ліцензій на право здійснення окремих видів підприємницької діяльності відноситься до складу валових витрат, а в бухгалтерському обліку включається до складу нематеріальних активів та підлягає амортизації. У податковому обліку амортизація не нараховується на вартість нематеріальних активів, отриманих безоплатно, тоді як у бухгалтерському обліку всі види нематеріальних активів незалежно від способу їх одержання підлягають амортизації.

За статтею «Знос» аудитор має встановити відповідність даних Балансу кредитовому сальдо субрахунку 133 «Знос нематеріальних активів» у Головній книзі. Залишкова вартість має дорівнювати різниці між первісною вартістю та сумою зносу нематеріального активу.

За статтею «Незавершене будівництво» аудитор встановлює правильність відображення вартості незавершених капітальних інвестицій у будівництво, створення, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання необоротних активів (включаючи необоротні матеріальні активи, призначені для заміни діючих, і устаткування для монтажу), що здійснюються підприємством, а також авансових платежів для фінансування капітального будівництва.

Завданням аудитора є встановлення відповідності даних статті Балансу дебетовому сальдо рахунку 15 «Капітальні інвестиції» Головної книги.

Аналогічно нематеріальним активам здійснюють перевірку основних засобів за такими напрямками: правильність віднесення до основних засобів активів, визначення їх первісної, залишкової вартості та зносу, відповідності даних Балансу і Головної книги.

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» до складу основних засобів відносять матеріальні активи, які утримуються підприємством з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких перевищує рік (або операційний цикл, якщо він довший за

рік).

Правильність визначення первісної вартості основних засобів перевіряють відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» за такими напрямками: придбані за плату, безоплатно отримані, внесені до статутного капіталу підприємства, переведені до основних засобів із складу оборотних активів, отримані в результаті обміну на подібний або неподібний об'єкт.

Аудитор має встановити відповідність даних про первісну вартість основних засобів, наведених у Балансі, дебетовому сальдо рахунків 10 «Основні засоби» та 11 «Інші необоротні матеріальні активи» у Головній книзі.

При перевірці відображеного у Балансі зносу основних засобів аудитор повинен з'ясувати правильність об'єкта амортизації. Об'єктом амортизації є вартість основних засобів (крім вартості землі та незавершених капітальних інвестицій). Аудитор має з'ясувати правильність встановленого на підприємстві строку їх корисного використання стосовно кожного об'єкта основних засобів, метод нарахування амортизації, що застосовується, періодичність перегляду методів нарахування амортизації та вагомі для цього підстави, дотримання строку нарахування амортизації (починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання, і припиняється починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта), арифметичного підрахунку нарахованої амортизації.

Аудитор повинен встановити відповідність даних суми зносу, відображеної у Балансі, кредитовому сальдо субрахунків 131 «Знос основних засобів» і 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів» у Головній книзі. Залишкова вартість їх має дорівнювати різниці між первісною вартістю та сумою амортизаційних відрахувань (зносу).

Перевірка правильності відображених у Балансі довгострокових фінансових інвестицій зводиться до встановлення правильності визначення фінансових інвестицій та їх оцінки, дотримання класифікації довгострокових

інвестицій, які обліковують за методом участі в капіталі інших підприємств, та інших довгострокових фінансових інвестицій, оцінки фінансових інвестицій на дату Балансу.

Аудитор має встановити відповідають наведених у Балансі суми фінансових інвестицій, строк погашення яких перевищує один рік, дебетовому сальдо рахунку 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» у Головній книзі.

При визначенні правильності визначення довгострокової дебіторської заборгованості аудитор слід пам'ятати, що відповідно до П(С)БО 2 «Баланс» довгостроковою дебіторською заборгованістю вважають заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати складання Балансу, а заборгованість орендарів за майно у фінансовій оренді, вартість векселів, отриманих у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, дебіторська заборгованість працівників за виданими довгостроковими позиками.

Правильність віднесення сум до відстрочених податкових активів і відображення розрахунку суми податку на прибуток перевіряють за бухгалтерським та податковим обліком. Особливу увагу аудитор повинен звернути на правильність відображення суми відстрочених податкових зобов'язань, яка підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок різниці між податковою базою розрахунку за бухгалтерським і податковим обліком.

Аудитор має встановити, що податкові зобов'язання відображені у фінансовій звітності відповідно до ставки податку на прибуток (податкового обліку), тому цей податок, розрахований у бухгалтерському обліку, відрізнятиметься від податку на прибуток, обчисленого за податковим обліком.

Особливу увагу аудитор повинен звернути на правильність розрахунку податку за податковим і бухгалтерським обліком, оскільки залежно від того,

як відрізняється сума податку на прибуток у бухгалтерському обліку від суми податку за податковим законодавством, буде відображатися в активі або в пасиві Балансу стаття «Відстрочені податкові активи». Якщо прибуток, розрахований за податковим обліком, більший від суми прибутку за бухгалтерським обліком, то стаття «Відстрочені податкові активи» відображується в активі Балансу.

Аналогічно перевіряються всі інші статті балансу підприємства. При перевірці Оборотних активів аудитор з'ясовує правильність відображення запасів у Балансі за групами.

Аудитор повинен встановити правильність віднесення активів до оборотних та їх оцінки.

Правильність віднесення активів до цієї статті перевіряють відповідно до П(С)БО 9 «Запаси», затвердженого наказом Мінфіну України від 20 жовтня 1999 р. № 246 із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 14 червня 2000 р. № 131, від 30 листопада 2000 р. № 304, від 25 листопада 2002 р. № 989.

При перевірці правильності оцінки запасів аудитор має переконатись, що вона здійснена за найменшою з двох величин: собівартістю (первісною вартістю) або чистою вартістю реалізації, а також в їх обґрунтованості.

При перевірці виробничих запасів аудитор з'ясовує правильність віднесення активів до складу виробничих запасів, їх оцінки та відповідності даних Балансу сальдо на рахунках Головної книги.

При перевірці правильності відображення у Балансі векселів одержаних повертають увагу на те, чи відображується в цій статті заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. Така заборгованість має бути відображена за фактичною вартістю і забезпечена векселями з терміном погашення до одного року. Аудитору необхідно знати, що в цій статті слід відображувати як векселі, отримані безпосередньо від векселедавця, так і векселі, отримані

за індосаментом. Відображення отриманих векселів проводиться за фактичною сумою заборгованості, в забезпечення якої такі векселі отримано, незалежно від номінальної вартості векселя.

Аудитор має встановити відповідність суми одержаних векселів, відображених у Балансі, дебетовому сальдо у Головній книзі рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані».

При перевірці достовірності відображення у Балансі дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги аудитор з'ясовує відображення у цій статті заборгованості покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями). У підсумок Балансу має включатися чиста реалізаційна вартість, яка визначається вирахуванням з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів.

Крім того, аудит дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги передбачає перевірку правильності відображення первісної вартості, резерву сумнівних боргів, чистої реалізаційної вартості.

При перевірці правильності визначення первісної вартості з'ясовують достовірність відображення фактичної суми дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Відповідно до П(С)БО 10 за первісною вартістю оцінюється поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги, яка визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума.

Аудитор має встановити відповідність даних Балансу за статтею «Первісна вартість» дебетовому сальдо на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» у Головній книзі.

Перевірка достовірності відображеного резерву сумнівних боргів зводиться до з'ясування методу, що використовується для його та правильності їх розрахунку. Згідно з П(С)БО 10 величина резерву сумнівних боргів для визначення чистої реалізаційної вартості обчислюється на дату

складання Балансу. Величина сумнівних боргів визначається виходячи з платоспроможності окремих дебіторів, питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

При перевірці чистої реалізаційної вартості аудитор з'ясовує правильність відображення різниці між первісною вартістю дебіторської заборгованості та сумою резерву сумнівних боргів.

Перевірка дебіторської заборгованості за розрахунками включає з'ясування правильності її відображення у Балансі за напрямками: з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків.

За розрахунками з бюджетом необхідно відображати дебіторську заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплату з податків, зборів та інших платежів до бюджету. Аудитор повинен встановити відповідність даних Балансу за статтею «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» дебетовому сальдо рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» у Головній книзі.

За статтею «Дебіторська заборгованість за виданими авансами» аудитор з'ясовує правильність відображення суми авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок майбутніх платежів. Аудитор встановлює відповідність даних дебіторської заборгованості за виданими авансами, відображених у Балансі, дебетовому сальдо на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» у Головній книзі.

За статтею «Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів» потрібно з'ясувати правильність показаної суми нарахованих дивідендів, відсотків, роялті, що підлягають надходженню. Аудитор повинен встановити, що дебіторська заборгованість з нарахованих доходів, відображена у Балансі, відповідає дебетовому сальдо на субрахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» у Головній книзі.

У рядку «Дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків» має

бути відображена заборгованість із внутрішньовідомчих та внутрішньогосподарських розрахунків та дебіторська заборгованість пов'язаних сторін. Аудитор повинен встановити відповідність відображеної суми у Балансі дебетовому сальдо на субрахунках 682 «Внутрішні розрахунки» і 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки» у Головній книзі

За статтею «Інша поточна дебіторська заборгованість» аудитор з'ясовує, що відображена заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та відображується в складі оборотних активів. Ці дані Балансу мають відповідати дебетовому сальдо субрахунків 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 374 «Розрахунки за претензіями», 375 «Розрахунки за відшкодуванням заподіяних збитків», 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».

При перевірці «Поточних фінансових інвестицій» аудитор встановлює правильність відображення в Балансі інвестицій, отриманих на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів). Аудитор з'ясовує правильність складу поточних фінансових інвестицій, їх оцінки, відповідність даних Балансу залишку на рахунках у Головній книзі, а також встановлює відповідність даним Балансу за статтею «Поточні фінансові інвестиції» дебетовому сальдо на субрахунку 352 «Інші поточні фінансові інвестиції» у Головній книзі.

При перевірці правильності відображення у Балансі грошових коштів та їх еквівалентів аудитор з'ясовує спочатку правильність віднесення до них активів, а також відповідність даних Балансу сальдо на рахунках у Головній книзі.

Аудитор має переконатись, що в цих рядках відображуються кошти у касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів. Завдання аудитора - встановити, що кошти, які неможливо використати для операцій

протягом одного року починаючи з дати складання Балансу або протягом операційного циклу внаслідок обмежень, вилучено зі складу оборотних активів і відображено як необоротні активи.

Аудитор має встановити відповідність даних Балансу за статтями «Грошові кошти та їх еквіваленти у національній валюті» та «Грошові кошти та їх еквіваленти в іноземній валюті» дебетовому сальдо на рахунках 30 «Каса», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші кошти» та субрахунку 351 «Еквіваленти грошових коштів» у Головній книзі.

При перевірці правильності відображення у Балансі інших оборотних активів аудитор повинен з'ясувати, що в цій статті відображено суми оборотних активів, які не можуть бути віднесені до статей розділу I Балансу «Оборотні активи». Він має встановити відповідність даних про інші оборотні активи у Балансі дебетовому сальдо на всіх рахунках обліку розрахунків, які не були відображені у попередніх рядках.

При перевірці правильності відображення у Балансі витрат майбутніх періодів аудитор повинен з'ясувати, що в цій статті відображено витрати, які мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але відносяться до наступних звітних періодів (періодичні та довідкові видання, торговий патент, сезонні витрати, попередня оплата за комунальні послуги, оренда), а також встановити відповідність даних Балансу за статтею «Витрати майбутніх періодів» дебетовому сальдо на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» у Головній книзі.

Після перевірки відповідності статей активу бухгалтерського Балансу аудитор перевіряє правильність відображенням залишків на рахунках у пасиві Балансу.

Перевірка правильності відображення даних у розділі I «Власний капітал» стосується статутного, пайового, додатково вкладеного та іншого додаткового капіталів.

При перевірці даних, відображених у статті статутний капітал, аудитор має підтвердити правильність зафіксованої в установчих документах

загальної вартості активів, які є внеском власників (учасників) до цього капіталу підприємства. Аудитор має пам'ятати, що підприємства, для яких не передбачена фіксована сума статутного капіталу, відображують у цій статті суму фактичного внеску власників до статутного капіталу підприємства. Дані про вартість статутного капіталу, відображені у Балансі, повинні відповідати кредитовому сальдо на рахунку 40 «Статутний капітал» у Головній книзі та розміру статутного капіталу, зафіксованому в установчих документах підприємства.

Перевірка пайового капіталу передбачає, що в цій статті відображено суму пайових внесків кредитних спілок, споживчих товариств, колективних сільськогосподарських підприємств, житлово-будівельних кооперативів, у яких статутний фонд формується за їх рахунок у розмірі, передбаченому установчими документами. Вартість пайового капіталу, відображена у Балансі, повинна відповідати даним кредитового сальдо рахунку 41 «Пайовий капітал» у Головній книзі.

Перевірка додаткового вкладеного капіталу полягає в з'ясуванні правильності відображення в цій статті акціонерними Приватного підприємствами суми емісійного доходу, отриманого в результаті реалізації власних акцій. Щодо інших підприємств, то вони повинні відображувати в цій статті суму капіталу, який внесено засновниками понад статутний капітал. Аудитор має встановити відповідність даних про додатково вкладений капітал, відображених у Балансі, кредитовому сальдо субрахунків 421 «Емісійний дохід» і 422 «Інший вкладений капітал» у Головній книзі.

При перевірці правильності відображення у Балансі іншого додаткового капіталу аудитор з'ясує, що в цій статті відображено суму дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу, крім додатково вкладеного капіталу, отриманого як емісійний дохід у результаті реалізації власних акцій, правильність віднесення активів до кожного виду іншого додаткового капіталу.

Перевірка резервного капіталу зводиться до з'ясування відображення в цій статті суми резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства. Аудитор має врахувати особливості формування резервного капіталу залежно від організаційно-правової форми підприємства. Так, для акціонерних товариств резервний (страховий) фонд створюється за рахунок прибутку в розмірі, передбаченому установчими документами, але не менш як 25 відсотків статутного фонду, розмір щорічних відрахувань не може бути меншим від 5 відсотків його загальної вартості. Завданням аудитора є встановлення відповідності вартості резервного капіталу, відображеного у Балансі, кредитовому сальдо на рахунку 43 «Резервний капітал» у Головній книзі.

Правильність відображення у Балансі нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) аудитор перевіряє згідно з П(С)БО 2 «Баланс». У цій статті відображується або сума прибутку, або сума непокритого збитку. Аудитор має встановити правильність визначення згорнутого сальдо, тобто прибутку (збитку), який залишається у підприємства після сплати всіх податків, виплати дивідендів та відрахувань до резервного фонду. Відповідно до вимог національних стандартів аудиту у складі нерозподіленого прибутку (збитку) слід відображувати також результати господарських операцій (залишки на рахунках бухгалтерського обліку). Нерозподілений прибуток (збиток) визначається з урахуванням результатів роботи підприємства за минулі періоди, звітний період, а також з урахуванням прибутку, використаного в звітному періоді. При проведенні аудиту з'ясовують правильність відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку в зв'язку з реформацією бухгалтерського Балансу.

Перевірка неоплаченого капіталу передбачає встановлення відповідності суми, відображеної у Балансі, реальній заборгованості власників (учасників) по внесках до статутного капіталу, тобто відповідність суми неоплаченого капіталу, відображеної в Балансі, кредитовому сальдо на

рахунку 46 «Неоплачений капітал» у Головній книзі.

Перевірка вилученого капіталу полягає у встановленні правильності відображення господарськими Приватного підприємствами фактичної собівартості акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Аудитор повинен встановити відповідність суми вилученого капіталу, відображеної у Балансі, кредитовому сальдо на рахунку 45 «Вилучений капітал» у Головній книзі.

Правильність відображення у Балансі даних щодо забезпечення наступних витрат і платежів аудитор з'ясовує за такими статтями: забезпечення виплат персоналу, іншого забезпечення та цільового фінансування.

Аудитор має встановити, що в складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі, величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень, які отримані з бюджету, та інших джерел.

Аудитор з'ясовує віднесення до статті забезпечення виплат персоналу, витрат на оплату майбутніх відпусток, обов'язкових відрахувань (зборів) для забезпечення виплат на оплату відпусток та зборів на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування, обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, а також встановлює відповідність суми забезпечення виплат персоналу, відображеної у Балансі, кредитовому сальдо на субрахунках 471 «Забезпечення виплат відпусток» та 472 «Додаткове пенсійне забезпечення» у Головній книзі.

За статтею «Інші забезпечення» аудитор з'ясовує відображення нарахованих у звітному періоді майбутніх витрат та платежів (витрати на оплату гарантійних зобов'язань), величина яких на дату складання Балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. У цій статті мають бути відображені й інші наступні витрати, крім витрат на

оплату чергових відпусток та додаткове пенсійне забезпечення.

Аудитор повинен встановити, що сума інших забезпечень, відображена у Балансі, відповідає кредитовому сальдо субрахунків 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань» та 474 «Забезпечення інших витрат і платежів» у Головній книзі.

Перевірка цільового фінансування полягає у визначенні правильності відображення коштів цільового фінансування і цільових надходжень, отриманих як з бюджету, так і з інших джерел - у вигляді субсидій, асигнувань з бюджету, державних цільових фондів і цільових внесків фізичних та юридичних осіб.

Аудитор повинен встановити відповідність суми коштів цільового фінансування і цільових надходжень, відображених у Балансі, кредитовому сальдо на рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» у Головній книзі.

При перевірці «Довгострокових зобов'язань» - аудитор з'ясовує правильність віднесення зобов'язань до довгострокових та їх відображення у Балансі. Згідно з П(С)БО 2 «Баланс» під довгостроковими зобов'язаннями слід розуміти всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями.

Довгострокові зобов'язання знаходять відображення у бухгалтерському обліку за умови, що їх оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок їх погашення.

Перевірка правильності відображення у Балансі довгострокових зобов'язань включені довгострокові кредити банків, довгострокові фінансові зобов'язання, відстрочені податкові зобов'язання, інші довгострокові зобов'язання.

За статтею «Довгострокові кредити банків» відображують заборгованість по отриманих кредитах за винятком тієї частини заборгованості, що буде погашена в поточному році після складання Балансу та відображується в складі короткострокових зобов'язань.

За статтею «Довгострокові фінансові зобов'язання» відображується сума довгострокової заборгованості підприємства відносно зобов'язання щодо залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки. Крім того, до складу цієї статті відносяться аналогічні пролонговані позики, надані небанківськими фінансовими установами, за якими нараховуються відсотки. До цієї статті не відноситься частина довгострокової позики, що підлягає сплаті в найближчі 12 календарних місяців.

Аудитор повинен встановити, що сума довгострокових фінансових зобов'язань, відображена в Балансі, відповідає кредитовому сальдо субрахунків 505 «Інші довгострокові позики в національній валюті» і 506 «Інші довгострокові позики в іноземній валюті» у Головній книзі.

За статтею «Відстрочені податкові зобов'язання» аудитор з'ясовує правильність відображення у Балансі суми податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутньому періоді внаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

Аудитор повинен пам'ятати, що в разі, коли податок на прибуток, призначений для цілей податкового обліку, більший порівняно з «бухгалтерським» податком на прибуток, виникають податкові активи. Водночас відстрочені податкові зобов'язання виникають у разі, якщо податок на прибуток, визначений для цілей оподаткування, менший від податку на прибуток порівняно з «бухгалтерським» податком. Аудитор має встановити, що сума відстрочених податкових зобов'язань, відображена в Балансі, відповідає кредитовому сальдо рахунку 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» у Головній книзі.

За статтею «Інші довгострокові зобов'язання» аудитор з'ясовує правильність відображення у Балансі суми довгострокових зобов'язань, що не можуть бути включені до інших статей розділу «Довгострокові зобов'язання». Розрахунки за довгостроковими векселями виданими ведуться з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні

цінності, виконані роботи, отримані послуги та за інші операції, заборгованість по яких забезпечена виданими векселями та не є поточним зобов'язанням.

За довгостроковими зобов'язаннями за облігаціями (зобов'язання за облігаціями, премія за випущені облігації, дисконт за випущеними облігаціями) здійснюються розрахунки з іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більш як 12 місяців з дати складання Балансу.

Розрахунки за довгостроковими зобов'язаннями з оренди здійснюються з орендодавцями за необоротні активи, передані на умовах довгострокової оренди.

Розрахунки за іншими довгостроковими зобов'язаннями ведуться з іншими кредиторами та за інші операції, заборгованість по яких не є поточним зобов'язанням, зокрема відповідно до законодавства відстрочена заборгованість з податків, зборів (обов'язкових платежів), фінансова допомога на зворотній основі тощо.

Аудитор має встановити відповідність суми інших довгострокових зобов'язань, відображених у Балансі, кредитовому сальдо рахунків 51 «Довгострокові векселі видані», 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди», 55 «Інші довгострокові зобов'язання» у Головній книзі.

При перевірці розділу IV Балансу «Поточні зобов'язання» аудитор має пам'ятати, що відповідно до П(С)БО 2 «Баланс» під поточними (короткостроковими) зобов'язаннями слід розуміти зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати складання Балансу. До них відносять короткострокові кредити банків, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, поточні зобов'язання за розрахунками, поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів, поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом, поточні зобов'язання за розрахунками з позабюджетних платежів, поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування, поточні зобов'язання з

оплати праці, поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками, поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків, інші поточні зобов'язання.

За статтею «Короткострокові кредити банків» аудитор має встановити, що сума короткострокових кредитів банків, відображена у Балансі, відповідає даним кредитового сальдо рахунку 60 «Короткострокові позики» у Головній книзі.

За статтею «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» аудитор повинен встановити, що сума поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, відображена у Балансі, відповідає кредитовому сальдо рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» у Головній книзі.

За статтею «Векселі видані» аудитор має з'ясувати достовірність відображеної суми заборгованості за виданими векселями в забезпечення поставок (робіт, послуг) від постачальників, підрядників та інших кредиторів, строк погашення якої не перевищує 12 календарних місяців, та відповідність суми виданих векселів, відображеної у Балансі, кредитовому сальдо рахунку 62 «Короткострокові векселі видані», відображеному у Головній книзі.

При перевірці кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, аудитор повинен зафіксувати, що в цій статті відображено суму заборгованості постачальникам і підрядникам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, що забезпечена векселями), а сума кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, відображена у Балансі, відповідає кредитовому сальдо рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» у Головній книзі.

Поточні зобов'язання за розрахунками аудитор перевіряє за їх складом: з одержаних авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, із внутрішніх розрахунків.

При перевірці «Поточних зобов'язань за розрахунками з одержаних

авансів» аудитор звертає увагу на достовірність відображення суми внесків, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг), а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника.

Сума поточних зобов'язань за розрахунками з одержаних авансів, відображена у Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо субрахунків 681 «Розрахунки за авансами одержаними» і 641 «Розрахунки за податками» у Головній книзі. За статтею «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом» аудитор перевіряє правильність відображення заборгованості підприємства за всіма видами платежів до бюджету, а також зобов'язання за фінансовими санкціями, що справляються у дохід бюджету. Сума поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, відображена у Балансі, має відповідати кредитовому сальдо рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами», субрахунку 641 «Розрахунки за податками» у Головній книзі. За статтею «Поточні зобов'язання за розрахунками з позабюджетних платежів» слід відображати заборгованість по внесках до позабюджетних фондів, передбачених чинним законодавством. Сума поточних зобов'язань за розрахунками з позабюджетних платежів, відображена у Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» у Головній книзі.

За статтею «Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування» потрібно відображувати заборгованість по зборах на обов'язкове державне пенсійне страхування, обов'язкове соціальне страхування, обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, розрахунках за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, за страхуванням майна та по інших розрахунках за страхуванням.

Сума поточних зобов'язань за розрахунками зі страхування, відображена у Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо субрахунків 651 «Розрахунки за пенсійним забезпеченням», 652 «Розрахунки за соціальним страхуванням», 654 «Розрахунки за індивідуальним страхуванням», 655 «Розрахунки за страхуванням майна» та у Головній книзі.

За статтею «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» аудитор

перевіряє правильність відображення заборгованості по нарахованій, але не виплаченій оплаті праці (за всіма видами заробітної плати, премій, допомог тощо) як облікового, так і необлікового складу підприємства, а також розрахунки за неодержану персоналом у встановлений строк суму з оплати праці (розрахунки з депонентами).

Сума поточних зобов'язань за розрахунками з оплати праці, відображена в Балансі, має відповідати кредитовому сальдо рахунку 66 «Розрахунки з оплати праці» у Головній книзі.

За статтею «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» аудитор має встановити правильність відображення заборгованості підприємства його учасникам (засновникам), пов'язану з розподілом прибутку (дивідендів) та іншими виплатами, нарахованими засновникам та учасникам за користування майном, зокрема земельним і майновим паєм, а також виплатами в зв'язку з одержанням належної вибулому учаснику (засновнику) частини активів підприємства. Сума поточних зобов'язань за розрахунками з учасниками, відображена в Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо рахунку 67 «Розрахунки з учасниками» у Головній книзі. Перевірка «Інші поточні зобов'язання» полягає у встановленні правильності відображення суми зобов'язань, які не можуть бути включені до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання». Сума інших поточних зобов'язань, відображена в Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо субрахунків 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками», 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» у Головній книзі. За статтею «Доходи майбутніх періодів» аудитор повинен встановити правильність відображення доходів, отриманих протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів. Зокрема, до складу доходів майбутніх періодів відносяться доходи у вигляді одержаних авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата на періодичні та довідкові видання, виручка за вантажні перевезення, виручка від продажу квитків транспортних і театральних-видовищних підприємств, абонентна

плата за користування засобами зв'язку тощо. Сума коштів доходів майбутніх періодів, відображена в Балансі, повинна відповідати кредитовому сальдо рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів» у Головній книзі. В таблиці 2 запропоновані джерела інформації для перевірки балансових статей з підвищеним ризиком.

Таблиця 2

Робочий документ аудитора з дослідження окремих статей балансу, 2011 р

№ з/п	Назва статті	Код рядка балансу	Сума, тис. грн		Джерело	Мета вивчення джерела
			за даними обліку	за даними перевірки		
1	Довгострокова дебіторська заборгованість	050	-	-	Головна книга, журнал 3, відомість 3.1 аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками (до рахунку 36), відомість 3.2 аналітичного обліку розрахунків з різними дебіторами (до рахунку 37), відомість 3.3 аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками (до рахунку 63). відомість 3.4 аналітичного обліку векселів. відомість 3.5	Вивчення аналітичних джерел по цих статтях є обов'язковим з метою встановлення довгострокової чи поточної дебіторської заборгованості. Крім того, необхідно досліджувати, чи не мають рахунки класу 6 (зокрема, 63 "Розрахунки з постачальниками"), дебетового сальдо, чи не обліковується на них дебітор і навпаки, проаналізувати 36
2	Дебіторська заборгованість за товари, роботи,	161	2343,8	2343,8		
3	Дебіторська заборгованість за	170-200	658,3	658,3		
4	Інша поточна дебіторська заборгованість	210	329,5	329,5		
5	Грошові кошти та їх еквіваленти	230	88,9	88,9		

6	Статутний капітал	300	28,7	28,7	Головна книга, журнал 7, установчий договір, статут	Необхідно перевірити відповідність вказаної в балансі величини статутного капіталу засновницьким документам. Особливу увагу слід звернути на те, щоб заборгованість учасників по внесках до статутного капіталу не
---	-------------------	-----	------	------	---	--

Важливим моментом аудиторської перевірки є оцінка взаємозв'язку статей балансу. На рисунку 4 нами представлено порядок взаємозв'язку статей балансу

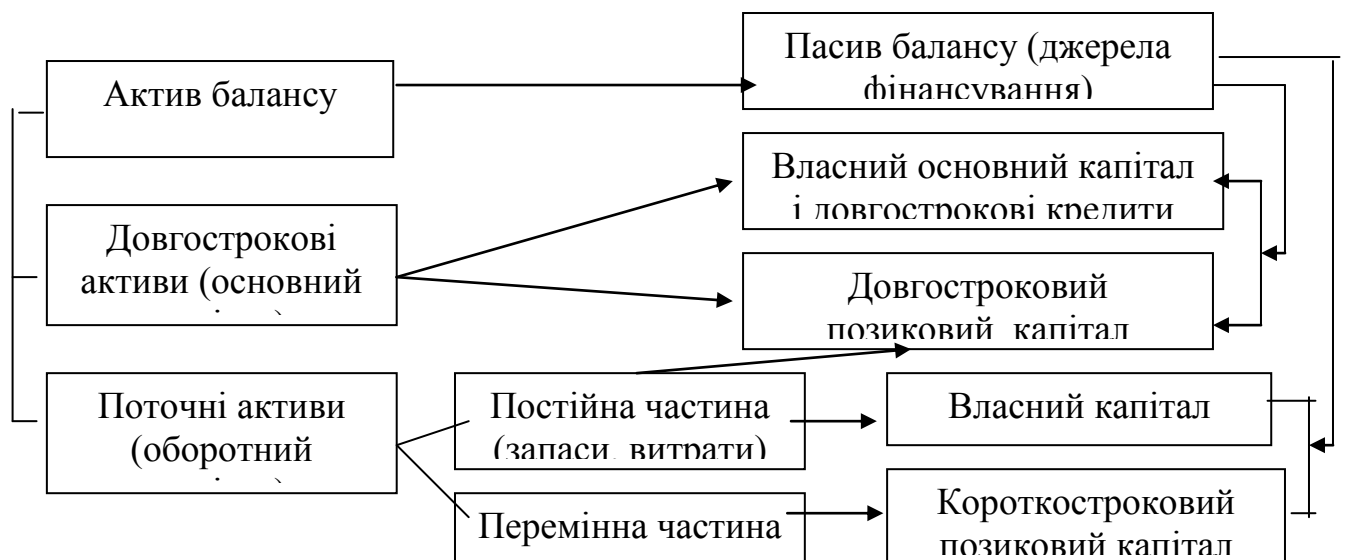

Рис. 4. Взаємозв'язок статей балансу підприємства

Під час аудиту правильності оцінки статей балансу і фінансової звітності слід встановити:

- обґрунтованість довгострокових фінансових інвестицій, відстрочених податкових активів та Інших необоротних активів;
- правильність оцінки незавершеного будівництва, виробничих запасів, готової продукції, товарів;
- реальність відображення у балансі основних засобів і нематеріальних активів;

- достовірність відображення в обліку заборгованості покупців і замовників за відвантажену продукцію, яка забезпечена векселями і за виданими авансами у рахунок наступних платежів та сум нарахованих дивідендів, процентів, роялті, що підлягають надходженню;

- правильність сум статутного капіталу, пайового капіталу, додаткового вкладеного капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) та вилученого капіталу;

- взаємну узгодженість показників фінансової звітності.

Для аудитора важливим моментом є перевірка порівняності показників форми річної фінансової звітності підприємства № 1 «Баланс». Дану інформацію нами представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

Робочий документ аудитора з перевірки порівняності показників форми річної фінансової звітності підприємства №1 «Баланс»

№ п.п	Показники, що зіставляються	Сума, тис. грн	Зіставлявальні показники	Сума, тис. грн
Актив. Нематеріальні активи				
1	Рядок 010, графи 3 і 4. Залишкова вартість	-	Форма №1, ряд. 011 мінус ряд. 012, гр. 3 і 4	-
2	Рядок 030, графи 3 і 4. Основні засоби: залишкова вартість	12374,1	Форма №1, ряд. 031 мінус ряд. 032, гр. 3 і 4	12374,1
3	Рядок 080, графи 3 і 4. Всього за розд 1	15789,0	Форма №1, сума ряд. 010, 020, 030, 040-070, гр. 3 і 4	15789,0
4	Рядок 160, графи 3 і 4. Чиста реалізац. вартість	2343,8	Форма №1, ряд. 061 мінус ряд. 162, гр. 3 і 4	2343,8
5	Рядок 260, графи 3 і 4. Всього за розділом	11010,9	Форма №1, сума ряд. 100-150, 160, 170-250, гр. 3 і 4	11010,9
6	Рядок 280, графи 3 і 4. Баланс	26799,9	Форма №1, сума ряд. 080, 260, 270 гр. 3 і 4	26799,9
Пасив				
7	Рядок 380, графи 3 і 4. Всього за розділом 1	24777,0	Форма №1, сума ряд. 300-340 плюс або мінус ряд. 350 мінус ряд. 360, 370 гр. 3 і 4	24777,0
8	Рядок 430, графи 3 і 4. Всього за розділом 2	813,7	Форма №1, сума ряд. 400, 410, 415, 420 мінус ряд. 416 гр. 3 і 4	813,7
9	Рядок 480, графи 3 і 4. Всього за	47,4	Форма №1, сума ряд. 440-470,	47,4

	розділом 3		гр. 3 і 4	
10	Рядок 620, графи 3 і 4. Всього за розділом 4	1161,8	Форма №1, сума ряд. 500-610 гр. 3 і 4	1161,8
11	Рядок 640, графи 3 і 4. Баланс	26799,9	Форма №1, сума ряд. 380, 430, 480, 620, 630 гр. 3 і 4	26799,9

Перевірка точності та об'єктивності відображення полягає в дослідженні правильності обліку результатів переоцінки майна; правильності проведеної класифікації активів пасивів, їх розподілу на категорії, види, підвиди (наприклад, перевірка правильності віднесення запасів до малоцінних та швидкозношуваних предметів тощо).

Контроль дотримання підприємством при веденні бухгалтерського обліку та складанні балансу чинного законодавства і нормативних документів. Увага при цьому звертається на законність здійснених операцій придбання, зберігання, контролю наявності, використання або реалізації запасів відповідно до вимог нормативних документів. Така оцінка стосується як перевірки правомірності здійснення самих операцій, так і правильності їх документального оформлення.

Перевірка дотримання підприємством обраної облікової політики, а також безперервності його функціонування. Так, перевіряючи безперервність функціонування підприємства, аудитор повинен впевнитися, що підприємство буде функціонувати в найближчому майбутньому. Аудитор при цьому перевіряє дотримання постійності обраної політики відносно впливу рівня активів і пасивів на безперервність функціонування підприємства. Тобто встановлюється забезпечення можливості безперервності функціонування підприємства, продовження процесу виробництва при даному рівні матеріальних запасів, грошових коштів, власного капіталу тощо.

Вивчення облікових записів і даних балансу з точки зору їх належності до звітного періоду, що перевіряється. Така перевірка полягає в дослідженні аудитором дотримання меж звітного періоду. Це передбачає, що всі операції здійснені з активами, повинні бути віднесені та відображені в обліку в тому

періоді, в якому вони відбулися.

При перевірці уважно вивчається бухгалтерська, а також в необхідних випадках технологічна і планова документація (звичайно, залежно від компетенції аудиторів), проводяться інвентаризації, тобто перевірки наявності тих чи інших матеріальних цінностей і грошових коштів. Отже, перш ніж дати позитивний висновок про достовірність балансу і реальності відображених в ній показників, аудитор повинен впевнитись у правильності ведення обліку і точному, повному та своєчасному відображенні в обліку господарських операцій, що були здійснені.

Отже, діями аудитора при перевірці балансу є:

- перевірка наданого балансу на арифметичну точність;
- зведення відповідності залишків у Головній книзі із даними балансу (на підставі робочих документів по іншим розділам аудиту);
- перевірка відповідності залишків на початок звітного року залишкам на кінець минулого року;
- у разі зміни залишків внаслідок виправлення помилок минулих періодів - ретельна перевірка характеру помилок, їх впливу на звітність, адекватності внесених змін;
- складання пробного балансу на кінець звітного періоду та порівняння його з наданим на перевірку;
- визначення тимчасових та постійних різниць;
- розрахунок відстрочених податкових активів або зобов'язань;
- порівняння розрахункових відстрочених податкових активів або зобов'язань з даними підприємства;
- складання переліку виправлень залишків за балансовими рахунками;
- оцінка різниць, виявлених аудитором.

За результатами аудиторської перевірки форми річної звітності №1 «Баланс» досліджуваного нами підприємства за аналізований період по вище перерахованій схемі відхилень, виправлень, перекручень та невідповідностей не було виявлено, про що і зазначено в аудиторському висновку.

Лабораторна робота №2

Мета: Навчитись проводити комп'ютерний аудит з вивченням особливостей впровадження та функціонування інформаційних технологій в бізнесі та аудиті.

Завдання. Провести аудиторський контроль Звіту про фінансові результати

Аудит звіту про фінансові результати проводиться з метою перевірити правильності складання Звіту про фінансові результати (форма № 2), що забезпечує користувачів повною, правдивою та неупередженою інформацією про доходи, витрати, прибутки та збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Перевірку правильності складання Звіту про фінансові результати здійснюють за трьома розділами: «Фінансові результати», «Елементи операційних витрат», «Розрахунок показників прибутковості акцій».

Перевірку правильності заповнення розділу 1 «Фінансові результати» аудитор здійснює на основі рахунків доходів і витрат, об'єднаних у відповідні класи 7 «Доходи і результати діяльності» та 9 «Витрати діяльності» Плану рахунків, назви яких у більшості випадків відповідають назвам статей форми № 2. Після закінчення року (кварталу, місяця) дохід, відображений за кредитом рахунків класу 7, крім рахунку 76 «Страхові платежі», і суми витрат, показані за дебетом рахунків класу 9, відносяться підприємством на рахунок 79 «Фінансові результати».

Правильність заповнення розділу 2 «Елементи операційних витрат» аудитор здійснює на основі рахунків класу 8 «Витрати за елементами» передбачено планом рахунків.

Перевірка правильності заповнення розділу 3 «Розрахунок показників прибутковості акцій» стосується тільки акціонерних товариств.

Показники діяльності підприємства у розділі I «Фінансові результати» поділяються залежно від видів діяльності. При перевірці достовірності даних, відображених у розділі 1 «Фінансові результати» форми № 2, аудитор

з'ясовує відображення відповідних показників як за звітний, так і за попередній період.

При проведенні перевірки «Доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» аудитор з'ясовує правильність відображення загального доходу (виручки) від реалізації готової продукції, товарів, виконаних робіт та наданих послуг. Цей дохід має бути відображений без вирахування сум наданих знижок, повернення проданих товарів, непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору, інших податків і обов'язкових платежів), що підлягають перерахуванню до бюджету і державних цільових фондів, надходжень за договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітента.

Наступним етапом є перевірка відображення доходу (виручки) на рахунках бухгалтерського обліку, а відповідно і у формі 2 за принципом відвантаження продукції (товарів), виконання робіт, надання послуг незалежно від строків одержання грошових коштів (їх еквівалентів) від покупців (замовників). Цей дохід (виручка) відображується у разі, якщо він відповідає критеріям визнання доходу, визначеним у П(С)БО 15 «Дохід».

Аудитор повинен встановити, що сума кредитових оборотів на субрахунках 701 «Дохід від реалізації готової продукції», 702 «Дохід від реалізації товарів», 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг», відображена у Головній книзі, відповідає даним форми № 2 у статті «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)».

За статтею форми 2 «Податок на додану вартість» аудитор перевіряє відображення суми податку на додану вартість, включену до продажної (відпускної) вартості відвантаженої продукції (товарів, робіт, послуг) і водночас до складу доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Аудитор повинен з'ясувати правильність відображення операцій за зобов'язаннями на додану вартість на рахунках бухгалтерського обліку залежно від здійснення першої події: відвантаження продукції (товарів, робіт, послуг) чи одержання попередньої оплати від покупців (замовників).

За статтею форми 2 «Акцизний збір» аудитор має встановити, що відображена сума відповідає врахованій в складі доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). За даними аналітичного обліку аудитор перевіряє правильність застосування ставок акцизного збору залежно від продукції. Наступним етапом є перевірка правильності відображення операцій за зобов'язаннями з акцизного збору на рахунках бухгалтерського обліку залежно від здійснення першої події, відвантаження продукції (товарів, робіт, послуг) та відпуску продукції (товарів) за готівку або одержання попередньої оплати від покупців за підакцизну продукцію (товари).

При проведенні аудиту звертають увагу на правильність визначення інших податків з обороту і зборів та відображення операцій з ними на рахунках бухгалтерського обліку.

За статтею «Інші вирахування з доходу» аудитор з'ясовує відображення сум, одержаних підприємством на користь комітента (довірника) за повернення товарів, суми наданих знижок та інші суми, що підлягають вирахуванню з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а також одержані підприємством від інших осіб суми доходів на користь комітента, співвиконавця, субпідрядника за договорами комісії, підряду, агентськими та іншими аналогічними угодами. Після цього перевіряють правильність відображення операцій у бухгалтерському обліку, що суми одержує підприємство на користь комітента (довірника) відображені без урахування податку на додану вартість. Аудитору треба пам'ятати, що всі інші суми, які підлягають вирахуванню з доходу, відображуються з урахуванням сум податків і зборів, передбачених законодавством.

Аудитор має з'ясувати правильність визначення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), розрахованого як різниця між загальною сумою доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), відображеної в рядку 010, і сумою податків, зборів та інших сум, які підлягають вирахуванню з доходу, наведених у рядках 015,

020, 025 та 030 цієї форми.

Важливим аспектом перевірки є встановлення правильності відображення у формі № 2 собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) або собівартості реалізованих товарів. Аудитор має встановити, що собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) визначено відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», а порядок формування собівартості реалізованих товарів — до П(С)БО 9 «Запаси». При цьому слід пам'ятати, що підприємства, які для обліку витрат використовують клас 9 «Витрати діяльності» Плану рахунків, згідно з П(С)БО 16 «Витрати» до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) відносять виробничу собівартість продукції (робіт, послуг), яку було реалізовано в звітному періоді, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати та наднормативні виробничі витрати, при наданні посередницьких послуг, відображують суму витрат, понесених при їх наданні. Підприємства оптової та роздрібною торгівлі відображують у цій статті фактичну собівартість реалізованих товарів.

Таким чином здійснюється аудиторська перевірка всіх статей звіту про фінансові результати.

У розділі 2 «Елементи операційних витрат» Звіту про фінансові результати наводяться елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні витрати), понесених підприємством у процесі господарської діяльності протягом звітного періоду, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), що вироблена і спожита самим підприємством.

Відповідно до п. 21 П(С)БО 16 «Витрати» витрати операційної діяльності групуються за такими економічними елементами:

- матеріальні затрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;

- амортизація;
- інші операційні витрати.

Розглянемо особливості проведення контролю за правильністю заповнення відповідних статей розділу 2.

При проведенні перевірки матеріальних затрат аудитор має встановити правильність їх визначення, крім продукту власного виробництва, тобто правильність формування складу матеріальних затрат, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства, відповідно до П(С)БО 16 «Витрати».

Слід пам'ятати, що до елементу матеріальних затрат, зокрема інших матеріалів, відносять вартість виконаних для підприємства робіт і послуг виробничого та невиробничого характеру (здійснення окремих операцій з виробництва продукції, обробки, сировини і матеріалів, проведення іспитів з випробування сировини й матеріалів, що використовуються у виробництві, транспортні послуги, які є складовою технологічного процесу виробництва тощо), пов'язаних з операційною діяльністю підприємства.

У разі повернення матеріальних цінностей з виробництва, оприбуткування відходів виробництва, непоправного браку з'ясовують, чи вилучено такі суми із загальної суми матеріальних затрат за звітний період у зв'язку з тим, що вони не є витратами. Дані про суму матеріальних затрат, відображені у формі № 2, мають відповідати даним дебетового обороту за звітний період рахунку 80 «Матеріальні витрати», відображеним у Головній книзі.

При проведенні перевірки витрат на оплату праці аудитор з'ясовує правильність їх визначення та відображення у Звіті. Аудитор має встановити, що дані про суму витрат на оплату праці, відображені у формі № 2, відповідають дебетовому обороту за звітний період рахунку 81 «Витрати на оплату праці» у Головній книзі.

Перевірка відрахувань на соціальні заходи полягає у встановленні правильності їх визначення та відображення у Звіті.

Аудитор повинен пам'ятати, що сума відрахувань на соціальні заходи,

відображена у формі 2, має відповідати дебетовому обороту рахунку 82 «Відрахування на соціальні заходи» у Головній книзі за звітний період

Під час проведення перевірки амортизації аудитор повинен встановити правильність визначення амортизаційних витрат, до складу яких належить амортизація основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів.

Сума нарахованої амортизації, відображена у формі № 2, повинна відповідати дебетовому обороту рахунку 83 «Амортизація» у Головній книзі за звітний період

У разі перевірки інших операційних витрат аудитор має встановити правильність їх визначення та відображення у Звіті, а також те, що сума інших операційних витрат, відображена у формі № 2, відповідає дебетовому обороту рахунку 84 «Інші операційні витрати» у Головній книзі за звітний період

На завершення перевірки розділ II «Звіту про фінансові результати» аудитор має встановити, що у статті разом відображено алгебраїчну суму матеріальних затрат, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизації інших операційних витрат (рядок 230 + рядок 240 + рядок 250 + рядок 260 + рядок 270).

Перевірка правильності заповнення розділу III «Звіту про фінансові результати» здійснюються тільки за звітністю акціонерних товариств.

Отже, діями аудитора при перевірці Звіту про фінансові результати є: - перевірка наданого звіту на арифметичну точність; складання пробного звіту про фінансові результати (на підставі робочих документів по інших розділах аудиту); порівняння пробного звіту про фінансові результати з наданим на перевірку та аналіз відхилень; перевірка розрахунку прибутковості акцій; перевірка відповідності даних звіту про фінансові результати в частині даних за відповідний період минулого року; у разі зміни показників внаслідок виправлення помилок минулих періодів - ретельна перевірка характеру помилок, їх впливу на звітність, адекватності внесених змін; узгодження

певних показників Звіту про фінансові результати з даними балансу.

Таблиця 1

**Робочий документ аудитора з перевірки порівняності показників
форми річної фінансової звітності підприємства №2 «Звіт про фінансові
результати»**

№ п.п	Показники, що зіставляються	Сума, тис. грн	Зіставлявальні показники	Сума, тис. грн
1	Рядок 035, графа 3. Чистий дохід (виручка) від реалізації	15531,1	Форма №2, ряд. 010 мінус ряд. 015, 020, 025, 030	15531,1
2	Рядок 050, графа 3. Валовий прибуток	4177,0	Форма №2, ряд. 035 мінус ряд. 040	4177,0
3	Рядок 055, графа 3. Валовий збиток	-	Форма №2, сума ряд. 040 мінус ряд. 035	-
4	Рядок 100, графа 3. Фінансові результати від операційної діяльності(прибуток)	4098,0	Форма №2, сума ряд. 050, 060, мінус ряд. 070, 080, 090 або ряд. 060 мінус ряд. 055, 070, 080, 090	4098,0
5	Рядок 105, графа 3. Збиток	-	Форма №2, сума ряд. 055, 070, 080, 090 мінус ряд. 060 або сума ряд. 070, 080, 090 мінус ряд. 050 і 060	-
6	Рядок 170, графа 3. Фінансові результати від звичайної діяльності	4098,0	Форма №2, сума ряд. 100, 110, 120, 130, мінус ряд. 140, 150, 160 або сума ряд. 110, 120, 130 мінус ряд. 105, 140, 150, 160	4098,0
7	Рядок 175 графа 3. Збиток	-	Форма №2, сума ряд. 105, 140, 150, 160, мінус ряд. 110, 120, 130 або сума ряд. 140, 150, 160 мінус ряд. 100, 110, 120, 130	-
8	Рядок 180, графа 3. Податок на прибуток звичайної діяльності	-	Декларація про прибуток підприємства	-
9	Рядок 190, графа 3. Прибуток	3679,0	Форма №2, ряд. 170 мінус ряд. 180	3679,0
10	Рядок 195, графа 3. Збиток	-	Форма №2, ряд. 175 мінус ряд. 180	-
11	Рядок 220 графа 3. Чистий прибуток	3679,0	Форма №2, сума ряд. 190, 200 мінус ряд. 205 або ряд. 200 мінус ряд. 195 і 205	3679,0
12	Рядок 225 графа 3. Чистий збиток	-	Форма №2, сума ряд. 205 мінус ряд. 190, 200 або ряд. 195 плюс ряд. 205 мінус ряд. 200	-

13	Рядок 280 графи 3. Разом сума елементів операційних витрат	15764,1	Форма №2, сума ряд. 230-270	15764,1
----	--	---------	-----------------------------	---------

За результатами аудиторської перевірки форми фінансової звітності №2 «Звіт про фінансові результати» за 2008 рік не відмічено відхилень, про що і зазначено в аудиторському висновку.

Лабораторна робота №3.

Тема: Основи проведення комп'ютерного контролю і аудиту

Основи методики аудиту Звіту про рух грошових коштів та інших форм фінансової звітності

Завдання. Навчитись проводити автоматизовано компютерний аудиторський контроль Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів аудитор перевіряє з метою визначення достовірності складеного Звіту про рух грошових коштів підприємства, визначити відповідність його Балансу та Звіту про фінансові результати.

В процесі аудиторської перевірки аудитор встановлює:

- дотримання методичних підходів при складанні Звіту про рух грошових коштів прямим і непрямим методом у результаті операційної діяльності;
- правильність відображеного у Звіті про рух грошових коштів за видами діяльності (операційної, інвестиційної і фінансової);
- оцінити зміни в чистих активах, фінансовій структурі, впливу на суми й час потоків грошових коштів з метою коригування відповідно до умов та можливостей, що змінилися;
- розробка пропозицій аудитором щодо врахування змін у грошових та їх еквівалентах, які відбулися за звітний період та вплив фінансової діяльності на грошові потоки підприємства.

Визначення змісту, форми цього звіту та загальні вимоги до розкриття його статей передбачено П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів».

Норми П(С)БО 4 стосуються Звітів про рух грошових коштів підприємств і організацій усіх форм власності, крім банків і бюджетних установ.

Звіт про рух грошових коштів може складатися прямим і непрямим методами.

Аудитор на початку перевірки повинен з'ясувати, який метод використано підприємством при складанні Звіту про рух грошових коштів.

При використанні прямого методу аудитор має пам'ятати, що у Звіті наводять усі класи надходжень та видатків, різниця яких показує приріст або зменшення грошових коштів.

Суть непрямого методу полягає у відображенні в Звіті суми чистого прибутку (збитку), який коригується до величини чистої зміни грошових коштів, за виключенням впливу негрошових операцій і операцій, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Різниця у використанні прямого й непрямого методів стосується тільки розділу операційної діяльності. В Україні згідно П(С)БО використовують непрямий метод складання Звіту про рух грошових коштів.

Форми Звіту про рух грошових коштів передбачає розділи: 1- «Рух коштів у результаті операційної діяльності»; 2 - «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності», 3 - «Рух коштів у результаті фінансової діяльності» та узагальнюючий розділ «Зміна величини грошових коштів за звітний період».

Дані про рух грошових коштів у ф. № 3 передбачено відображати «За звітний період» та «За попередній період» у розрізі «Надходження» (графа 3) і «Видаток» (графа 4).

Правильність складання Звіту непрямим методом аудитор перевіряю у розрізі передбачених розділів за окремими видами діяльності: операційної, інвестиційної і фінансової.

Аудит руху коштів у результаті операційної діяльності здійснюють за такими статтями: прибуток (збиток) від звичайної діяльності до

оподаткування; коригування на амортизацію необоротних активів; коригування на збільшення (зменшення) забезпечень; коригування на збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць; коригування на збиток (прибуток) від неопераційної діяльності; витрат на сплату відсотків; прибутку (збитку) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах; зменшення (збільшення) оборотних активів; зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів; збільшення (зменшення) поточних зобов'язань; збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів; грошових коштів від операційної діяльності; сплачених відсотків; сплаченого податку на прибуток; чистого руху коштів до надзвичайних подій; руху коштів від надзвичайних подій; чистого руху коштів від операційної діяльності.

При перевірці статті «Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування» аудитор повинен встановити правильність перенесення до цієї статі з форми 2 «Звіт про фінансові результати» даних статті фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування.

За статтею «Коригування на амортизацію необоротних активів» аудитор перевіряє правильність визначення впливу на прибуток амортизації необоротних активів, нарахованої протягом звітного періоду. Правильність розрахунку нарахованої суми амортизації необоротних активів визначають як алгебраїчну суму кредитового обороту за субрахунками 131 «Знос основних засобів», 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів», 133 «Знос нематеріальних активів», відображених у Головній книзі. Загальна сума амортизації за звітний період приводить до збільшення негрошових витрат, залишається на підприємстві і тому відображується в графі 3 «Надходження» форми № 3.

За статтею «Коригування на збільшення (зменшення) забезпечень» аудитор з'ясовує правильність відображення збільшення (зменшення) забезпечень наступних витрат і платежів, не пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю. Аудитор з'ясовує, що до забезпечень наступних витрат і платежів (підсумок розділу II пасиву Балансу) віднесено

забезпечення виплат персоналу (субрахунки 471 «Забезпечення виплат відпусток» та 472 «Додаткове пенсійне забезпечення»), інші забезпечення (субрахунки 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань» та 474 «Забезпечення інших витрат і платежів»), цільове фінансування (рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження»). Правильність розрахунку аудитор перевіряє різницю залишків наступних витрат і платежів на кінець та початок звітного періоду, що має бути відображено таким чином: збільшення у графі 3 «Надходження», а зменшення — відповідно у графі 4 «Видаток» форми № 3.

Аудитор встановлює відповідність підрахунків збитку або прибутку від неопераційної діяльності даним форми № 2 «Звіт про фінансові результати», таких статей, як «Дохід від участі в капіталі», «Інші фінансові доходи», «Інші доходи», «Втрати від участі в капіталі», «Інші витрати».

В процесі перевірки аудитор повинен встановити, що такі статті ф. № 1, як «Векселі держані», «Дебіторська заборгованість за розрахунками з виданих авансів», «Інша поточна дебіторська заборгованість», «Інші оборотні активи», «Витрати майбутніх періодів», пов'язані з операційною діяльністю.

Якщо на підприємстві зросла дебіторська заборгованість на кінець звітного періоду у порівнянні з початком звітного періоду (ф. № 1) це означає, що частина доходу від реалізації у вигляді грошових коштів не надійшла на підприємство. І на цю суму необхідно зменшити прибуток від операційної діяльності, зменшення дебіторської заборгованості свідчить про те, що сума надходження коштів від покупців більша за виручку від реалізації продукції. Тому цю суму необхідно додати до суми прибутку від операційної діяльності.

Якщо у звітному періоді відбувалося збільшення запасів (вважається, що вони придбані за грошові кошти і не пов'язані з результатами дооцінки), то суму збільшення необхідно вирахувати із суми операційного прибутку. Відповідно зменшення запасів не пов'язане з видатком грошових коштів. Тому цю суму потрібно додати до суми операційного прибутку.

Перевірку розділу III «Звіт руху коштів у результаті фінансової

діяльності» здійснюють за такими статтями:

- надходження власного капіталу;
- отриманих позик;
- інших надходжень;
- погашення позик;
- інших надходжень;
- погашення позик;
- сплачених позик;
- сплачених дивідендів;
- інших платежів;
- чистого руху коштів до надзвичайних подій;
- руху коштів від надзвичайних подій;
- чистого руху коштів від фінансової діяльності;
- чистого руху коштів за звітний період.

Для визначення руху коштів у результаті фінансової діяльності необхідно провести аналіз змін за статтями розділу I Балансу «Власний капітал». Отже, діями аудитора при перевірці Звіту про рух грошових коштів є: перевірка наданого звіту на арифметичну точність; перевірка правильності класифікації статей звіту; узгодження показників Звіту про рух грошових коштів з показниками інших форм фінансового звіту. Аудитором також проводиться перевірка порівняності показників фінансової звітності. Дану перевірку аудитор фіксує у робочому документі аудитора. Нами ці показники представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Робочий документ аудитора з перевірки порівняності показників форми річної фінансової звітності підприємства №3 «Звіт про рух грошових коштів»

№ п. п	Показники, що зіставляються	Сума, тис. грн	Зіставлявальні показники	Сума, тис. грн
1	2	3	4	5

1	Рядок 010, графа 3.	236	Форма №2, ряд. 170 графа 3	236
2	Рядок 010, графа 4	-	Форма №2, ряд. 175 графа 3	-
3	Рядок 020, графа 3	279	Форма №2, ряд. 260 графа 3	279
4	Рядок 050, графа 3	-	Форма №2, сума ряд. 150, 160 мінус рядки 110, 120, 130 графа 3	-
5	Рядок 050, графа 4	156	Форма №2, сума рядків 110, 120, 130 мінус рядки 150, 160 графа 3	156
6	Рядок 060, графа 3	-	Форма №2, ряд. 140 графа 3 плюс Форма № 5, рядок 633	-
7	Рядок 070, графа 3	359	Форма №3, різниця між сумою ряд. 010-160, графа 3 і сумою рядків 030-50, гр. 4	359
8	Рядок 070, графа 4	-	Форма №3, різниця між сумою ряд. 010, 030-050, графа 4 і сумою рядків 020-060, гр. 3	-
9	Рядок 090 графа 3	-	Форма №1, ряд. 270, гр. 3 мінус гр. 4	-
10	Рядок 090 графа 4	-	Форма №1, ряд. 270, гр. 4 мінус гр. 3	-
11	Рядок 110 графа 3	-	Форма №1, ряд. 630, гр. 4 мінус гр. 3	-
12	Рядок 110 графа 4	-	Форма №1, ряд. 630, гр. 3 мінус гр. 4	-
13	Рядок 120, графа 3. Надходження коштів від операційної діяльності	153	Форма №3, різниця між сумою ряд. 070-110 гр. 3 і сумою ряд. 080-110, гр. 4	153
14	Рядок 120, графа 4. Надходження коштів від операційної діяльності	-	Форма №3, різниця між сумою ряд. 070-110 гр. 4 і сумою ряд. 080-110, гр. 3	-
15	Рядок 150, графа 3	153	Форма №3, ряд. 120 гр. 3 мінус ряд. 130, 140 гр. 4	153
16	Рядок 150, графа 4	-	Форма №3, ряд. 120 гр. 4 мінус ряд. 130, 140 гр. 4, або сума рядків 130 і 140, графа 4 мінус рядок 120, графа 3	-
17	Рядок 170 графа 3	153	Форма №3, ряд. 150 гр 3 плюс ряд 160 гр. 3 або мінус ряд 160 гр. 4	153
18	Рядок 170 графа 4	-	Форма №3, ряд. 150 гр 4 плюс ряд 160 гр. 4 або рядок 150, гр. 4 мінус ряд 160 гр. 3	-
19	Рядок 280 графа 3	-	Форма №3, сума рядків 180,	-

			210, 220, 230 графа 3 мінус сума ряд. 240 і 270 графа 4	
20	Рядок 280 графа 4	188	Форма №3, сума рядків 310-330 графа 3 мінус ряд. 340-360 графа 4607	188
21	Рядок 370 графа 3	-	Форма №3, сума рядків 180, 210, 220, 230 графа 3 мінус сума ряд. 240 і 270 графа 4	-
22	Рядок 390 графа 3	-	Форма №3, рядок 370 графа 3, плюс рядок 380 графа 3, 607або рядок 370 графа 3 мінус рядок 380 графа 4	-
23	Рядок 410 графа 3	67	Форма №1, сума рядків 230, 240, графа 3	67
24	Рядок 430 графа 3	32	Форма №1, сума рядків 230, 240 графа 4	32

Графічно проаналізувати стан руху грошових коштів підприємства.

Лабораторна робота №4

Тема: Основи проведення комп'ютерного контролю і аудиту

Мета: Вивчити основи проведення комп'ютерного контролю і аудиту в умовах застосування КІСП на прикладі перевірки Звіту про власний капітал

Завдання:

1. Визначити об'єктивну необхідність автоматизації аудиторської діяльності
2. Встановити поняття комп'ютерного контролю і аудиту
3. Вивчити нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій в аудиті
4. Навчитись застосовувати практичні аспекти автоматизації аудиту.
5. Автоматизовано провести перевірку Звіту про власний капітал
6. Графічно представити аналіз змін структури капіталу підприємства

Під час аудиту фінансової звітності підприємства перевірячі підлягає і звіт про власний капітал. Мета аудиту Звіту про власний капітал — підтвердити вірогідність інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства упродовж звітного періоду.

Визначення змісту, форми Звіту та загальні вимоги до розкриття його статей передбачено П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал». Норми П(С)БО 5 поширюються на підприємства, організації та інших юридичних осіб (далі — підприємства) усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). Завдання аудиту - встановити: достовірність і повно відображення у звіті результати роботи підприємства щодо збільшення або зменшення власного капіталу. Інформація, наведена в Звіті про власний капітал, має бути достовірною, без помилок і перекручень, які впливають на користувачів фінансової звітності. Підставою для заповнення Звіту є дані синтетичного й аналітичного обліку, які мають бути тотожними.

Діями аудитора при перевірці Звіту про власний капітал є:

- перевірка наданого звіту на арифметичну точність;

- перевірка достовірності статей звіту про власний капітал (на підставі робочих документів по інших розділах аудиту);

- узгодження показників звіту про власний капітал з показниками інших форм фінансового звіту (табл 2).

Таблиця 2

**Робочий документ аудитора з перевірки порівняності показників
Звіту про власний капітал**

№ з/п	Показники, що порівнюються	Сума, тис грн	Порівнювальні показники	Сума, тис грн
1	Рядок 010, графи 3-11	10438	Форма №1 (на 31 грудня попереднього року) рядки 300-380, графа 4, відповідно	10438
2	Рядок 010, графи 3-11	10438	Форма №4 (за попередній рік) рядок 300, графи 3-11 відповідно	10438
3	Рядок 050, графи 3-11	10438	Форма №1 (на 31 грудня звітнього року) рядки 300-380, графа 3, відповідно (якщо у звітньому році не встановлено помилок за минулі роки)	10438
4	Рядок 050, графи 3-11	10438	Форма №4, алгебраїчна сума рядків 010, 020, 030, і 040 графи 3-11 відповідно	10438
5	Рядок 130, графа 8	236	Форма №2 рядок 220 або 225, графа 3	236
6	Рядок 150, графи 3 (позитивне значення)	-	Форма №4, рядок 150 графа 8 (відємне значення)	-
7	Рядок 160, графа 7 (позитивне значення)	-	Форма №4, рядок 160 графа 8 (відємне значення)	-
8	Рядок 290, графи 3-11	-43	Форма №4, алгебраїчна сума рядків 060-280, графи 3-11 відповідно	-43
9	Рядок 300, графи 3-11	10395	Форма №4, алгебраїчна сума рядків 050 і 290, графи 3-11 відповідно	10395
10	Рядок 300, графи 3-11	10395	Форма №1 (на 31 грудня звітнього року) рядки 300-	10395

			380, графа 4, відповідно	
11	Рядок 010-300, графа 11	10395	Форма №4, рядки 010-300, алгебраїчна сума граф 3-10 відповідно	10395

Під час створення підприємства його первісний капітал K вкладається в активи A , інвестовані засновниками (учасниками), і є вартістю майна підприємства. Крім власних коштів підприємство використовує залучені кошти Z_k , в результаті чого виникають борги. Отже, активи підприємства складаються з власного капіталу й залучених коштів: $A = K + Z_k$.

Структуру Звіту про власний капітал побудовано за шаховим принципом та відповідно до структури Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

До джерел власного капіталу відповідно до П(С)БО 5 відносять статутний, пайовий, додатковий вкладений, інший додатковий, резервний капітал, нерозподілений прибуток, неоплачений та вилучений капітал. Дані у цих графах наводять у дужках, якщо такі показники призводять до зменшення залишку відповідного елемента власного капіталу.

Під час проведення перевірки статутного капіталу необхідно підтвердити правильність відображення його розміру в бухгалтерському обліку. Аудитор має з'ясувати:

- повноту зафіксованих в установчих документах внесків всіх засновників (учасників);
- відповідність їх величини, відображеній у бухгалтерському обліку, фактичним внескам у формування статутного капіталу;
- односторонність прийняття рішення засновників (учасників) про збільшення або зменшення статутного капіталу;
- зареєстрованість рішення по коригуванню (збільшення або зменшення) статутного капіталу;
- відповідність скоригованої суми статутного капіталу даним

Балансу;

- відповідність суми випущених простих акцій залишковому капіталу підприємства;
- надання власникам привілейованих акцій першочергового права при виплаті дивідендів і розподілі активів у разі ліквідації Приватного підприємства;
- реєстрацію випуску акцій у Державній Комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР);
- ведення обліку бланків акцій на позабалансовому рахунку 08 «Бланки суворого обліку».

Під час здійснення перевірки пайового капіталу з'ясовують джерело його формування, порядок визначення розмірів пайових внесків та їх повернення пайовикам, принцип нарахування дивідендів та правильність відображення операцій з пайовим капіталом на рахунках бухгалтерського обліку.

Контроль за правильністю формування та використання іншого додаткового капіталу здійснюється на рахунку 42 «Додатковий капітал».

Здійснюючи контроль, перевіряють правильність формування, використання резервного капіталу та відображення його в бухгалтерському обліку. Здійснюючи перевірку, потрібно знати, що сума неоплаченого капіталу в Балансі наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу. Отже, до підсумку Балансу включається оплачена вартість статутного капіталу, яка визначається вирахуванням із загальної вартості випущених акцій (zareєстрованого статутного капіталу) суми дебіторської заборгованості засновників за внесками до капіталу (неоплачений капітал).

Перевірка правильності формування за кожною статтею власного капіталу здійснюється в розрізі джерел його формування: статутного, пайового, додатково вкладеного, іншого додаткового, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку, неоплаченого й вилученого капіталу.

Аудитору потрібно пам'ятати, що вплив зміни облікової політики на події та операції минулих періодів відображається у звітності шляхом:

- коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року;
- повторного надання порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів.

У разі, якщо неможливо простежити відмінність зміни облікової політики від зміни облікових оцінок, це розглядається й відображується як зміна облікових оцінок.

На завершальному етапі діями аудитора при проведенні перевірки фінансової звітності є:

- зведення даних про відхилення у наданих формах фінансової звітності;
- аналіз відхилень з позиції прийнятого рівня суттєвості;
- з'ясування змісту протоколів зборів після дати балансу на предмет вивчення подій після дати балансу;
- формування висновку про достовірність наданої звітності.

Аналітичний облік статутного капіталу необхідно вести за видами, за кожним засновником (учасником, акціонером).

Дані синтетичного обліку по рахунку 40 "Статутний капітал" мають відповідати даним аналітичного обліку, а кредитове сальдо по рахунку 40 "Статутний капітал" - розміру статутного капіталу, зафіксованому в установчих документах підприємства.

По графі "Статутний капітал" аудитор перевіряє своєчасність внесків до статутного капіталу відповідно до засновницьких документів підприємства, його збільшення, зміни неоплаченого капіталу в результаті збільшення або зменшення дебіторської заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу та відображення капіталу операцій в бухгалтерському обліку (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Робочий документ аудитора з порядку вивчення Звіту про власний капітал в частині статутного капіталу, (за 2007 р)

Назва рядка	Код рядка	Сума, тис. грн		Ув'язка по інших формах	Головна книга	Первинні документи	Примітка
		Заданими обліку	Заданими перевірки				
Залишок на початок року	010	6338	6338	Форма №1 "Баланс" рядок 300, графа 3	Сальдо на початок року по рахунку 40	Статут, установчий договір, засновницький опис майна	За цією статтею перевіряють правильність відображення залишку статутного капіталу. Вона заповнюється заданими обліку і повинна дорівнювати не тільки відповідним показникам Балансу, а й залишкам по цих же графах Звіту про власний капітал на кінець попереднього року
Скоригований залишок на початок року	050	6338	6338	-	-	-	Показник рядка 010
Спрямування прибутку до статутного капіталу	150	-	-	-	"+" оборот Д443 К40	Наказ керівника рішення зборів засновників або Загальних зборів акціонерів, внесення змін до статуту та установчого договору	-
Внески до капіталу	180	-	-	-	"+" оборот Д46 К40	Акт приймання-передачі, накладні, ПКО, виписка банку, товарні чеки	-
Анулювання	230	-	-	-	"-"	Протокол зборів	-

ння викуплен их акцій (часток)					оборот Д40 К45	акціонерів, засновників, реєстр акціонерів книга обліку цінних паперів	
Разом змін в капіталі	290	-	-	-	-	-	Сума по рядках 060-290
Залишок на кінець року	300	6338	6338	Ф№1 "Баланс" рядок 370 графа 4	-	-	Сума рядків 050 та 290

Пайовий капітал. Збільшення пайового капіталу здійснюється шляхом реєстрації пайових внесків, а зменшення його відбувається при вході учасника.

Під час здійснення аудиту фінансової звітності з'ясовують джерело формування пайового капіталу, порядок визначення розмірів пайових внесків та їх повернення пайовикам, принцип нарахування дивідендів та правильність відображення операцій з пайовим капіталом на рахунках бухгалтерського обліку.

Пайовий капітал формується за рахунок обов'язкових та додаткових пайових внесків визначається загальними зборами пайовиків із розрахунку потреби у власних оборотних коштах.

У разі вибуття із членів підприємства та у разі його ліквідації обов'язкові пайові внески підлягають поверненню пайовикам.

Строки повернення пайових внесків визначають з урахуванням фінансового стану й боргових зобов'язань підприємства.

Для забезпечення розвитку господарської діяльності підприємства можуть вноситися додаткові пайові внески пайовиками на добровільних засадах.

Ці внески також підлягають повному або частковому поверненню згідно з заявами пайовиків.

При щорічному розподілі прибутку за рішенням зборів пайовиків на

обов'язкові та додаткові пайові внески нараховуються дивіденди, які можуть бути зараховані на поповнення паю.

Оскільки на досліджуваному підприємстві під час проведення аудиту форми фінансової звітності №4 «Звіт про власний капітал» не виявлено операцій із пайовим капіталом, тому нами представлено в таблиці лише схематичний порядок вивчення Звіту про власний капітал в частині пайового капіталу (табл. 3.6). За даними бухгалтерського обліку та за даними перевірки аудитора не виявлено відхилень у фінансовій звітності підприємства. Що і обгрунтовано в аудиторському висновку.

Таблиця 3.6

**Порядок вивчення Звіту про власний капітал
в частині пайового капіталу**

Назва рядка	Код рядка	Ув'язка по інших	Головна книга	Первинні документи	Примітка
Залишок на початок року	010	Ф№1 "Баланс" рядок 310 графа 3	Сальдо на початок року по рахунку 41	Статут, установчий договір	За цією статтею перевіряють правильність відображення залишку пайового капіталу на початок звітного періоду
Скоригований залишок на початок року	050	-	-	-	Показник рядка 010
Спрямування прибутку до статутного капіталу	150-	Д44 К 41	-	Рішення засновників, довідка бухгалтерії	
Внески до капіталу	180	-	Д 30, 31 К 41	ПКО, виписка банку, установчі документи	
Анулювання викуплених акцій (часток)	230	-	Д 40 К 41	Рішення пайовиків, зміни установчих документів, тощо.	
Разом змін в	290	-	-	-	Сума по рядках 060-290

капіталі					
Залишок на кінець року	300	Ф№1 «Баланс» ряд 310, графа 4	-	-	Сума рядків 050 та 290

Додатково вкладений капітал. Додатково вкладений капітал збільшується:

- при реалізації випуску акцій за ціною, що перевищує вартість викупу, на суму емісійного доходу;

- при продажу викуплених власних акцій за ціною, що перевищує номінальну, на суму перевищення;

- при анулюванні власних акцій, які були викуплені за ціною, нижчою від номіналу, на суму перевищення номіналу.

Додатково вкладений капітал зменшується:

- при продажу викуплених акцій за ціною, нижчою від вартості викупу;

- при анулюванні власних акцій, які були викуплені за ціною, вищою від номіналу (на суму перевищення).

Аналітичний облік додатково вкладеного капіталу слід перевіряти за видами та кожним засновником (учасником). Дані синтетичного обліку за субрахунками 421 та 422 повинні відповідати даним аналітичного обліку. Контроль за правильністю формування та використання додатково вкладеного капіталу здійснюється за аналогічною схемою порядку вивчення пайового капіталу. Оскільки операцій із пайовим капіталом за 2007 рік не відбувалось на досліджуваному підприємстві, то ми її представляти не будемо.

Інший додатковий капітал. Інший додатковий капітал збільшується:

- при дооцінці необоротних активів;

- при безкоштовному отриманні активів.

Інший додатковий капітал зменшується:

- при уцінці необоротних активів;

- при визнанні доходу від безкоштовно отриманих необоротних

активів;

- при збільшенні статутного капіталу за рахунок індексації основних засобів.

Аналітичний облік Іншого додаткового капіталу необхідно перевіряти за видами та за кожним замовником (учасником). Дані синтетичного обліку за субрахунками 422, 423, 424, 425 повинні відповідати даним аналітичного обліку. Під час здійснення контролю потрібно знати, що на підприємстві переоцінюється об'єкт основних засобів у разі, коли його залишкова вартість значно (більш як на 10 відсотків) відрізняється від справедливої вартості на дату Балансу. Якщо здійснюється переоцінка об'єкта основних засобів, то на ту саму дату слід провести переоцінку всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт.

Під час проведення контролю перевіряють правильність переоцінки первісної вартості і суми зносу об'єктів основних засобів, індексу переоцінки, віднесення в бухгалтерському обліку суми дооцінки, уцінки, перевищення суми попередніх уцінок (дооцінок) над сумою попередніх дооцінок (уцінок) та відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Переоцінену первісну вартість та суму зносу об'єкта основних засобів слід розрахувати множенням відповідно первісної вартості і суми зносу об'єкта основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості переоцінюваного об'єкта на його залишкову вартість.

Відомість про зміни первісної вартості та суми зносу основних засобів необхідно заносити до реєстрів їх аналітичного обліку.

Суму дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів слід включати до складу додаткового капіталу, а суму уцінки - до складу витрат. Винятком є випадки перевищення суми попередніх уцінок (дооцінок) над сумою попередніх дооцінок (уцінок).

Перевищення суми попередніх уцінок над сумою попередніх дооцінок залишкового об'єкта основних засобів при черговій дооцінці вартості цього

об'єкта основних засобів і зазначеним перевищенням у складі іншого додаткового капіталу.

Перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів при черговій уцінці залишкової вартості цього об'єкта основних засобів і зазначеним перевищенням до витрат звітного періоду.

У разі вибуття об'єктів основних засобів, які раніше було переоцінено, перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта основних засобів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу. Відображається зі знаком "мінус".

Порядок проведення дооцінки (уцінки) незавершеного будівництва аналогічний порядку дооцінки (уцінки) основних засобів.

На підприємстві може здійснюватись переоцінка тільки тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок. При проведенні переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу слід переоцінювати всі інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких не існує активного ринку). Якщо переоцінку об'єктів групи нематеріальних активів проведено, то далі їх необхідно переоцінювати щороку. Здійснюючи контроль, треба пам'ятати, то переоцінена первісна вартість та знос об'єкта нематеріального активу мають визначитись як добуток відповідно первісної вартості або зносу та індексу переоцінки. Індекс переоцінки слід визначати діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість.

Суму дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів слід відображати у складі додаткового капіталу, на суму уцінки - у складі витрат звітного періоду. Винятком з цього положення є перевищення суми попередніх уцінок (дооцінок) над сумою попередніх дооцінок (уцінок).

Так. перевищення суми попередніх уцінок над сумою попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкта нематеріального активу при черговій

дооцінці вартості цього об'єкта нематеріальних активів включають до складу доходів звітного періоду з відображенням різниці між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і зазначеним перевищенням у складі іншого додаткового капіталу.

Перевищення суми попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості об'єктів нематеріальних активів при черговій уцінці залишкової вартості цього активу спрямовується на зменшення іншого додаткового капіталу з включенням різниці між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і зазначеним перевищенням до витрат звітного періоду.

У разі вибуття об'єктів нематеріальних активів, які раніше було переоцінено, перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок залишкової вартості цих об'єктів нематеріальних активів включають до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу.

Контроль за правильністю формування та використання іншого додаткового капіталу здійснюють наступним чином (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Робочий документ аудитора з порядку вивчення Звіту про власний капітал в частині іншого додаткового капіталу, (за 2007 р)

Назва рядка	Код рядка	Сума, тис. грн.		Ув'язк а по інших формах	Головна книга	Первинні документи	Примітка
		за даними	за даними				
Залишок на початок року	010	1993	1993	Форма №1 "Баланс" рядок 330, графа 3	Сальдо на початок року по рахунках 423, 424, 425	Акт переоцінки, інвентарні картки, описи інвентарних карток	За цією статтею перевіряють правильність відображення залишку власного капіталу на початок звітного року

Скоригований за лишок на початок року	050	1993	1993	-	-	-	Показник рядка 010
Дооцінка основних засобів	060	-	-	-	"+" Оборот Д 10, 11 К 423	Акти переоцінки, інвентаризаційні картки, описи	-
Уцінка основних засобів	070	-	-	-	"-" "Оборот Д 423 К 10, 11	Акти переоцінки, інвентаризаційні картки, описи карток	-
Дооцінка незавершеного будівництва	080	-	-	-	"+" Оборот Д 151 К 423	Акти переоцінки, інвентаризаційні картки, описи інвентаризаційних карток	За цими статтями перевіряють правильність відображення в бухгалтерському обліку дооцінки (уцінки) незавершеного будівництва та відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку
Уцінка незавершеного будівництва	090	-	-	-	"-" "Оборот Д 423 К 151	Акти переоцінки, інвентаризаційні картки, описи інвентаризаційних карток	
Дооцінка нематеріальних активів	100	-	-	-	"+"Оборот Д 12 К 423	Акт переоцінки, інвентаризаційні картки, описи інвентаризаційних карток	
Уцінка нематеріальних активів	110	-	-	-	"+"Оборот Д 423 К 12	Акт переоцінки, інвентаризаційні картки, описи інвентаризаційних карток	-

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6	7	8
Безкоштовно отримані	270	12436	12436	-	"+"Оборот Д 10, 11, 12, 15	Акт приймання-передачі, накладні, рахунки, договори, тощо	-

активи					К 12		
Разом змін в капіталі	290	12436	12436	-	-	-	Сума по рахунках 060-290
Залишок на кінець року	300	14429	14429	Форма №1 "Баланс" рядок 330, графа 4	-	-	Сума рядків 050 та 290

Резервний капітал. Збільшення резервного капіталу відбувається шляхом спрямування частини прибутку до резервного капіталу. Зменшення резервного капіталу відбувається:

- у разі виплати дивідендів на привілейовані акції за рахунок резервного капіталу;
- виплати відсотків за облігаціями за рахунок резервного капіталу;
- покриття збитків за рахунок резервного капіталу.

Аналітичний облік резервного капіталу належить перевіряти аудиторю за видами, за напрямками використання. Дані синтетичного обліку по рахунку 43 "Резервний капітал" повинні відповідати даним аналітичного обліку. Слід мати на увазі, що залишки невикористаних коштів резервного капіталу переходять на наступний рік. Законом України "Про господарські товариства" передбачено створення у господарському товаристві резервного капіталу в розмірі, встановленому установчими документами, але не менше 25 відсотків статутного капіталу. Розмір щорічних відрахувань до резервного фонду передбачається установчими документами, але не може бути меншим 5 відсотків суми чистого прибутку.

Контроль за правильністю формування та використання резервного капіталу здійснюють наступним чином (таблиця 3.8).

Робочий документ аудитора з перевірки

Звіту про власний капітал в частині резервного капіталу, (за 2007 р.)

Назва рядка	Код рядка	Сума, тис. грн.		Ув'язк а по інших формах	Головна книга	Первинні документи	Примітка
		за даними	за даними				
Залишок на початок року	010	648	648	Форма №1 "Баланс" рядок 300, графа 3	Сальдо на початок року по рахунку 40	Статут, установчий договір, рішення зборів учасників або власника, довідки та розрахунки бухгалтерії	За цією статтею перевіряють правильність відображення залишку власного капіталу на початок звітного року
Скоригований за лишок на початок року	050	648	648	-	-	-	Показник рядка 010
Відрахування до резервного капіталу	160	-	-	-	"+" Д 443 К 43	Довідка бухгалтерії, рішення засновників (власників), статут, установчий договір	-
Списання невідшкодованих збитків	260	-	-	-	Оборот Д 43 К 442	Довідка бухгалтерії, рішення засновників (власників)	-
Разом змін в капіталі	290	-	-	-	-	-	Сума по рахунках 060-290

Залишок на кінець року	300	648	648	Форма №1 "Баланс" рядок док 370, графа 4	-	-	Сума рядків 050 та 290
------------------------	-----	-----	-----	--	---	---	------------------------

Нерозподілений прибуток. До збільшення нерозподіленого прибутку приводить отриманий чистий прибуток за звітний квартал і списання збитків за рахунок резервного капіталу.

На зменшення нерозподіленого прибутку впливає спрямування прибутку на виплату дивідендів, до статутного і резервного капіталу, а також отримання чистого збитку за звітний період

Аналітичний облік слід вест за напрямками використання. Дані синтетичного обліку по рахунку 441 "Прибуток нерозподілений" мають відповідати даним аналітичного обліку.

Контроль за правильністю формування та використання нерозподілених прибутків (непокритих збитків) аудитор здійснює наступним чином (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Робочий документ аудитора з оцінки Звіту про власний капітал в частині нерозподіленого прибутку, (за 2007 р)

Назва рядка	Код рядка	Сума, тис. грн.		Ув'язка по інших формах	Головна книга	Первинні документи	Примітка
		за даними	за даними				
Залишок на початок року	010	-2541	-2541	Форма №1 "Баланс" рядок 300, графа 3	Сальдо на початок року по рахунку 44	Довідки та розрахунки бухгалтерії	Слід пам'ятати, що нерозподілений прибуток є власністю засновників і тому збільшує (зменшує) суму власного капіталу

<p>Зміна облікової політики. Виправлення помилок. Інші зміни</p>	<p>020 030 040</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>Сума коригувань по Д-ту та К-ту 44, що обумовлені змінами</p>	<p>Наказ про облікову політику та зміни до нього, довідки та розрахунки бухгалтерії, рішення засновників</p>	<p>Аудитор має знати, що вплив зміни облікової політики на події та операції минулих періодів відображаються у звітності шляхом: 1) коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок Звітного року. 2) повторного надання порівняльної інформації щодо попередніх періодів виправлення помилок допущених при складанні фінансових звітів у попередніх періодах здійснюється шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку (збитку) на початок звітного року. Виправлення помилок, які відносяться до попередніх періодів, вимагає повторного відображення відповідної порівняльної інформації у фінансовій звітності</p>
--	----------------------------	----------	----------	----------	--	--	---

Продовження таблиці 3.9

1	2	3	4	5	6	7	8
<p>Скоригований за лишок на початок року</p>	<p>050</p>	<p>-2541</p>	<p>-2541</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>Арифметична сума рядків: 010 ±020 ±030 і 040. За цією статтею перевіряють правильність відображення залишку власного капіталу на початок звітного року після внесення відповідних</p>

							коригувань
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	130	-644	-644	Ф№2 «Звіт про фінансові результати»-± рядок 220 гр 3 або – рядок - 225	-	Довідка бухгалтерії, розрахунки бухгалтерії	-
Виплати власникам (дивіденди)	140	-	-	-	Оборот Д 443 К 671	Платіжні відомості та доручення, ВКО	-
Спрямування прибутку до статутного капіталу	150	-	-	-	Оборот Д 443 К 40	Внесення змін до статуту та установчого договору, рішення засновників, довідка бухгалтерії	-
Відрахування до резервного капіталу	160	-	-	-	"-" "Оборот Д 443 К 43	Рішення засновників, статут, установчий договір	-
Списання невідшкодованих збитків	260	-	-	-	Оборот Д 443,441 К 442	Довідка бухгалтерії, розрахунки бухгалтерії	-
Разом змін в капіталі	290	-644	-644	-	-	-	Сума по рахунках 060-290
Залишок на кінець року	300	3185	3185	Форма №1 'Баланс' рядок 30, графа 4	-	-	Сума рядків 050 та 290

Неоплачений капітал. По дебету рахунку 46 на підприємстві відображається заборгованість засновників за внесками до статутного капіталу, а по кредиту - погашення такої заборгованості.

Аналітичний облік неоплаченого капіталу необхідно перевіряти аудиторю за видами розміщених неоплачених акцій (для акціонерних

товариств) та за кожним засновником (учасником) підприємства. Дані синтетичного обліку за рахунком 46 "Неоплачений капітал" мають відповідати даним аналітичного обліку. Здійснюючи контроль аудитор слід пам'ятати, що неоплачені кошти засновників (учасників) зменшують реальний розмір статутного капіталу і в звітності. Неоплачений капітал має відобразитися в звітності зі знаком "мінус". Якщо учасники повністю розрахувалися за внесками до статутного капіталу, сальдо по рахунку 46 дорівнює нулю. Вилучений капітал. По дебету рахунку 45 відображається фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених господарським товариством у його учасників, а по кредиту - вартість анульованих або перепроданих акцій (часток). Аналітичний облік вилученого капіталу слід вести за видами акцій (внесків, паїв). Дані синтетичного обліку по рахунку 45 "Вилучений капітал" мають відповідати даним аналітичного обліку. Контроль за правильністю розрахунків по неоплаченому капіталу здійснюють аналогічно попереднім перевіркам. Оскільки за аналізований період даних операцій не виявлено на досліджуваному підприємстві то робочого документа аудитора не формуємо.

Отже, діями аудитора при перевірці Звіту про власний капітал є:

- перевірка наданого звіту на арифметичну точність;
- перевірка достовірності статей звіту про власний капітал (на підставі робочих документів по інших розділах аудиту);
- узгодження показників звіту про власний капітал з показниками інших форм фінансового звіту.

На завершальному етапі діями аудитора при проведенні перевірки фінансової звітності є:

- зведення даних про відхилення у наданих формах фінансової звітності;
- аналіз відхилень з позиції прийнятого рівня суттєвості;
- з'ясування змісту протоколів зборів після дати балансу на предмет вивчення подій після дати балансу;

- формування висновку про достовірність наданої звітності.

Лабораторна робота №5

Тема: Аудит інформаційних систем

Мета: Вивчити основи проведення аудиту інформаційних систем

Завдання:

1. Встановити основні напрями аудиту інформаційних систем
  1. Визначити порядок проведення аудит технічного стану інформаційної системи
  2. Проаналізувати основні аспекти аудиту ефективності інформаційної системи
  3. Представити порядок проведення аудиту інформаційної безпеки
  4. Подати основи аудиторської перевірки проектів впровадження і реінжинірингу
  5. Надати основні характеристики проведення оціночного аудиту інформаційних систем.
  6. Відобразити порядок проведення оціночного аудиту програмного забезпечення
  7. Провести комп'ютерний аудиторський контроль форми фінансової звітності №5 примітки до річної фінансової звітності та створити таблицю порівняності показників. Описати методику проведення комп'ютерного контролю цієї звітності.
  8. Графічно проаналізувати основні параметри структури приміток (основні засоби, запаси, грошові кошти, доходи і витрати)

Аудиторська перевірка порівняності показників фінансової звітності підприємства

Показники, що порівнюються	Сума, тис. грн..	Порівнювальні показники	Сума, тис. грн..	Відхилення, ±
Рядки 010-080, графа 14	20980	Форма № 5, рядки 010-080, графа 3, мінус графа 4, плюс графа 5, плюс або мінус графа 6, мінус або плюс графа 7, мінус графа 8, плюс графа 9, мінус графа 10, мінус графа 11, плюс або мінус графа 12, мінус або плюс графа 13, плюс графа 15 відповідно		
Рядок 080, графи 3 і 14	20980	Форма № 1, рядок 011, графи 3 і 4		

Рядок 080, графи 4 і 15	3314	Форма № 1, рядок 012, графи 3 і 4		
Рядок 080, графи 3-15		Форма № 5, алгебраїчна сума рядків 010-070, графи 3-15 відповідно		
Рядки 100-260, графа 14		Форма № 5, рядки 100-260, графа 3, мінус графа 4, плюс графа 5, плюс або мінус графа 6, мінус або плюс графа 7, мінус графа 8, плюс графа 9, мінус графа 10, мінус графа 11, плюс або мінус графа 12, мінус або плюс графа 13, плюс графа 15 відповідно		
Рядок 260, графи 3 і 14		Форма № 1, рядок 031, графи 3 і 4		
Рядок 260, графи 4 і 15		Форма № 1, рядок 032, графи 3 і 4		
Рядок 260, графи 3-19		Форма № 5, алгебраїчна сума рядків 100-250, графи 3-19 відповідно		
Рядок 340, графа 4		Форма №1, рядок 020, графа 4 (розбіжність на суму авансових платежів підрядникам для фінансування капітального будівництва)		
Рядок 340, графи 3 і 4		Форма № 5, сума рядків 280-330, графи 3 і 4		
Сума рядків 350-370, графа 4		Форма № 1 , рядок 040, графа 4		
Сума рядків 380-410, графа 4		Форма № 1, рядок 045, графа 4		
Рядок 420, графа 5		Форма № 1 , рядок 220, графа 4		
Рядок 420, графи 3, 4, 5		Форма № 5, сума рядків 350-410, графи 3, 4, 5		
Сума рядків 440-490, графа 3		Форма № 2, рядок 060, графа 3		
Сума рядків 440-490, графа 4		Форма № 2, рядок 090, графа 3		
Рядок 491 графа 4		Форма № 5, рядок 775 графа 4		
Сума рядків 500-520, графа 3		Форма № 2, рядок 110, графа 3		
Сума рядків 500-520, графа 4		Форма № 2, рядок 150, графа 3		

Сума рядків 530, 550, 560, графа 3		Форма № 2, рядок 120, графа 3		
Сума рядків 540-560, графа 4		Форма № 2, рядок 140, графа 3		
Сума рядків 570-610, 630, графа 3		Форма № 2, рядок 130, графа 3		
Сума рядків 570-600, 620, 630, графа 4		Форма № 2, рядок 160, графа 3		
Рядок 690, графа 3		Форма № 5, сума рядків 640-680, графа 3		
Рядок 690, графа 3		Форма №3, рядок 430, графа 3		
Рядок 690, графа 3		Форма №1, сума рядків 230,240, графа 4		
Рядок 780, графи 3-9		Форма № 5, сума рядків 710-775, графи 3-9		
Рядки 710-780, графа 9		Форма № 5, рядки 710-780, сума граф 3, 4, 5 мінус графи 6, 7		
Рядок 780 мінус рядок 775, графи 3і9		Форма №1, сума рядків 400 і 410, графи 3 і 4		
Сума рядків 800-860, 880, графа 3		Форма № 1 , рядок 100, графа 4		
Рядок 870, графа 3		Форма № 1, рядок 110, графа 4		
Рядок 890, графа 3		Форма № 1, рядок 120, графа 4		
Рядок 900, графа 3		Форма № 1, рядок 130, графа 4		
Рядок 910, графа 3		Форма № 1, рядок 140, графа 4		
Рядок 920, графи 3, 4, 5		Форма № 5, сума рядків 800-910, графи 3, 4, 5		
Рядок 940, графа 3		Форма № 1, рядок 161, графа 4		
Рядок 1210		Форма № 5, сума рядків 1241 і 1251		
Рядок 1210		Декларація з податку на прибуток підприємства		
Рядок 1220 мінус рядок 1230 або		Форма №1, рядок 060, графа 3		
Рядок 1230 мінус рядок 1220		Форма №1, рядок 460, графа 3		
Рядок 1225		Форма № 5, рядок 1220 мінус або плюс рядок 1242, мінус або плюс рядок 1252		
Рядок 1225 мінус рядок 1235 або		Форма №1, рядок 060, графа 4		
Рядок 1235 мінус рядок 1225		Форма № 1 , рядок 460, графа 4		
Рядок 1235		Форма № 5, рядок 1230 плюс		

		або мінус рядок 1243, плюс або мінус рядок 1253		
Рядок 1240		Форма № 5, рядок 1241 плюс або мінус рядок 1242, плюс або мінус рядок 1243		
Рядок 1240		Форма № 2, рядок 180, графа 3 плюс рядок 210, графа 3		
Рядок 1250		Форма № 5, рядок 1251 плюс або мінус рядок 1252, плюс або мінус рядок 1253		
Рядок 1300		Форма № 5, сума рядків 080 і 260, графа 10		

Інформацію, подану в фінансовій звітності, поділяють за місцем її подання на інформацію у складі показників звітів та інформацію в Примітках до звітів.

Примітки до фінансових звітів— це сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтування статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами бухгалтерського обліку) (рис. 3.9).

Складання Приміток можна поділити на три основні етапи:

- 1) аналіз вимог до змісту Приміток відповідно до чинних нормативних актів;
- 2) вибір необхідних розділів Приміток (збір, обробка та вибір форми подання інформації, підготовка графічного матеріалу);
- 3) відображення необхідної інформації у Примітках до фінансових звітів.

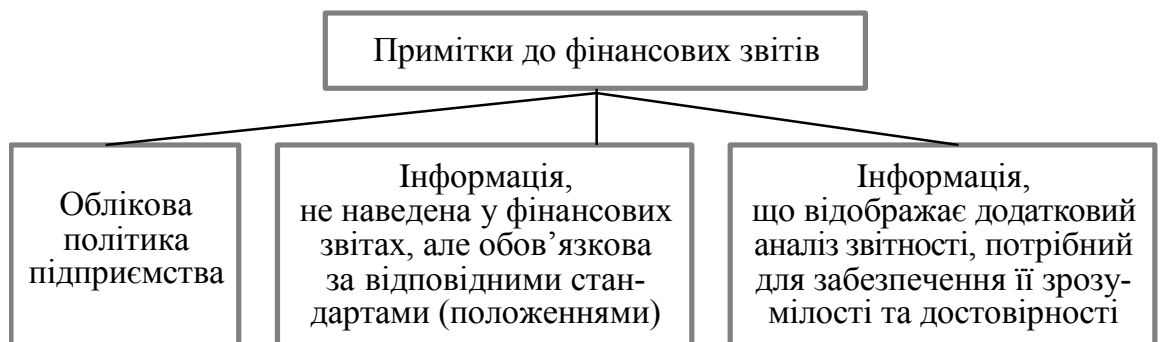

Рис. 1. Класифікація Приміток до фінансових звітів за змістом

Під час проведення перевірки слід пам'ятати, що всі конкретні положення облікової політики в Україні визначаються відповідними П(С)БО. Так, наприклад, П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» (форма № 3) встановлює загальну облікову політику щодо визнання доходів, а П(С)БО 15 «Дохід» деталізує її за кожним видом доходів. У зв'язку з цим у Примітках підприємство має розкривати як загальний принцип, який застосовується до визнання доходів і витрат, так і особливості визначення доходів і витрат за видами діяльності).

Затверджені Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5) у редакції наказу Міністерства фінансів України від 28 жовтня 2003р. № 602 є обов'язковими для подання всіма підприємствами і організаціями, крім тих, що подають річну фінансову звітність у складі тільки Балансу (ф. № 1-м) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м).

Тому, аудиторській перевірці підлягає також ця форма фінансової звітності.

У Примітках наводяться дані про рух необоротних активів та їх знос за видами, що збігаються з відповідною класифікацією основних засобів та нематеріальних активів за ПБО 7 та ПБО 8 і субрахунками бухгалтерського обліку, а також про рух капітальних і фінансових інвестицій, про структуру (складові) інших операційних, фінансових та інших доходів і витрат, дані про обсяг бартерних операцій, про структуру грошових коштів і запасів на кінець року, про склад дебіторської заборгованості за строками непогашення, про вартість майна, оформленого в заставу, взятого і переданого в оренду. Дебіторська заборгованість у рядках 940. 950 і 951 наводиться за первісною вартістю, тобто без зменшення на суму створеного резерву сумнівних боргів. Достовірність цих даних і належить аудиторській перевірці.

При перевірці достовірності заповнення розділу X про нестачі і втрати від псування цінностей слід керуватися ПБО 9 і настановами про застосування позабалансового рахунку 07 «Списані активи». У рядку 960

відображується балансова (облікова) вартість нестач, втрат і псування цінностей, що виявлені у звітному році на підприємстві. Включення таких сум повністю передбачено у складі інших операційних витрат. У рядку 970 наводиться сума нестач і псування цінностей, по якій рішення про відшкодування прийнято (винуватців встановлено). Таке визнання винних у бухгалтерському обліку відображується за дебетом субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків» і кредитом субрахунків обліку доходів 716 і 746.

Склад інших операційних витрат і доходів (рядок 490) розшифровується у рядку 491 сумою нарахованих за звітний рік резерву сумнівних боргів, у рядку 492 - сумою непродуктивних витрат і втрат. Непродуктивними витратами і втратами, зокрема, вважаються втрати, що утворилися внаслідок недостатньої організації виробництва і управління (включаючи понаднормований брак у виробництві), нестач і псування цінностей.

Інші операційні витрати і доходи, назва яких не наведена у розділі V Приміток (ф. № 5), але величина яких є суттєвою, підлягають описовому розкриттю у поясненнях до річного звіту. Методичними рекомендаціями по застосуванню суттєвості у бухгалтерському обліку і звітності (лист Мінфіну України від 29 липня 2003 р. № 04230-04108) суттєвими доходами та витратами вважаються такі, величина яких дорівнює або перевищує 2 відсотки чистого прибутку підприємства.

У розділі VII показуються дані про залишок, нарахування і витрачання забезпечень майбутніх витрат і резерву сумнівних боргів. Порядок їх створення визначається положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: «Дебіторська заборгованість», затвердженим наказом Мінфіну України від 8 жовтня 1999 р. № 237 (за цим ПБО резерв сумнівних боргів створюється трьома способами);

10 «Зобов'язання», затвердженим наказом Мінфіну України від 31 січня 2000 р. № 20 (створення забезпечень на виплату відпусток

працівникам, на виконання гарантійних зобов'язань з реалізованої техніки, робіт, реструктуризацію підприємства (ліквідацію його географічного або господарського сегменту) тощо є обов'язковим). Використання забезпечень має здійснюватися на цілі, для яких забезпечення створено;

27 «Діяльність, що припиняється», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 7 листопада 2003 р. № 617. Це ПБО передбачає створення забезпечення для відшкодування майбутніх витрат на погашення зобов'язань у зв'язку з укладанням підприємством угод про продаж активів, без яких діяльність, що підлягає припиненню, надалі практично неможлива або у зв'язку із затвердженням уповноваженим керівним органом управління підприємства конкретного плану припинення діяльності частини підприємства. Такі зобов'язання можуть виникати (і на це потрібно створити забезпечення майбутніх витрат) у зв'язку з необхідністю сплатити вихідну допомогу та інші виплати при звільненні працівників, штрафи, пені за невиконання укладених договорів;

26 «Виплати працівникам», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 28 жовтня 2003 р. № 601. Цей стандарт передбачає, що забезпечення повинні створюватися для виплат у майбутньому відпусток, премій та інших заохочувальних виплат за роботу працівників у звітному році. Прикладом таких премій, заохочувальних виплат можуть бути премії за підсумками роботи за рік, виплата за вислугу років. Обов'язковою умовою створення забезпечення для таких виплат, як і будь-якого іншого забезпечення, є можливість розрахункової оцінки його величини. П(С)БО 26 також передбачає створення забезпечення для виплат працівникам передбаченої законодавством, колективним договором суми вихідної допомоги тощо при звільненні працівників за планом реорганізації підприємства.

При перевірці Розділу XI аудиторю важливо перевірити чи заповнюється підрядними організаціями із застосуванням Положення

(стандарту) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 28 квітня 2001 р. № 205.

Розділ XII повинен бути заповнений із застосуванням ПБО 17 «Податок на прибуток». У рядку 1210_наводиться сума податку на прибуток за звітний рік, яку визначено відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» і зазначено у Декларації про прибуток. Дані рядків 1220. 1225. 1230 і 1235 заповнюються як відповідне сальдо (на початок і кінець звітного року) на рахунках бухгалтерського обліку 17 «Відстрочені податкові активи» і 54 «Відстрочені податкові зобов'язання».

У рядку 1240 наводиться сума податку на прибуток, що відображена за дебетом рахунку 98 «Податок на прибуток» і у Звіті про фінансові результати (рядки 180 і 210).

Рядок 1250 може бути заповненим, якщо в підприємства у звітному році виникла різниця між оцінкою активу або зобов'язання за даними бухгалтерського обліку і оцінкою активу або зобов'язання, що використовується з метою оподаткування, яка не відповідає критеріям тимчасової різниці за ПБО 17. Така різниця (постійна) може утворитися з вартості безоплатно одержаних необоротних активів, а сума податку на прибуток з неї має бути відображена за дебетом субрахунку 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» та кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками» і наведена у рядку 1250 ф. № 5.

У розділі XIII наводиться сума нарахованої і використаної (за напрямами) амортизації. Цей розділ і позабалансовий рахунок 09 «Амортизаційні відрахування» запроваджені на виконання доручення Кабінету Міністрів України. Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначено, що інвестиції з відтворення основних засобів здійснюються у формі капітальних вкладень, одним із джерел фінансування яких визнані амортизаційні відрахування інвесторів. При заповненні цього розділу слід

врахувати роз'яснення, наведене у листі Міністерства фінансів України від 17 листопада 2003 р. № 31-04200-04-515570. Зокрема, показник використання амортизаційних відрахувань визначається виходячи з вартості капітальних інвестицій, які в бухгалтерському обліку відображені у звітному році на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», з урахуванням залишку на субрахунку 205 «Будівельні матеріали» рахунку 20 «Виробничі запаси» на кінець звітнього року вартості непереданого у монтаж придбаного устаткування і будівельних матеріалів і конструкцій, призначених забудовником для будівництва об'єктів основних засобів.

Вартість основних засобів та нематеріальних активів, унесених до статутного (пайового) фонду (капіталу) підприємства його засновниками (пайовиками, учасниками), вартість одержаних безоплатно основних засобів і нематеріальних активів і сума переоцінки необоротних активів до складу капітальних інвестицій не включаються і на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» не відображаються.

Капітальні інвестиції, здійснені за рахунок бюджетних інвестиційних асигнувань, виручки від продажу (ліквідації) основних засобів, інших цільових коштів і внесків до статутного (пайового) фонду (капіталу) підприємства при визначенні суми використаних амортизаційних відрахувань не враховуються.

При визначенні складу машин і обладнання для заповнення рядку 1313 використовується Державний класифікатор України «Класифікація основних фондів», затверджений наказом Державного комітету метрології, стандартизації та сертифікації від 19 серпня 1997 р. № 507.

Наказом Міністерства фінансів України від 12 грудня 2003 р. № 671 для узагальнення інформації про нарахування і використання амортизації запроваджується ведення всіма підприємствами позабалансового рахунку 09 «Амортизаційні відрахування». Регістр ведення позабалансового обліку затверджено наказом Мінфіну України від 28 грудня 2000р. № 356 (Відомість 8).

Підприємства, для яких обов'язковість оприлюднення річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності законодавством не передбачено, крім подання форми № 5, у пояснювальній записці, графіках, таблицях, діаграмах (тобто у довільній формі) зобов'язані розкривати інформацію: про зміни облікової політики та облікової оцінки; про виправлені помилки за попередні роки; про події, що відбулися після дати балансу, і вказують на обставини, що виникли після дати балансу (п. 2 Додатку до ПБО 6); про вартість (первісну та/або переоцінену) відображення основних засобів і нематеріальних активів у балансі; про довгострокову дебіторську заборгованість із зазначенням назви дебіторів і суми; про склад і суму доходів і втрат за кожною надзвичайною подією; про одержану гуманітарну допомогу; про операції із пов'язаними сторонами та про склад відстроченої суми податку на прибуток.

Підприємства, для яких обов'язковість оприлюднення річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності встановлена законодавством, крім Приміток (ф. № 5) та інформації, що викладена у попередньому абзаці, також наводять у довільній формі всю іншу інформацію (текстово-вартісну), розкриття якої передбачено чинними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і які не включено до Приміток. Зокрема, оприлюднювати річну фінансову звітність згідно із ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зобов'язані відкриті акціонерні товариства, будь-які підприємства - емітенти облігацій, довірчі товариства, валютні та фондові біржі, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди і страхові компанії. Така інформація має розкриватися згідно з ПБО 6 (про факти повторного оприлюднення виправлених звітів); ПБО 7 і ПБО 8 (методи амортизації необоротних активів, сума укладених угод на придбання в майбутньому необоротних активів); ПБО 10 (перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості пов'язаних сторін, застосовувані методи визначення резерву сумнівних боргів, склад і суми статті балансу «Інша

дебіторська заборгованість»); П(С)БО 11 (склад і сума статей балансу «Інші довгострокові та інші поточні зобов'язання»); П(С)БО 12 (справедлива амортизована фактична вартість фінансових інвестицій, доходи і втрати від змін справедливої вартості фінансових інвестицій, перелік провідних асоційованих і дочірніх підприємств і частка в їх капіталі); П(С)БО 15 (розподіл доходів від бартеру за видами); П(С)БО 16 (склад і суму витрат, відображених зменшенням додаткового капіталу); П(С)БО 17 (пояснення різниці між витратами (доходом) з податку на прибуток і добуток облікового прибутку (збитку) на застосовану ставку податку на прибуток, ставка податку на прибуток, якщо вона змінюється порівняно із звітним роком, сума витрат (доходів) з податку на прибуток, пов'язані з прибутком (збитком) від діяльності, що припинена); П(С)БО 18 (методи визначення доходу за будівельними контрактами у звітному році, методи визначення ступеня завершеності робіт); П(С)БО 19 (назва і характеристика підприємств, що об'єдналися, строк корисного використання гудвілу тощо); П(С)БО 20 (характер відносин між материнським і дочірнім підприємствами, назву дочірніх підприємств, в яких материнському підприємству належить більше половини голосів, статті консолідованої фінансової звітності, до яких застосовувалася різна облікова політика, тощо); П(С)БО 21 і П(С)БО 23 (характер відносин між пов'язаними особами тощо); П(С)БО 24 (перелік операцій з акціями, які здійснені після дати річного звіту) і П(С)БО 27 (опис діяльності, що припиняється, дата і характер події первісного визнання, балансова вартість активів і зобов'язань підприємства, вибуття або погашення яких передбачається внаслідок припинення діяльності, чистий рух коштів в результаті діяльності, що припиняється, тощо).

Лабораторна робота № 6-7

Тема 6: Аудит інформаційних систем.

Тема 7: Концепція побудови аудиторської системи

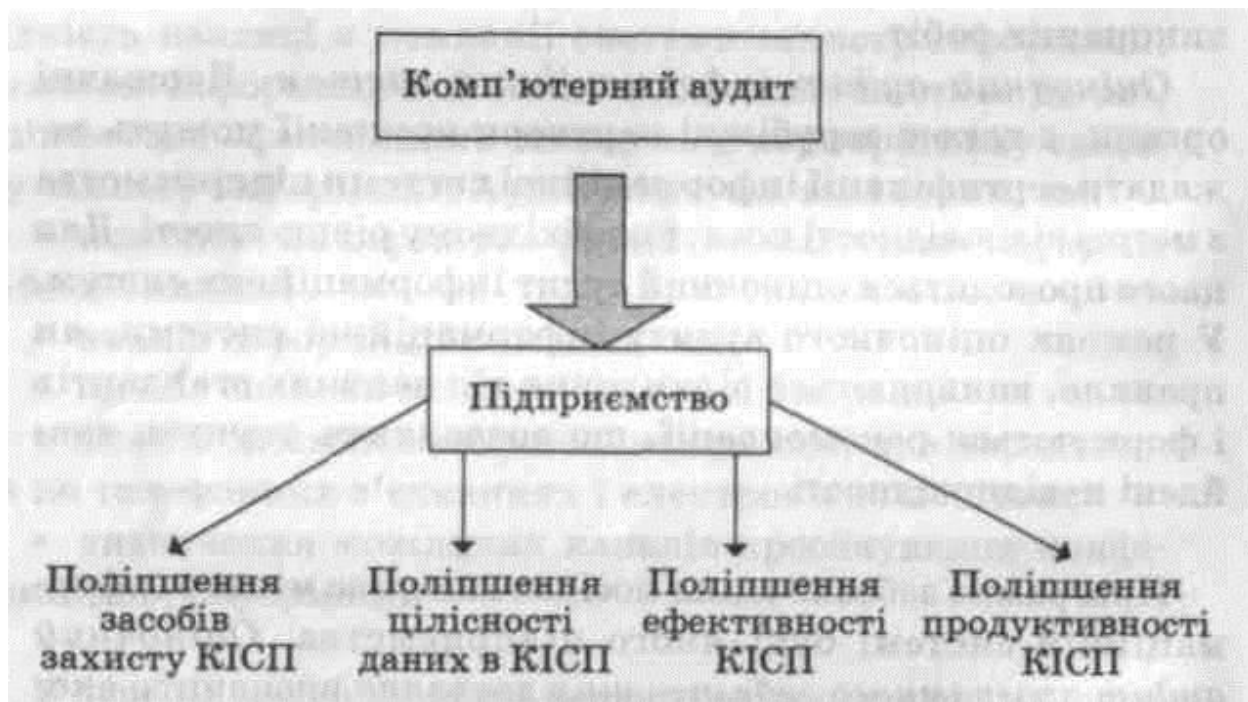
Мета: Вивчити порядок проведення аудиту інформаційних систем та встановити основи концепції побудови аудиторської системи

Завдання:

1. Вивчити види аудиту за різних способів обробки облікової інформації
2. Вивчити методологію комп'ютерного аудиту
3. Встановити порядок планування та послідовність етапів проведення аудиту в комп'ютерному середовищі
4. Представити порядок проведення комп'ютерного аудиту форми фінансової звітності № 6 «Звітність за сегментами»
5. Сформувати таблицю порівняності показників форми фінансової звітності №6 Звітність за сегментами
6. Графічно проаналізувати основні звітні сегменти підприємства

Рис. 1.8. Напрями аудиту інформаційних систем

Рис. 1.9. Вплив комп'ютерного аудиту на вдосконалення **КІСП**

Порядок перевірки порівнянності показників річної фінансової звітності, що наведено далі, сприяють оцінці якості її складання. Наказом Мінфіну України від 19 травня 2005 року № 412 затверджено ПСБО – 29 «Фінансова звітність за сегментами», необхідність розкриття вартісно-текстової інформації у складі річної фінансової звітності. Ці вартісні показники упорядковано у формі річної фінансової звітності «Фінансова звітність за сегментами» - форма №6, яка і підлягає аудиторській перевірці.. Відомо, що ПСБО – 29 не поширюється на малі підприємства і неприбуткові організації. Воно визначає порядок формування і подання інформації за сегментами діяльності юридичної особи у фінансовій звітності.

В процесі проведення аудиту фінансової звітності перевірці підлягає форма фінансової звітності №6 «Фінансова звітність за сегментами».

Аудиторській перевірці підлягає оцінка достовірності відображення інформації про звітні сегменти (господарські або географічні).

При аудиторській перевірці достовірності формування показників фінансової звітності за сегментами із звітних сегментів виділяються

пріоритетні та допоміжні на основі організаційно-управлінської структури підприємства, внутрішньої підзвітності, врахування характеру ризиків і впливу на фінансовий результат.

Щодо пріоритетного звітного сегмента перевіряється достовірність розкриття інформації у розділі I Додатку до річної фінансової звітності (ф.№6) інформація про виручку від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні і фінансові доходи, собівартість реалізованої готової продукції, адміністративні, збутові, інші операційні та фінансові витрати, фінансовий результат діяльності за рік, вартість оборотних (сировина, товари, незавершене виробництво, готова продукція тощо) і необоротних (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво) активів та зобов'язання на кінець року, обсяг капітальних інвестицій і нарахованої амортизації за рік.

При перевірці допоміжного звітного сегмента у розділах II і III Додатку до річної фінансової звітності (ф. № 6) аудитором оцінюється достовірність даних про виручку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і обсяг капітальних інвестицій за рік, а також про вартість активів (на кінець року одним сукупним показником). Цей мінімально обов'язковий перелік показників діяльності допоміжних звітних сегментів підприємство може доповнювати (розширювати).

Аудиторській перевірці підлягає достовірність визнання та оцінка доходів звітного сегменту. Доходами звітного сегменту на підприємстві визнається частина чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям та іншим сегментам підприємства (тобто за вирахуванням непрямих податків, зборів, знижок, повернення товарів, вирахувань на користь комітентів, принципалів тощо), отримання якого пов'язано із здійсненням звичайної діяльності сегмента та який може бути безпосередньо віднесено (або розподілено на обґрунтованій та послідовній основі) до звітного сегмента.

Аудитор також перевіряє активи звітного сегмента. Активами звітного

сегмента визнаються активи, які використовуються безпосередньо сегментом для виконання звичайної діяльності. Активи наводяться у Додатку до річної фінансової звітності (ф. № 6) за балансовою вартістю (необоротні активи - за залишковою, запаси - за первісною, дебіторська заборгованість - за чистою реалізаційною вартістю).

Контролю з боку аудитора також підлягають зобов'язання звітного сегмента. Зобов'язання звітного сегмента – це такі зобов'язання, утворення яких пов'язано із звичайною діяльністю звітного сегмента і які безпосередньо його стосуються.

В процесі аудиторської перевірки аудитором встановлено достовірність відображення інформації у формах фінансової звітності №5 «Примітки до річної фінансової звітності» та форми №6 «Додаток до річної фінансової звітності «Фінансова звітність за сегментами». Позитивні результати отримані в процесі аудиту фінансової звітності підприємства зазначено в робочих документах аудитора та у аудиторському висновку.

Порядок перевірки порівнянності показників річної фінансової звітності, що наведено далі, сприяють оцінці якості її складання.

Наказом Мінфіну України від 19 травня 2005 року № 412 затверджено ПСБО – 29 «Фінансова звітність за сегментами», необхідність розкриття вартісно-текстової інформації у складі річної фінансової звітності. Ці вартісні показники упорядковано у формі річної фінансової звітності «Фінансова звітність за сегментами» - форма №6, яка і підлягає аудиторській перевірці.. Відомо, що ПСБО – 29 не поширюється на малі підприємства і неприбуткові організації. Воно визначає порядок формування і подання інформації за сегментами діяльності юридичної особи у фінансовій звітності.

В процесі проведення аудиту фінансової звітності перевірці підлягає форма фінансової звітності №6 «Фінансова звітність за сегментами». Послідовність проведення аудиторської перевірки цієї форми звітності нами представлено на рисунку 3.4.

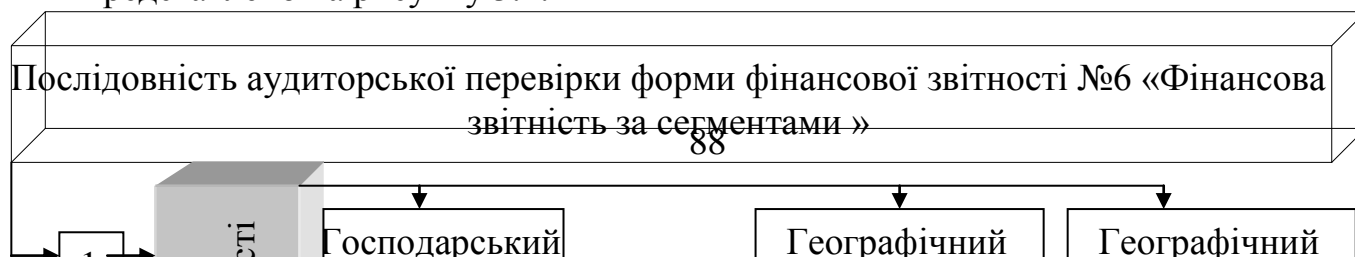

Рис. 3.4. Послідовність проведення аудиторської перевірки форми фінансової звітності №6 «Фінансова звітність за сегментами»

Аудиторській перевірці підлягає оцінка достовірності відображення інформації про звітні сегменти (господарські або географічні).

При аудиторській перевірці достовірності формування показників

фінансової звітності за сегментами із звітних сегментів виділяються пріоритетні та допоміжні на основі організаційно-управлінської структури підприємства, внутрішньої підзвітності, врахування характеру ризиків і впливу на фінансовий результат.

Щодо пріоритетного звітного сегмента перевіряється достовірність розкриття інформації у розділі I Додатку до річної фінансової звітності (ф.№6) інформація про виручку від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні і фінансові доходи, собівартість реалізованої готової продукції, адміністративні, збутові, інші операційні та фінансові витрати, фінансовий результат діяльності за рік, вартість оборотних (сировина, товари, незавершене виробництво, готова продукція тощо) і необоротних (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво) активів та зобов'язання на кінець року, обсяг капітальних інвестицій і нарахованої амортизації за рік.

При перевірці допоміжного звітного сегмента у розділах II і III Додатку до річної фінансової звітності (ф. № 6) аудитором оцінюється достовірність даних про виручку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і обсяг капітальних інвестицій за рік, а також про вартість активів (на кінець року одним сукупним показником). Цей мінімально обов'язковий перелік показників діяльності допоміжних звітних сегментів підприємство може доповнювати (розширювати).

Перевірятись аудитором може пріоритетний звітний сегмент визначений один з таких:

- господарський;
- географічний виробничий;
- географічний збутовий.

Якщо ризики і фінансові результати залежать головним чином від відмінностей вироблюваної та реалізованої готової продукції (товарів, робіт, послуг), якщо організаційно-управлінська структура підприємства побудована за виробництвом видів продукції і видами діяльності –

функціональні засади (оптова торгівля, роздрібна торгівля, послуги з тезнічного обслуговування і ремонту виготовленої продукції тощо), то пріоритетним звітним має бути визначено господарський сегмент, а допоміжним звітним – географічний виробничий і географічний збутовий.

Якщо ризики і фінансові результати залежать від відмінностей у географічних регіонах діяльності, якщо організаційно-управлінська структура підприємства заснована на територіальних засадах функціонування підприємства, то для цілей складання фінансової звітності пріоритетним звітним має визнаватися географічний сегмент, а допоміжним звітним — господарський.

Аудиторській перевірці підлягає достовірність визнання та оцінка доходів звітного сегменту. Доходами звітного сегменту на підприємстві визнається частина чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям та іншим сегментам підприємства (тобто за вирахуванням непрямих податків, зборів, знижок, повернення товарів, вирахувань на користь комітентів, принципалів тощо), отримання якого пов'язано із здійсненням звичайної діяльності сегмента та який може бути безпосередньо віднесено (або розподілено на обгрунтованій та послідовній основі) до звітного сегмента.

Аудитор також перевіряє активи звітного сегмента. Активами звітного сегмента визнаються активи, які використовуються безпосередньо сегментом для виконання звичайної діяльності. Активи наводяться у Додатку до річної фінансової звітності (ф. № 6) за балансовою вартістю (необоротні активи - за залишковою, запаси - за первісною, дебіторська заборгованість - за чистою реалізаційною вартістю).

Контролю з боку аудитора також підлягають зобов'язання звітного сегмента. Зобов'язання звітного сегмента – це такі зобов'язання, утворення яких пов'язано із звичайною діяльністю звітного сегмента і які безпосередньо його стосуються.

Активи і зобов'язання для цілей складання фінансової звітності

вважаються такими, що безпосередньо стосуються звітного сегмента, якщо доходи і витрати, пов'язані з їх використанням та утворенням, включаються до показників діяльності цього звітного сегмента.

Необоротні активи, які використовуються одночасно в діяльності кількох звітних сегментів, включаються до того звітного сегмента, до витрат якого включено амортизацію таких необоротних активів.

Перелік доходів, витрат, активів і зобов'язань, які не стосуються звітного сегмента, наведено у ПБО 29.

Якщо пріоритетним звітним сегментом визначено господарський сегмент, про що має бути зазначено у вільному місці назви розділу I форми №6 то у розділі II за звітними географічними збутовими сегментами наводиться чистий дохід від реалізації продукції зовнішнім покупцям, а у розділі III за звітними географічними виробничими сегментами - показники про балансову вартість активів і капітальні інвестиції. Відповідна назва допоміжних звітних сегментів вписується у вільному місці назви розділів II і III.

Якщо пріоритетним звітним сегментом визначено будь-який географічний (виробничий або збутовий) сегмент, то заповнюються розділ I за показниками пріоритетного звітного сегмента і розділ II за допоміжними звітними господарськими сегментами. Розділ III форми №6 у разі визначення пріоритетним звітного географічного сегмента має заповнюватися, якщо місце розташування активів сегментів відрізняється від місця розташування покупців готової продукції (товарів, робіт, послуг).

Материнське (холдингове) підприємство (компанія) для розкриття фінансової інформації за сегментами у консолідованій фінансовій звітності узгоджує по групі (визначення терміна див. у ПБО 4) облікову політику щодо формування пріоритетних і допоміжних звітних сегментів.

Формування (і накопичення) у бухгалтерському обліку інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи, зобов'язання і капітальні інвестиції у розрізі звітних (пріоритетних і допоміжних) сегментів може бути

організовано із використанням номенклатури шифрів сегментів при заповненні (обробці) первинних документів, шляхом застосування системи рахунків 3-го, 4-го і вище порядків (аналітичних субрахунків), ведення необхідних групувальних аркушів (розшифровок) до реєстрів бухгалтерського обліку.

У текстовій частині приміток до річної фінансової звітності наводяться сума доходу від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям і сума доходів від реалізації іншим сегментам такого сегмента підприємства, який не визнано звітним сегментом за відповідними критеріями. Така інформація наводиться, якщо більша (більше ніж 50 %) частина, доходу цього сегмента сформована від операцій з іншими сегментами підприємства за внутрішньогосподарськими розрахунками, а дохід від реалізації зовнішнім покупцям становить не менше ніж 10% сукупного доходу від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства зовнішнім покупцям.

За даними перевірки встановлено достовірність відображення інформації у формах фінансової звітності №5 «Примітки до річної фінансової звітності» та форми №6 «Додаток до річної фінансової звітності «Фінансова звітність за сегментами». Позитивні результати отримані в процесі аудиту фінансової звітності підприємства зазначено в робочих документах аудитора. Що і стало підставою та надало можливість сформулювати позитивний аудиторський висновок про результати аудиту фінансової звітності підприємства.

Сформулювати обґрунтований висновок за результатами проведеного аудиту порівнянності показників фінансової звітності із посиланням на нормативно-правові документи якими користувались в процесі аудиторської перевірки.

Лабораторна робота до теми № 8
Тема: Концепція побудови аудиторської системи

Мета: Визначити концепцію побудови аудиторської системи та реальне її застосування на практиці

Завдання:

1. Застосувати на практиці поєднання та послідовність етапів проведення аудиту в комп'ютерному середовищі
2. Обґрунтувати поняття «аудиторський ризик» та подати особливості його визначення в умовах застосування КІСП
5. Вивчити основи проведення аналітичних процедур в комп'ютерному аудиті
6. Представити послідовність етапів проведення компютерного аудиту майнового стану підприємства
7. Сформулювати автоматизовані таблиці контролю структури балансу підприємства
8. Розробити компютерний контроль ліквідності балансу підприємства з допомогою застосування КІС
9. Сформулювати таблицю коефіцієнтної оцінки майнового стану підприємства
10. Графічно проаналізувати табличний матеріал
11. Отриману інформацію узагальнити для формування аудиторського висновку

Щоб скласти висновок щодо фінансової звітності або інших аспектів діяльності клієнта, аудитор повинен визначити конкретні цілі проведення аудиту, досягнення яких дасть йому можливість підтвердити або спростувати (виявити неузгодженість) в фінансових документах клієнта.

Основна мета аудиторських процедур — зібрати достатню кількість підтверджень (аудиторських доказів) на користь формування того чи іншого типу аудиторського висновку.

Термін "аудиторські докази" означає інформацію, одержану аудитором для вироблення і підтвердження думок, на яких ґрунтується підготовка аудиторського висновку та звіту. Аудиторські докази складаються з первинних документів та облікових записів, що кладуться в основу фінансової звітності, а також підтверджувальної інформації з інших джерел. Поняття аудиторських доказів та основні шляхи їх отримання наводяться в МСА 500 «Аудиторські докази»

Аудиторські докази одержуються в результаті належного поєднання тестів систем контролю та процедур перевірки по суті, які складаються:

1. з перевірок докладної інформації про операції і залишки
2. та аналітичних процедур.

Тести систем контролю — це перевірки, що виконуються для одержання аудиторських доказів щодо відповідності структури та ефективності функціонування систем обліку та внутрішнього контролю. Проте за деяких обставин докази можуть бути одержані тільки в результаті процедур перевірки по суті.

При плануванні та проведенні аудиторських процедур аудитор використовує певні методи (рис. 1.12):

1. Загальнонаукові методи дослідження складних систем
  - діалектичний підхід
  - індукція
  - дедукція
2. Методичні прийоми збору аудиторських доказів
  - фактична перевірка
  - документальна перевірка
  - перевірка по суті
  - формальна перевірка
  - арифметична перевірка
  - підтвердження
  - спостереження
  - обстеження
  - опитування
  - перевірка механічної точності
  - аналітичні тести
  - сканування
  - спеціальна перевірка
  - зустрічна перевірка
3. Методичні прийоми організації перевірки
  - суцільний
  - вибірковий
  - аналітичний
  - комбінований
  - оцінка ризику

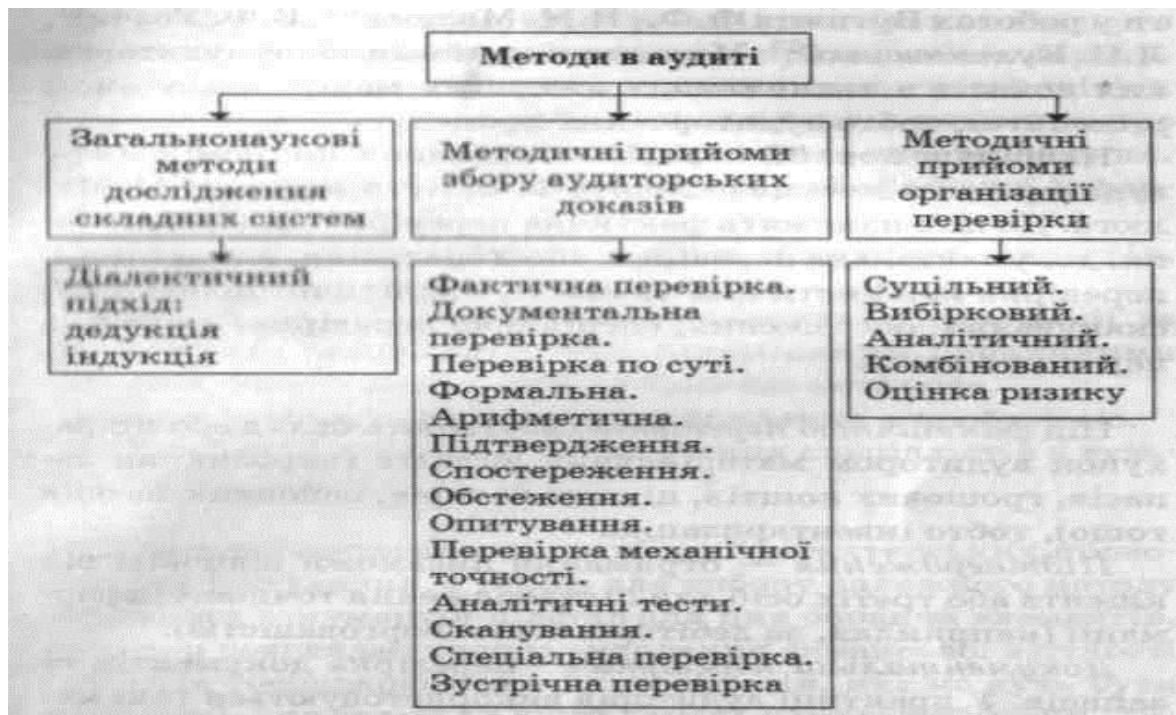

Рис. 1.12. Класифікація методів аудиту

1. Загальнонаукові методи дослідження складних систем

Дедуктивні прийоми в аудиті — дослідження здійснюють від загального до конкретного (використовують при вивченні фінансово-господарської діяльності підприємства, оцінці напрямку та ефективності системи управління, в межах якої діє об'єкт. Його також застосовують для характеристики системи внутрішнього контролю, яка включає систему внутрішнього обліку, процедури внутрішнього контролю, середовище контролю тощо.

Індуктивні - від конкретного до загального (дає змогу зосередити всю увагу на окремих групах процесів, як правило, з найбільшим ступенем ризику. Вивчивши недоліки окремих процесів та проаналізувавши частоту їх виникнення, можна перенести результати цієї перевірки на загальну сукупність інформації, побачити цілісну проблему і сформулювати об'єктивні висновки щодо вибудованої інформації).

В аудиті мають значення обидва прийоми.

2. Методичні прийоми збору аудиторських доказів в англійській мові мають назву *audit procedures*, тобто аудиторських процедур.

Під **фактичною перевіркою** розуміють огляд або підрахунок аудитором матеріальних активів (виробничих запасів, грошових

коштів, цінних паперів, основних засобів тощо), тобто інвентаризацію.

Підтвердження. — отримання письмової відповіді від клієнта або третіх осіб для підтвердження точності інформації (наприклад, за дебіторською заборгованістю).

Документальна перевірка — перевірка документів та записів. У практиці аудиторів використовуються такі методи документальної перевірки:

- формальну перевірку документів (правильність заповнення всіх реквізитів, наявність необумовлених виправлень, підчищень, справжність підписів посадових та матеріально відповідальних осіб);

- арифметичну перевірку (правильність підрахунків в документах, облікових реєстрах та звітних формах);
- перевірку документів за змістом (законність та доцільність господарської операції, правильність зарахування операції на рахунки та включення до статей звітів)

Спостереження - отримання загального уявлення про можливість клієнта на основі візуального спостереження.

Опитування – отримання письмової або усної інформації від клієнта

Аналітичні процедури – метод порівнянь, індексів, коефіцієнтів.

Сканування – безперервний перегляд інформації за елементами (наприклад, бухгалтерськими первинними документами) з метою знайти будь-що нетипове.

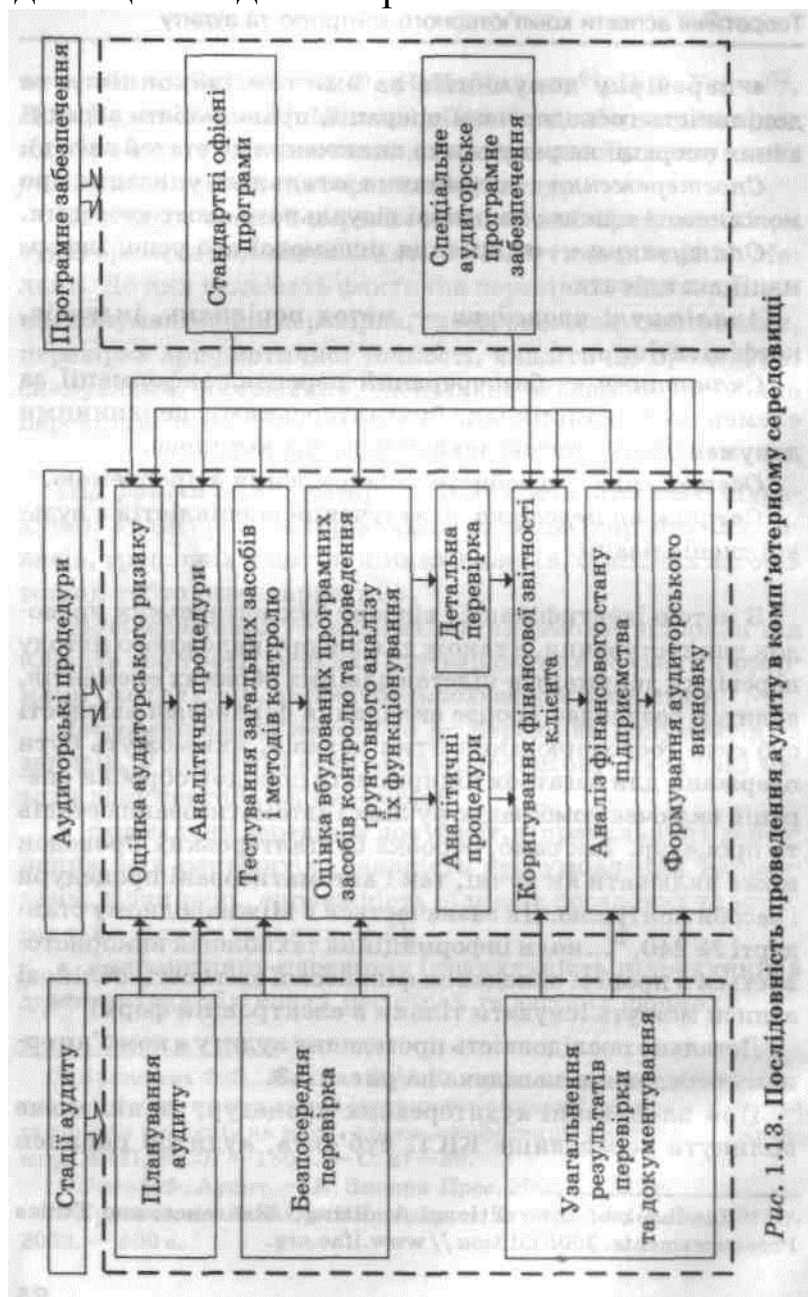
Обстеження — особисте ознайомлення з проблемою.

Спеціальна перевірка — залучення спеціалістів з вузької спеціалізації.

З метою ідентифікації і відбору бухгалтерських проводок для тестування, а також для вибору належного методу перевірки документів-підстав для цих обраних елементів, аудитор розглядає процес складання фінансової звітності суб'єкта господарювання і тип доказів, які можуть бути одержані, для багатьох підприємств порядок обробки операцій включає комбінацію ручних і автоматизованих етапів та процедур. Так само, обробка бухгалтерських проводок може включати як ручні, так і автоматизовані процедури і засоби контролю. Як зазначається в Міжнародному стандарті № 240, "...коли інформаційна технологія

використовується в процесі складання фінансової звітності, облікові записи можуть існувати тільки в електронній формі.

Детально послідовність проведення аудиту в комп'ютерному середовищі наведена на рис. 1.13.

Відомо, що в аудиторському процесі важливе місце займають аналітичні процедури. Одним із складових частин узагальнюючого аудиторського документу (аудиторського висновку) є аналіз фінансового стану підприємства, який проводиться відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків).

Важливим елементом при плануванні та проведенні аудиту є оцінка аудиторського ризику. **Він залежить:**

- від особливостей господарської діяльності підприємства,
- якості функціонування системи внутрішнього контролю підприємства.

Аудиторський ризик полягає в тому, що аудитор може висловити неадекватну думку в тих випадках, коли в документах бухгалтерської звітності є значні перекручення, іншими словами, за неправильно підготовленою звітністю буде представлено аудиторський висновок без зауважень.

Згідно з вимогами Міжнародного стандарту № 400 "Оцінка ризиків та внутрішній контроль", аудитор повинен оцінити властивий (притаманний) ризик і ризик невідповідності внутрішньої системи контролю і управління".

Найважливішим тут є **оцінка аудитором ризику внутрішнього контролю** — ефективності системи внутрішньогосподарського контролю підприємства, тобто її спроможності попереджати і виявляти помилки на підприємстві, **оцінка розміру аудиторського ризику невиявлення суттєвих помилок у звітності підприємства**, який існує під час проведення аудитором аудиторських процедур, і визначення на підставі цього найважливіших напрямків аудиту.

Аудиторський ризик визначається за формулою:

$$AP = BP \times PK \times PH$$

де AP — аудиторський ризик;

BP — внутрішньогосподарський ризик (також притаманний або властивий);

PK — ризик контролю;

PH — ризик невиявлення.

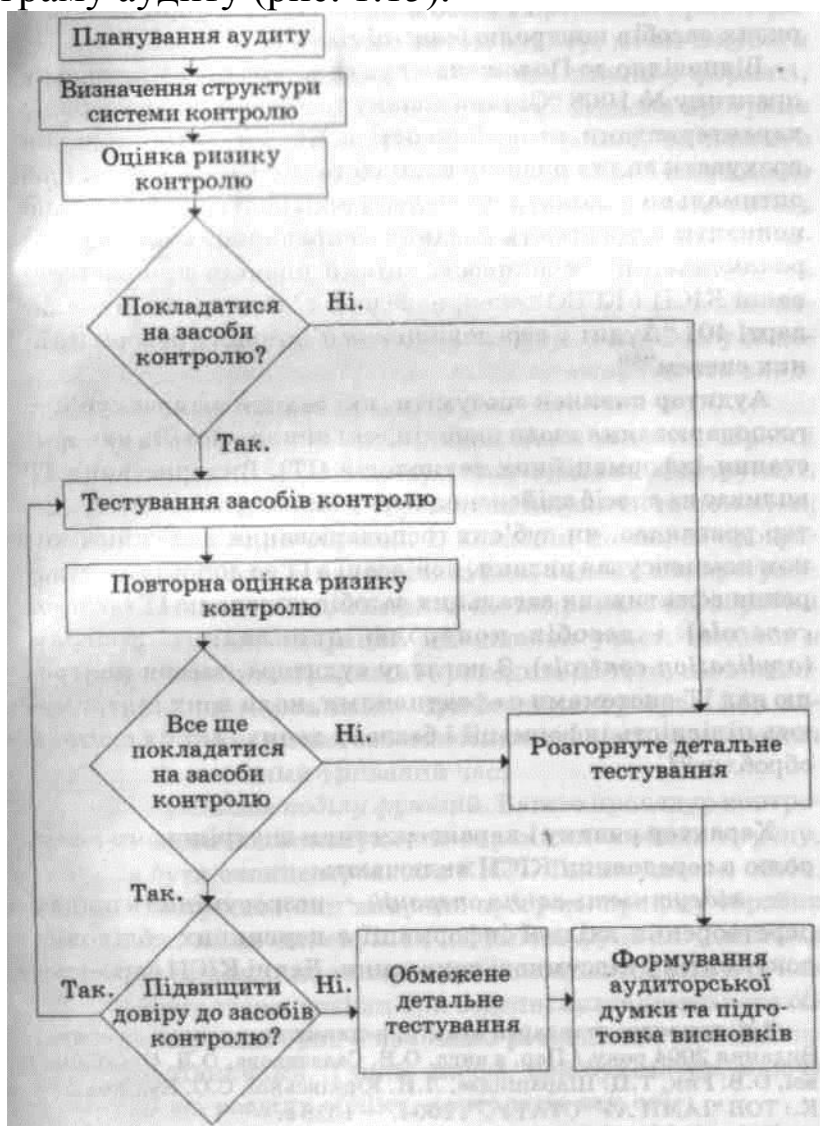
Ризик контролю виражає міру очікування аудитором імовірності пропуску помилок, що перевищують припустиму величину, системою внутрішньогосподарського контролю, тобто ризик наявності помилок в обліку після перевірки системою внутрішнього контролю. Звичайно це значення лежить у межах **від 0,3 до 0,5**.

Ризик невиявлення виражає міру готовності аудитора визнати імовірність невиявлення в процесі проведення аудиту помилок, що перевищують припустиму величину. Відповідно до статистики, цей ризик становить близько **0,1 (близько 10 %)**.

Одержавши значення величини аудиторського ризику, необхідно врахувати, що **він має бути прийнятним**.

Прийнятний аудиторський ризик виражає міру готовності аудитора визнати прийнятною імовірність наявності у фінансовій звітності суттєвих помилок після завершення аудиту і видачі клієнту аудиторського висновку. Більшість аудиторів вважають, що величина прийнятного аудиторського ризику не повинна перевищувати 5 %, хоча яких-небудь офіційних норм граничного значення аудиторського ризику не встановлено.

Оцінка ризику — складний ітераційний процес. Аудитор оцінює ризик перед проведенням аудиту. Однак якщо в процесі перевірки він виявив певні проблеми, пов'язані з функціонуванням системи контролю, то повинен скоригувати свою оцінку ризику і програму аудиту (рис. 1.15).

Рис. 1.15. Циклічний алгоритм проведення аудиторської перевірки при переоцінці ризику системи контролю

Комп'ютерна обробка економічних даних впливає, перш за все, на процес вивчення аудитором системи обліку і внутрішнього контролю підприємства, що перевіряється. Відповідно до вимог Міжнародного стандарту № 400 "Оцінка ризиків і внутрішній контроль", аудитор повинен оцінити властивий ризик (*inherent risk*) на підприємстві і ризик засобів контролю (*control risk*).

Відповідно до Положення про міжнародну аудиторську практику № 1008 "Оцінка ризику та внутрішній контроль: характеристики та особливості в КІС" аудитор повинен врахувати вплив ризиків використання КІС для того, щоб оптимально виконати процедури контролю і максимально понизити вірогідність надання неправильних висновків і рекомендацій. Особливості оцінки ризиків при застосуванні КІСП і КСБО також наведені в Міжнародному стандарті 401 "Аудит у середовищі комп'ютерних інформаційних систем".

Аудитор повинен зрозуміти, які заходи вживає суб'єкт господарювання щодо ризиків, які впливають із використання інформаційних технологій (ІТ). Використання ІТ впливає на спосіб здійснення контрольної діяльності. Аудитор розглядає, чи суб'єкт господарювання належним чином компенсував ризики, пов'язані з ІТ за допомогою створення ефективних загальних засобів контролю ІТ (*general controls*) і засобів контролю прикладних програм (*application controls*). З погляду аудитора, засоби контролю над ІТ-системами є ефективними, коли вони підтримують цілісність інформації і безпеку даних, які ця система обробляє.

Характер ризику і характеристики внутрішнього контролю в середовищі КІСП включають:

— **відсутність слідів операцій** — незрозумілість шляху перетворення вхідної інформації з первинних облікових документів у підсумкові показники. Деякі КІСП спроектовані таким чином, що повний обсяг інформації про операцію, що використовується з метою аудиту, може існувати тільки протягом короткого періоду або тільки у форматі, що прочитується на комп'ютері. Якщо складна програма передбачає велику кількість етапів обробки, то повного обсягу інформації може і не бути. Побічна інформація може бути корисна для завдань контролю, але часто є можливість прочитання інформації тільки на електронних носіях, оскільки там, де складна

система виконує більшу кількість кроків та завдань, неможливо простежити наявності повного набору дій. Саме тому помилки, які існують в самому алгоритмі програми, дуже складно виявити без використання спеціальних програм;

- **єдина обробка операцій.** При комп'ютерній обробці подібних операцій застосовуються однакові інструкції. Таким чином, фактично усувається можливість помилок, що властиві ручній обробці. І, навпаки, помилки програмування (та інші помилки в технічних засобах або програмному забезпеченні) призводять до неправильної обробки всіх без винятку операцій. Зменшення участі людини в процесах обробки інформації приводить до того, що помилки і недоліки через зміни прикладних програм або системного або програмного забезпечення можуть залишатися невиявленими ними тривалий час;

- **відсутність поділу функцій.** Багато процедур контролю, які зазвичай виконуються окремими особами вручну, можуть бути сконцентровані в КІСП. Таким чином, особа, що має доступ до комп'ютерних програм, процесу обробки або даних, може виконувати несумісні функції. Декілька процедур управління можуть бути сконцентровані в руках одного бухгалтера, тоді як при веденні бухгалтерського обліку вручну вони були б звичайно розподілені між декількома працівниками. Таким чином, цей бухгалтер, маючи вплив на всі розділи обліку, контролює сам себе;

- **можливість помилок і порушень.** Можливість здійснення помилок, властивих людині, при розробці, технічному обслуговуванні й експлуатації КІС може бути більшою, ніж у системах ручної обробки, частково через ступінь деталізації, властивої такій діяльності.

Крім того, можливість несанкціонованого доступу до даних або зміни даних без очевидних доказів може бути більшою при використанні КІСП, ніж у системах ручної обробки даних. Менший ступінь участі людей у процесі здійснення операцій може зменшити імовірність виявлення помилок і порушень.

Помилки або порушення, що мають місце при розробці або модифікації прикладних програм або системного програмного забезпечення, можуть залишатися невиявленими протягом тривалого часу.

Властивий (притаманний) ризик і ризик внутрішнього контролю в середовищі КІСП мають свої особливості: ризик може виникнути через неточності при розробці програми, супроводженні й підтримці програмного забезпечення системи, операцій, безпеки системи і контролю доступу до спеціальних програм управління.

Розмір ризику може збільшуватися через помилки або шахрайство як у програмних модулях, так і в базах даних. Наприклад, слід вжити необхідних заходів, які попереджають виникнення помилок у системах, в яких виконується складний алгоритм розрахунків, оскільки виявити такі помилки дуже важко;

— **ініціювання або здійснення операцій.** КІС можуть мати здатність автоматично ініціювати або здійснювати визначені види операцій. Дозвіл на виконання таких операцій або процедур не обов'язково документально оформляється таким самим чином, як і при ручній обробці;

— **можливості удосконалення управлінського контролю.** КІСП може надати керівництву багато аналітичних засобів, які можна застосовувати при аналізі операцій і контролю за діяльністю суб'єкта. Наявність таких додаткових засобів контролю, у випадку їх використання, допомагає покращати структуру внутрішнього контролю в цілому.

Часто масові господарські операції здійснюються в повністю автоматизованому режимі або з мінімальним втручанням людини. У таких умовах виконання тільки процедур по суті буде досить ризикованим.

Використання КІСП на підприємстві створює специфічні аудиторські ризики, які тісно пов'язані з поняттям **інформаційної безпеки КІСП.**

Інформаційна безпека досягається шляхом задоволення вимог до чотирьох груп специфічних ресурсів комп'ютерної інформаційної системи підприємства:

- апаратного забезпечення,
- програмного забезпечення,
- обчислювальних потужностей (наприклад, процесорного часу або місця на твердому диску) і
- даних.

До апаратного забезпечення у безпечній системі висувається вимога:

- забезпечити безперервну і безпомилкову роботу програмного забезпечення.

Вимоги до програмного забезпечення аналогічні

— забезпечити безперервне і безпомилкове виконання передбачених функцій (збір даних, обробка, автоматичне обчислення показників, надання даних користувачу тощо).

Обчислювальні потужності мають використовуватися тільки правомірно — для вирішення поставлених завдань.

Найбільш цінним ресурсом інформаційної системи є, безумовно, інформація.

Тому до інформації, що міститься в системі, висувають такі специфічні вимоги:

- **конфіденційність** — забезпечення надання доступу до інформації тільки уповноваженим на це користувачам;
- **цілісність** — гарантування точності та повноти інформації та методів обробки;
- **доступність** — забезпечення того, що уповноважені користувачі на свою вимогу отримають доступ до інформації і пов'язаних з нею ресурсів.

До порушень роботи автоматизованої інформаційної системи зараховують такі загрози:

1) витік інформації – результат дій порушника, внаслідок яких інформація стає відомою суб'єктам, що не мають права доступу до неї;

2) втрату інформації — дії, внаслідок яких інформація перестає існувати для фізичних або юридичних осіб, які мають право власності на неї в повному чи обмеженому обсязі.

3) підробку інформації — навмисні дії, що призводять до перекручення інформації, яка повинна оброблятися або зберігатися в автоматизованій системі;

4) блокування інформації — дії, наслідком яких є припинення доступу до інформації;

5) порушення роботи автоматизованої системи — дії або обставини, які призводять до спотворення процесу обробки інформації.

Замість безпосередніх порушень роботи КІСП слід розглядати можливі загрози її роботі (а не порушення, які вже відбулись) і оцінюють ризики того, що загроза матиме місце в реальності.

Під **загрозою** розуміють певний вчинок або подію що може призвести до збитків.

Загрози прийнято поділяти на:

- випадкові, або ненавмисні,
- і навмисні (табл. 1.5).

Таблиця 1.5. Класи загроз безпеці інформації

Ненавмисні	Навмисні	
	Пасивні	Активні
Помилки у вхідній інформації Порушення інфраструктури (коротке замикання, стихійні лиха, перепади струму)	Використання ресурсів не за призначенням Несанкціонований перегляд інформації (підслуховування, шпигунство)	Крадіжка обладнання. Саботаж. Порушення апаратної або програмної інфраструктури (диверсія). Навмисний злом системи безпеки (підбір паролю). Порушення роботи веб-сайту (DoS). Шкідливі програми (віруси, трояни, черв'яки)

Джерелом ненавмисних загроз (*accidental threats*) можуть бути:

- некваліфіковані дії або неуважність користувачів або адміністрації,
- вихід з ладу апаратних засобів,
- помилки в програмному забезпеченні,
- стихійні катаклізми,
- бруд, пил тощо.

Навмисні загрози (*deliberate threats*), на відміну від випадкових, мають на меті завдання збитку користувачам інформаційної системи і, в свою чергу, **поділяються на:**

- активні і
- пасивні.

Пасивні загрози, як правило, спрямовані на несанкціоноване використання інформаційних ресурсів системи, не порушуючи при цьому її функціонування (наприклад, спроба одержання

інформації, що циркулює в каналах, за допомогою їх прослуховування).

Джерелом пасивних загроз можуть бути як внутрішні користувачі системи, що можуть і не мати злого умислу, так і зловмисники ззовні, мета яких — не бути поміченими.

Активні загрози мають на меті порушення нормального процесу функціонування шляхом цілеспрямованого впливу на апаратні, програмні та інформаційні ресурси (наприклад, руйнація або радіоелектронне придушення ліній зв'язку, виведення із ладу апаратних або програмних засобів системи, блокування обчислювальних потужностей (наприклад, мільйонами фальшивих запитів на надання інформації), внесення несанкціонованих змін до процедур обробки інформації, спотворення інформації тощо.)

Джерелами активних загроз можуть бути або безпосередньо зловмисники, або несумлінні чи ображені працівники, або комп'ютерні віруси та інші шкідливі програми (трояни, інтернет-черв'яки тощо).

Для зменшення рівня загроз в комп'ютерній інформаційній системі підприємства впроваджують засоби забезпечення безпеки інформаційної системи. Всі засоби безпеки можна розділити на **три групи**:

- засоби попередження порушень безпеки,
- засоби виявлення порушень безпеки і
- засоби зменшення збитків і відновлення системи після інциденту.

Політика безпеки є підґрунтям програми інформаційної безпеки і засобом документування та розповсюдження важливих рішень, які стосуються безпеки.

Політика безпеки — це активний компонент захисту, що включає н себе аналіз можливих погроз і вибір заходів протидії.

Аудитору слід мати на увазі що:

1. Додаткові ризики через використання інформаційних систем можуть бути складовою ризику контролю;
2. Аудиторський ризик в умовах КІСП можуть бути як нижчими так і вищими

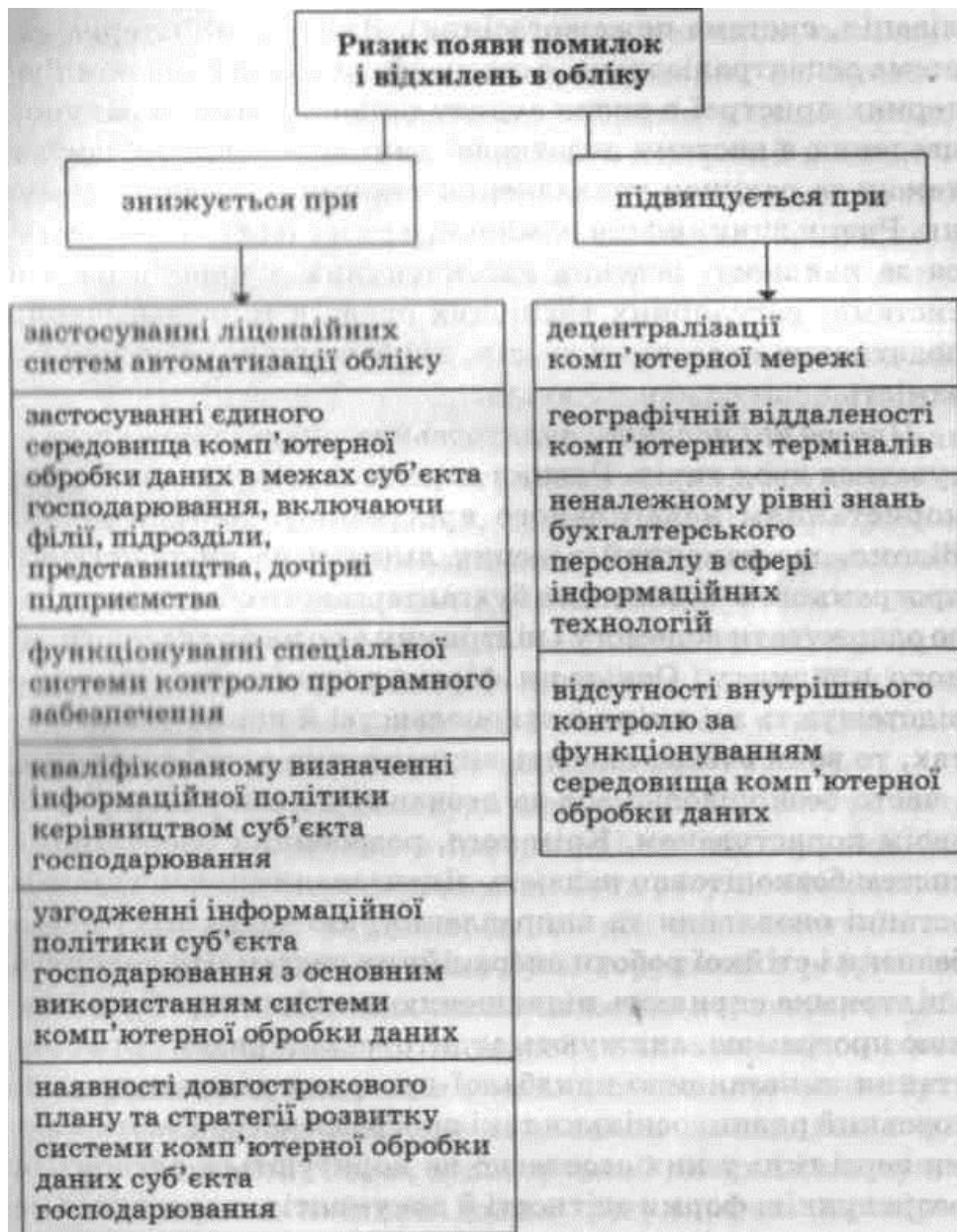

Рис. 1.17. Фактори впливу на рівень аудиторського ризику

Всі ризики, пов'язані з використанням КІСП можна розглядати в таких аспектах:

- технічному
- програмному
- інформаційному
- організаційному.

Підвищення загального аудиторського ризику спричиняють порушення безпеки в кожному з цих аспектів.

Технічні аспекти - стосуються ризиків, викликаних поганою роботою апаратних засобів, браком належного технічного обслуговування і контролю. Ризик збільшується за відсутності засобів фізичної безпеки (сигналізація, замок на комп'ютері) та

засобів протидії стихії (пожежна сигналізація, система пожежогашіння). Якщо комп'ютерна система децентралізована, є географічне рознесення комп'ютерних пристроїв в ризик аудиту підвищується за рахунок введення в систему додаткової ланки — ліній зв'язку, а також за рахунок ускладнення технічного обслуговування. Ризик виникнення помилок, в свою чергу, зменшується за наявності ведення автоматичних журналів роботи системи, регулярних технічних оглядів та передбачення додаткових апаратних вузлів, які б взяли на себе функції замість пошкодженого вузла.

Програмні аспекти аудиторських ризиків можуть стосуватися двох типів. Ризики першого типу пов'язані з використанням нелегального програмного забезпечення. (Оскільки фірми-розробники ретельно відстежують всі зміни в законодавстві й нормативних актах, то вони вчасно вносять виправлення в свої програми, і часто безкоштовно або за незначну доплату надають їх своїм користувачам. Крім того, розробники операційних систем безкоштовно надають ліцензованим користувачам останні оновлення та виправлення, що часто стосуються безпеки і стійкої роботи операційних систем. Ця допомога і підтримка сприяють підвищенню надійності роботи з такою програмою, знижують аудиторський ризик. Використання ж незаконно придбаної програми підвищує аудиторський ризик, оскільки такі програми часто є застарілими версіями; у них своєчасно не коригуються алгоритми розрахунків, форми звітності й документів, користувач не має супровідної документації і не може цілком правильно використовувати можливості програми).

Ризики другого типу можуть бути викликані помилками в алгоритмі програми, її малим тиражем, використанням не за призначенням, поганою технічною підтримкою.

Організаційні аспекти аудиторських ризиків пов'язані з організацією обліку і контролю при використанні КІСП, викликані недостатньою підготовкою персоналу клієнта до роботи з системою обробки даних обліку, браком чіткого розмежування обов'язків і відповідальності персоналу клієнта, незадовільною організацією системи внутрішнього контролю, слабкою системою захисту від несанкціонованого доступу до бази даних або її відсутністю, утратою даних.

Ризики, пов'язані з кваліфікацією аудитора, можливі в зв'язку з неправильною оцінкою системи обробки облікових даних, некоректністю побудови тестів, помилковим тлумаченням результатів власне аудитором.

Застосування різноманітних комп'ютерних систем на підприємствах призводить до необхідності для аудитора одержання спеціальних знань та досвіду одночасно зі знанням методики та практики, притаманних власне аудиту фінансової Звітності (рис. 1.18).

Рис. Складові вимог до освіти та досвіду аудитора

Аудитор повинен добре орієнтуватися в сучасних автоматизованих програмних системах обліку, контролю і аналізу, знати принципи розподілу функцій і взаємного контролю серед працівників, що беруть участь у процесі обробки облікової інформації.

Для проведення аудиту в комп'ютерному середовищі Аудитор повинен:

- володіти додатковими знаннями в сфері систем обробки економічної інформації;
- мати уявлення про технічне, програмне, математичне та інші види забезпечення КІСП;
- володіти термінологією в галузі комп'ютеризації; чітко знати особливості технології і послідовність процедур комп'ютерної обробки облікової інформації;
- знати організацію роботи бухгалтерії в умовах КІСП;
- мати практичний досвід роботи з різними системами бухгалтерського обліку, аналізу, з правовими і довідковими системами, зі спеціальними інформаційними системами аудиту.

Враховуючи різноманітність і складність комп'ютерних технологій, аудитору бажано бути першокласним фахівцем з комп'ютерного бухгалтерського обліку. Проте якщо в аудитора немає достатніх знань, Міжнародний стандарт № 401 зобов'язав його запрошувати експерта в галузі інформаційних технологій (використання послуг сторонніх експертів регламентується

Міжнародним стандартом аудиту № 620 "Використання роботи експерта").

Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків) розроблені на підставі Вимог до аудиторського висновку, який подається до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при реєстрації інформації та випуску цінних паперів, а також при поданні регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами - емітентами облігацій (крім комерційних банків), затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25 січня 2001 р. № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2001 р. № 139/5330 і погоджених Аудиторською палатою України, та спільного наказу Міністерства фінансів України і Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. №121/5312.

Методичні рекомендації також можуть застосовуватися для реєстрації емісії закритих акціонерних товариств.

Аудиторський висновок складається за довільною формою, але повинен включати такі основні розділи:

1. Основні відомості про аудитора (аудиторську фірму):

для юридичних осіб:

- назва, номер та дата видачі свідоцтва про внесення до Реєстру суб'єктів аудиторської діяльності, виданого Аудиторською палатою України, місцезнаходження, телефон (факс);

- для фізичних осіб:

- прізвище, ім'я та по батькові, номер, серія, дата видачі сертифіката аудитора, термін його дії, місце проживання, телефон (факс);

- назва документа "Аудиторський висновок про достовірність фінансової звітності "назва товариства";

- місце проведення аудиту та дата видачі висновку. Рекомендується складати не менше як у 3-х примірниках (оригінали).

2. Основні відомості про емітента:

- повна назва;

- код за ЄДРПОУ;

- місцезнаходження;

- дата реєстрації;

- дата внесення змін до установчих документів;
- основні види діяльності;

- кількість засновників (фізичні особи - прізвище, ім'я та по батькові, частка в статутному капіталі (якщо їх кількісний склад не перевищує 10 осіб, в іншому випадку вказується загальна кількість засновників - фізичних осіб та їх загальна частка в статутному капіталі); юридичні особи - назва, організаційна форма, місцезнаходження, телефон (факс), частка в статутному капіталі). При реєстрації першого випуску цінних паперів акціонерним товариством також готується відповідно до ст. 13 Закону України "Про господарські товариства" Аудиторський висновок про фінансовий стан засновників (крім фізичних осіб) щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного фонду (капіталу).

3. Основні відомості про умови договору на проведення аудиту:

- дата та номер договору на проведення аудиту;
- дата початку та дата закінчення проведення аудиту;
- масштаб проведення аудиту
- підстава для проведення аудиту (вказати законодавчі акти).

При укладанні договору на аудит звітності акціонерного товариства аудиторю рекомендується (при узгодженості з замовником) визначити розмір суттєвості помилки (невідповідності даних обліку даним звітності) за МСА.

4. Змістовна частина аудиторського висновку характеризує стан бухгалтерського обліку на підприємстві. У цьому розділі рекомендується розглянути наступні питання:

- форму ведення бухгалтерського обліку;
- відповідність бухгалтерського обліку до вимог Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 996-XIV від 16.07.99 р. до затверджених стандартів та інших нормативних документів з питань організації бухгалтерського обліку;
- своєчасність складання фінансової звітності;
- наявність та незмінність (або обґрунтованість змін) облікової політики відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій) за період, що перевіряється.

Підтвердити правильність ведення бухгалтерського обліку, класифікації та оцінки всіх видів активів відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій):

1. Основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів та їх зносу (амортизації):

- наявність власних та орендованих основних засобів, достовірність їх оцінки, відповідність критеріям визнання за П(С)БО № 7 "Основні засоби";

- відповідність аналітичного та синтетичного обліку основних засобів П(С)БО № 7 "Основні засоби";

- правильність відображення в обліку та звітності надходжень, реалізації, ліквідації та іншого вибуття, інвентаризації, ремонту, модернізації та переоцінки основних засобів відповідно до П(С)БО № 7 "Основні засоби";

- відповідність методів визначення зносу (амортизації) основних засобів до П(С)БО № 7 "Основні засоби" та обраної підприємством облікової політики. Забезпечення незмінності визначених методів протягом звітного періоду. Правильність податкового обліку основних засобів та їх амортизації;

- облік інших необоротних активів та його відповідність до П(С)БО № 7 "Основні засоби";

- склад нематеріальних активів, достовірність і повнота їх оцінки відповідно до П(С)БО № 8 "Нематеріальні активи";

- правильність відображення в обліку надходжень, зносу (амортизації) нематеріальних активів, реалізації та іншого вибуття;

- розкриття інформації у примітках до фінансових звітів про основні засоби та нематеріальні активи.

2. Фінансових інвестицій:

- склад та структура фінансових інвестицій;

- визначення первісної вартості та подальшої оцінки фінансових інвестицій відповідно до П(С)БО N 12 "Фінансові інвестиції";

- правильність зберігання придбаних цінних паперів, оплата послуг депозитарію відповідно до договору;

- правильність документального оформлення і відображення в обліку операцій з цінними паперами;

- достовірність визначення і відображення в обліку фінансових результатів від реалізації цінних паперів;

- правильність обліку фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні підприємства, а також для здійснення спільної діяльності згідно з П(С)БО N 12.

3. Запасів:

- відповідність порядку визнання та первісної оцінки придбання запасів П(С)БО N 9 "Запаси";

- забезпечення незмінності визначених методів оцінки вибуття запасів протягом звітного періоду;

- правильність оцінки запасів на дату балансу згідно з прийнятою на підприємстві обліковою політикою.

4. Витрати виробництва та обігу:

- відповідність обліку витрат до П(С)БО № 16 "Витрати" (склад витрат, правильність порядку розподілу загальновиробничих витрат);

- відповідність податкового обліку валових витрат до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств".

5. Дебіторська заборгованість:

- визнання і оцінка реальності дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО № 10 "Дебіторська заборгованість";

- розкриття інформації про дебіторську заборгованість;

- метод визначення величини резерву сумнівних боргів.

Підтвердження реальності розміру зобов'язань у фінансовій звітності відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій), підтвердження факту проведення інвентаризації зобов'язань за звітний період.

Облік зобов'язань:

- визнання, облік та оцінка зобов'язань відповідно до П(С)БО № 11 "Зобов'язання";

- структура зобов'язань (за термінами погашення). Співвідношення власних та позикових коштів;

- правильність обліку довгострокових зобов'язань;

- правильність обліку та відображення в балансі поточних зобов'язань;

- наявність непогашеної заборгованості за позиками банків. Відсотки, що належать до сплати, в тому числі термін сплати яких настав.

Підтвердження правильності та адекватності визначення власного капіталу, його структури та призначення:

Статутний капітал:

- розмір статутного капіталу заявлений та сплачений;

- склад і структура статутного капіталу (кількість і вид акцій, номінальна вартість);

- додержання термінів відкритої підписки на акції та термінів оплати у разі випуску цінних паперів на період перевірки;

- додержання правил та вимог додаткового випуску акцій згідно із Законом України "Про цінні папери і фондову біржу";

- наявність та порядок оцінки вкладів у статутний фонд згідно із засновницькими документами. Для вкладів, унесених у матеріальній формі, навести їх перелік із зазначенням дати випуску, вартості майна (узгодженої з учасниками товариства) та нематеріальних активів;

- порядок формування та змін статутного капіталу, дотримання вимог Закону України "Про господарські товариства" та Положення про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного фонду акціонерного товариства (у новій редакції), затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16 жовтня 2000 року № 158, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 27 жовтня 2000 року № 753/4974;

- порядок ведення аналітичного обліку до рахунку 40 "Статутний капітал";

- своєчасність і достовірність записів про зміни прав власності у разі ведення реєстру власників цінних паперів на підприємстві;

- правильність відображення в обліку додатково вкладеного капіталу та його використання;

- правильність відображення в обліку іншого додаткового капіталу та його використання;

- порядок формування та правильність відображення в обліку резервного капіталу та його використання;

- порядок розподілу прибутку згідно із Статутом та рішенням зборів акціонерів;

- правильність відображення в обліку нерозподіленого прибутку та його використання;

- правильність відображення в обліку неоплаченого капіталу, перевірка термінів погашення заборгованості засновниками, учасниками, акціонерами;

- правильність відображення в обліку вилученого капіталу, порядок викупу акцій власної емісії та їх подальше використання, аналіз співвідношення ціни викупу та номінальної вартості акцій.

Підтвердження реальності та точності фінансових результатів діяльності відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій), відображених у фінансовій звітності.

Облік фінансових результатів:

- достовірність даних про виручку (валовий дохід) від реалізації продукції (робіт, послуг) згідно з П(С)БО № 15 "Доходи";

- правильність класифікації та оцінки доходу;

- правильність визначення доходу відповідно до податкового обліку, що регулюється Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.97 р. № 283/97 ВР (зі змінами та доповненнями);

- правильність визначення балансового та оподаткованого прибутку згідно з чинним законодавством;

- правильність обліку і покриття збитків минулого року, наявності та використання прибутків минулого року.

Стан бухгалтерського обліку та звітності:

- форма ведення бухгалтерського обліку;

- відповідність бухгалтерського обліку до вимог П(С)БО № 1 та інших нормативних документів з питань організації бухгалтерського обліку;

- висновок про проведення річної інвентаризації відповідно до вимог чинного законодавства;

- своєчасність складання бухгалтерської та статистичної звітності;

- підтвердження відповідності даних фінансової звітності відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій) до даних обліку та відповідності даних окремих форм звітності один до одного.

Рекомендуємо при перевірці цього питання звернути увагу на реальність та правильність трансформації обліку згідно з Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в Україні (далі - П(С)БО). Це питання слід враховувати до 01.01.2003 р., як підтвердження правильності початкового сальдо на рахунках обліку. У ньому аудитор може на підставі отриманих свідчень висловити обґрунтовану думку про правильність методики трансформації обліку відповідно до вимог П(С)БО та застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. У разі наявності розбіжностей, які могли виникнути при використанні Методичних рекомендацій з трансформації бухгалтерської звітності відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій у фінансову звітність за МСБО, схвалених рішенням Комісії від 21.12.99 р. N 268, пропонуємо у висновку зазначити це питання.

Аналіз показників фінансового стану акціонерного товариства та підприємства - емітента облігацій

На підставі отриманих облікових даних аудитор здійснює аналіз показників фінансового стану відкритого акціонерного товариства (підприємства - емітента облігацій), а саме: коефіцієнта абсолютної ліквідності, коефіцієнта загальної ліквідності, коефіцієнта фінансової стійкості (чи незалежності або автономії), коефіцієнта покриття

зобов'язань власним капіталом. Аудитор у разі потреби може розрахувати інші показники. При розрахунку показників рекомендується наводити в аудиторському висновку як результати, так і порядок розрахунку показників фінансового стану.

Мета, завдання та джерела аудиту фінансового стану підприємства

Аудит фінансового стану підприємства проводиться на основі економічного та фінансово-господарського аналізу його діяльності.

Мета аудиту фінансового стану підприємства є - інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані про його фінансовий стан. Ідеться про отримання відносно невеликої кількості ключових, найінформативніших параметрів, що об'єктивно, всебічно характеризують фінансовий стан підприємства (платоспроможність, фінансову стійкість, незалежність, рентабельність діяльності, імовірність банкрутства тощо).

Завдання аудиту фінансового стану підприємства зумовлені завданнями управління підприємством у трьох сферах діяльності - фінансовій, інвестиційній та операційній (виробничій), що поєднані рухом фінансових ресурсів. Такий поділ, що є традиційним для країн з розвиненою економікою, набрав чинності і в Україні.

Звідси завдання аудиту фінансового стану підприємства полягають в інформаційному забезпеченні прийняття обгрунтованих рішень за такими напрямками діяльності підприємства:

1) фінансовою — управління пасивами; забезпечення підприємства фінансовими ресурсами; визначення оптимального розміру, складу і структури джерел фінансування зі свідомим ризиком за очікувані вигоди, що пов'язаний з використанням зовнішніх позик;

2) інвестиційною — управління активами; розподіл фінансових ресурсів, визначення оптимального розміру, складу і структури активів підприємства, вибір і реалізація інвестиційних проектів;

3) операційною — управління фінансовими результатами діяльності; прибуткова поточна діяльність завдяки ефективному використанню наявних

ресурсів.

Предметом аудиту фінансового стану підприємства є фінансові ресурси та їхні джерела. Для досягнення основної мети цього аудиту — об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства та виявлення впливу факторів підвищення ефективності його функціонування можуть застосовуватися різні методи аудиторського дослідження.

Жодний аудиторський контроль фінансового стану підприємства не вважається повним, якщо не охоплює всіх сфер діяльності підприємства і складається лише з цифр. Якісний аудит має передувати кількісному, оскільки за його допомогою можна встановити найактуальніші для підприємства проблеми щодо показників його виробничої діяльності. Необхідно враховувати істотний вплив зовнішніх чинників: зміни рівня цін на матеріально-технічні ресурси, зокрема на енергоносії; зміни ставок процентів; зміни в податковому законодавстві тощо. Важливо визначити місце підприємства в галузі, його конкурентоспроможність. У процесі аудиторського аналізу фінансового стану підприємства слід урахувувати специфіку галузі, форму власності, розміри підприємства.

За результатами проведеного аудиту розробляють заходи поліпшення фінансового стану підприємства.

Основні функціональні структури, які виконують фінансовий аналіз безпосередньо в процесі діяльності підприємства можуть бути - фінансовий відділ і бухгалтерія підприємства. До цієї роботи залучаються також інші економічні підрозділи (маркетингу, планування тощо). Основи методики аналізу фінансового стану підприємства повинні знати не тільки фахівці в галузі фінансів, а й інший управлінський персонал, від якого вимагається хоча б уміння читати баланс і звіт про фінансові результати діяльності.

Проте, на сьогодні найбільш досконалу, повну та ефективну оцінку фінансового стану підприємства можна отримати при проведенні аудиторської перевірки на підприємстві, яка проводиться на замовлення керівника підприємства. Проведення аудиторської перевірки на основі

експрес-аналізу — це наочна й спрощена оцінка фінансової звітності та динаміки показників, що характеризують розвиток підприємства за певний період. Сенс експрес-аналізу — відображення невеликої кількості основних показників в оцінці їх динаміки. Основними джерелами аудиторського контролю фінансового стану підприємства є звітність, здебільшого фінансового обліку. Отже, аудит фінансового стану можна вважати засобом оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності.

Аудиторський аналіз фінансових звітів передбачає використання різноманітної фінансової інформації, тобто набору даних, систематизованих у певний спосіб.

Відповідно до законодавства України підприємство може не надавати інформацію, що містить комерційну таємницю. Але, звичайно, для прийняття багатьох рішень потенційними партнерами фірми, достатнім є проведення експрес-аудиту фінансово — господарської діяльності. Навіть для проведення деталізованого аудиту фінансово - господарської діяльності найчастіше не потрібно інформації, що складає комерційну таємницю. Для проведення загального деталізованого аудиту фінансово - господарської діяльності підприємства вимагаються зведення по установлених формах бухгалтерської звітності, а саме:

- форма № 1 «Баланс»;
- форма № 2 «Звіт про фінансові результати»;
- форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»;
- форма № 4 «Звіт про власний капітал».

Бухгалтерська фінансова звітність, тобто система показників, які відображають майновий і фінансовий стан підприємства на конкретну дату, складають інформаційну базу аудиту фінансового стану суб'єктів господарської діяльності. Склад, зміст, вимоги та інші засадні основи бухгалтерської звітності регламентовано положенням (стандартом) бухгалтерського обліку П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств», яке

затверджене наказом Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р. № 163. Згідно з цим положенням бухгалтерська звітність складається із взаємопов'язаних форм, на основі яких здійснюється аудит фінансового стану підприємства: 1. П(С)БО №2 «Баланс» ф. 1.2. П(С)БО №3 «Звіт про фінансові результати» ф. 2.3. П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів» ф. 3.4. П(С)БО № 5 «Звіт про власний капітал» ф. 4.

Аудиюючи фінансовий стан підприємства за цими формами, необхідно передусім ознайомитися з П(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» і переконатись у тому, що всі вимоги даного стандарту на підприємстві враховано. Ця звітність орієнтована на ринкові відносини, на тих користувачів, які не можуть вимагати у службовому порядку звітів, складених з урахуванням їхніх конкретних інформаційних потреб. Слід зазначити, що в певних випадках для аудиту фінансового стану підприємства недостатньо наявної тільки бухгалтерської звітності, особливо для інвесторів. Тому П(С)БО передбачає складання приміток до форм бухгалтерської звітності, які дають змогу зовнішнім користувачам фінансової інформації докладно ознайомитися з фінансовим станом підприємства. Крім фінансової звітності використовується інформація, яка доступна тільки внутрішнім користувачам, тобто підрозділам та працівникам підприємства. Кожен з них використовує ту інформацію, яка йому необхідна для прийняття відповідних управлінських рішень.

Тому в процесі аудиту фінансового стану підприємства використовується така інформація: конструкторсько-технологічна; планово-нормативна (фінансовий план, нормативи запасів); дані всіх видів господарського обліку (оперативний, бухгалтерський, податковий, статистичний); звітність: оприлюднена фінансова звітність (річна) та квартальна звітність, а також комерційна звітність, яка складається за спеціальними вказівками, та обов'язкова статистична звітність; позаоблікова інформація: маркетингові дослідження, закони, інструкції та експертна інформація.

Аудит майнового стану підприємства

На основі оцінки балансу визначається вартість майна підприємства і джерел його утворення на певну звітну дату. Дані оцінки майнового стану підприємства представлено нами у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Оцінка структури майнового стану підприємства, тис грн

Господарські засоби та джерела їх утворення	20 р.		20 р.		Відхилення, ±	
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%
Актив						
1. Необоротні активи	5655	54,75	6282	54,02	+627	-0,73
2. Оборотні активи	4671	45,22	5342	45,94	+671	+0,72
Запаси	1578	15,28	2128	18,30	+550	+3,02
- виробничі запаси	800	7,75	728	6,26	-72	-1,49
- поточні біологічні активи	19	0,18	19	0,16	0	-0,02
- незавершене виробництво	225	2,18	163	1,40	-62	-0,78
- готова продукція	529	5,12	1216	10,46	+687	+5,34
- товари	5	0,05	2	0,02	-3	-0,03
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	385	3,73	249	2,14	-136	-1,59
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	31	0,30	31	0,27	0	-0,03
Інша поточна дебіторська заборгованість	106	1,03	50	0,43	-56	-0,60
Поточні фінансові інвестиції	2500	24,20	2850	24,51	+350	+0,31
Грошові кошти та їх еквіваленти	71	0,69	30	0,26	-41	-0,43
3. Витрати майбутніх періодів	3	0,03	4	0,03	+1	-
БАЛАНС	10329	100,00	11628	100,00	+1299	X
Пасив						
1. Власний капітал	10196	98,71	11472	98,66	+1276	-0,05
Статутний капітал	4032	39,04	4032	34,67	0	-4,37
Інший додатковий капітал	3495	33,84	4151	35,70	+656	+1,86
Резервний капітал	2669	25,84	3289	28,29	+ 620	+2,45

2. Забезпечення наступних витрат і платежів	-	-	-	-	-	-
3. Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-
4. Поточні зобов'язання	133	1,29	156	1,34	+23	+0,05
5. Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-
БАЛАНС	10329	100,00	11628	100,00	+1299	X

Одним із важливих показників фінансового стану є ліквідність балансу підприємства. Ліквідність балансу - це рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки за кожною групою активу і пасиву балансу.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяються на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (А1) - це суми за всіма статтями коштів та їх еквівалентів, тобто гроші, які можна використати для поточних розрахунків.

2. Активи, що швидко реалізуються (А2) - це активи, для перетворення яких на гроші потрібний певний час.

3. Активи, що реалізуються повільно (А3) - це статті 2-го розділу активу балансу, які включають запаси та інші оборотні. Запаси не можуть бути продані, поки немає покупця. Інколи певні запаси потребують додаткової обробки для того, щоб їх можна було продати, а на все це потрібен час.

4. Активи, що важко реалізуються (А4) - це активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду.

Перші три групи активів (найбільш ліквідні; активи, що швидко реалізуються; активи, що реалізуються повільно) протягом поточного господарського періоду постійно змінюються і тому належать до поточних активів підприємства.

Пасиви балансу відповідно до зростання строків погашення зобов'язань

групується так:

1. Негайні пасиви (П1) — це кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, своєчасно не погашені кредити.
2. Короткострокові пасиви (П2) — це короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані.
3. Довгострокові пасиви (П3) — це довгострокові зобов'язання.
4. Постійні пасиви (П4).

Баланс вважається ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 > П1, A2 < П2, A3 > П3, A4 < П4$$

(1)

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується й остання умова, оскільки це свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечує його фінансову стійкість. Невиконання однієї з перших трьох умов указує на те, що фактична ліквідність балансу відрізняється від абсолютної. Перспективну ліквідність можна визначити, порівнюючи активи, що реалізуються повільно, із довгостроковими пасивами, тобто з майбутніми надходженнями та платежами. Баланси ліквідності за кілька періодів дають уявлення про тенденції зміни фінансового стану підприємства. Якщо на підприємстві рівень ліквідності настільки великий, що після погашення найбільш термінових зобов'язань залишаються зайві кошти, то можна прискорити строки розрахунків з банком, постачальниками та іншими кредиторами. Результати оцінки ліквідності балансу підприємства представлено нами у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Аналітична оцінка ліквідності балансу підприємства, тис. грн.

Актив	Значення		Пасив	Значення		Надлишок	
	почато к року	кінець року		початок року	кінець року	почато к року	кінець року

1. Найбільш ліквідні активи	2571	2880	1. Найбільш терміно	-	-	2571	2880
2. Високоліквідні активи (А2)	1056	1552	2. Короткострокові	133	156	923	1396
3. Менш ліквідні активи (А3)	1047	914	3. Довгострокові пасиви (П3)	-	-	1047	914
4. Активи, які важко	5655	6282	4. Постійні пасиви (П4)	10196	11472	-4541	-5190
Баланс	10329	11628	Баланс	10329	11628	—	—

Фінансовий стан підприємства визначається розумним та ефективним вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його перевірки необхідно вивчити склад та структуру майна та джерела його утворення, а також причини їх зміни. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Показниками, які надають аудиторську оцінку майнового стану підприємства є.

- Активна частина основних засобів.
- Коефіцієнт зносу основних засобів.
- Коефіцієнт оновлення.
- Коефіцієнт вибуття та інші.

Під час аудиторської перевірки майнового стану підприємства аналітичні фінансові показники обчислюються за загальноприйнятими формулами, які надає Аудиторська Палата України.

Далі визначається відхилення за кожним видом майна і джерел його утворення порівнянням даних на кінець і на початок звітного періоду. Для вивчення структурних змін необхідно додатково визначити питому вагу кожного виду майна в загальній валюті балансу і вивчити причини змін структури майна і джерел його утворення. Детальний аудит цього питання дає можливість установити, якою мірою підприємство може розраховувати на власні кошти і скільки треба позичити, а також наскільки ефективно використовуються власні й позичені кошти. Отже, аудитор матиме змогу вирішити, наскільки надійними є джерела засобів і що треба зробити в майбутньому підприємству для забезпечення грошових надходжень. Ця перевірка уможливує також визначення відповідності стратегії підприємства (фірми) напрямкам використання коштів з тим, щоб у разі необхідності рекомендувати підприємству вжити заходів для виправлення ситуації.

Показники, які аудитор розраховує під час оцінки майнового стану підприємства фіксує у робочому документі аудитора (табл. 3.1).

Вартісну оцінку активів, що числяться на балансі підприємства характеризує сума господарських засобів, що знаходиться в розпорядженні підприємства. За даними проведеного нами аудиторського дослідження

варто відмітити, що величина господарських активів які знаходяться в розпорядженні підприємства за досліджуваний період збільшилась на 1686 тис грн. Це є позитивним у діяльності підприємства, оскільки характеризує його фінансове та майнове зростання.

Таблиця 3.1

Робочий документ аудитора з перевірки майнового стану

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Напрямок позитивних змін
			20__р.	20__р.		
1.	Сума господарських засобів, що знаходяться в розпорядженні організації, тис грн	Підсумок балансу нетто				Збільшення
2.	Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 100} + \text{р. 120} + \text{р. 270}}{\text{Ф. № 1, р. 260} + \text{р. 270}}$				Збільшення, особливо в умовах інфляції
3.	Частка основних засобів в активах	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 030}}{\text{Ф. № 1, р. 280}}$				Зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації
4.	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 032}}{\text{Ф. № 1, р. 031}}$				Зменшення
5.	Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	$\frac{(\text{Ф. № 1, р. 100} + \text{р. 120} + \text{р. 270})}{(\text{Ф. № 1, р. 260} + \text{р. 270})}$				Збільшення
6.	Коефіцієнт мобільності активів	$\frac{(\text{Ф. № 1, р. 260} + \text{р. 270})}{\text{Ф. № 1, р. 080}}$				Збільшення, рекомендований рівень Кмоб = 0-5

Частка основних засобів в активах підприємства характеризує частку коштів, інвестованих у основні засоби у валюті балансу. Напрямок позитивних змін даного показника слід вважати зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації.

Ступінь зношеності основних засобів у відсотках до первісної вартості характеризує коефіцієнт зносу. Його високе значення є несприятливим чинником. Доповненням даного показника до 1 виступає коефіцієнт придатності.

Провівши загальну оцінку стану майна на підприємстві аудитор перевіряє показники ефективного використання цього майна.

Таблиця 3.2

Аудиторська оцінка наявності власних оборотних коштів підприємства

№ п.п	Показник	20__р.	20__р.	Відхилення, ±
1	Власний капітал (підсумок розділу 1 пасиву балансу)	10838	12220	+1382
2	Забезпечення майбутніх витрат і платежів (підсумок розділу 2 пасиву балансу)	-	-	-
3	Довгострокові зобов'язання (підсумок розділу 3 пасиву балансу)	1106	931	-175

4	Необоротні активи (підсумок розділу 1 активу балансу)	3474	3559	+85
5	Наявність власних оборотних коштів (ряд. 1 + ряд. 2 + ряд. 3 - ряд. 4)	8470	9592	+1122

Аналізу структури майна достатньо для того, щоб оцінити стан активів і наявність коштів на підприємстві для повернення боргів, але його замало для відповіді на запитання, наскільки вигідно інвестору вкласти капітал у це підприємство. Тому важливим етапом аудиту фінансового стану підприємства є перевірка фінансової стійкості, платоспроможності (ліквідності) та рентабельності підприємства підприємства. Що і характеризують наступні теми лабораторних занять.

Таблиця 1

Показники фінансового стану акціонерного товариства та підприємства - емітента облігацій

N пор.	Показники	Формула розрахунку показника фінансового стану акціонерного товариства та підприємства - емітента облігацій	Орієнтовне позитивне значення показника
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K1 = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Грошові еквіваленти} + \text{Короткострокові фінансові вкладення}}{\text{Короткострокові зобов'язання}}$	0,25 - 0,5
2	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	$K2 = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Грошові еквіваленти} + \text{Дебітори (непрострочені та реальні)} + \text{Запаси} + \text{Витрати}}{\text{Короткострокова заборгованість}}$	1,0 - 2,0
3	Коефіцієнт фінансової стійкості (або платоспроможності, або автономії)	$K3 = \frac{\text{Власні кошти}}{\text{Вартість майна (підсумок активу балансу)}}$	0,25 - 0,5
4	Коефіцієнт структури капіталу (фінансування)	$K4 = \frac{\text{Короткострокова кредиторська заборгованість} + \text{Довгострокова кредиторська заборгованість}}{\text{Власний капітал}}$	0,5 - 1,0

Таблиця 2

Алгоритм розрахунку фінансових показників (коефіцієнтів)

	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
1. Аналіз майнового стану підприємства			

1.1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 032}}{\text{ф. 1 ряд. 031}}$	зменшення
1.2.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 5)}}{\text{ф. 1 ряд. 031 (гр. 4)}}$	збільшення
1.3.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 8)}}{\text{ф. 1 ряд. 031 (гр. 3)}}$	повинен бути меншим, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів

Лабораторна робота №9.

Тема: Аналітичні процедури в комп'ютерному аудиті

Мета: Навчитись застосовувати аналітичні процедури в комп'ютерному аудиті

Завдання:

1. Представте методику застосування аналітичних процедур в аудиті
2. Визначте та занотуйте аналітичні процедури на стадії планування аудиторської перевірки
3. Проведіть аналіз ліквідності суб'єкта господарювання із застосуванням аналітичних процедур

Конкуренція на ринку аудиторських послуг приводить до того, що аудитори намагаються з метою зменшення витрат зменшувати обсяги перевірок (тестів) бухгалтерських документів по суті, застосовуючи певні процедури та методики.

Серед таких методик —

- встановлення прийнятного рівня суттєвості та допустимого ризику невиявлення суттєвих невідповідностей, а також
- використання різного типу математичних та статистичних методів, зокрема вибірок.

При цьому надзвичайно важливого значення для аудитора набуває процес попереднього планування аудиту, визначення витрат на перевірку та встановлення гонорару за послуги.

Аналітичні процедури є одним зі способів отримання аудиторських доказів. Проведення аналітичних процедур дає аудитору великий обсяг необхідної йому інформації і при цьому потребує набагато менше затрат, ніж для проведення детального тестування.

В аналітичних процедурах можуть використовуватись, наприклад, дані, отримані з автоматизованих датчиків. Датчики вимірюють фізичний процес (наприклад, об'єм нафти, прокачаний по трубі, кубометри води або число обертів турнікета). Аудитор одержує робочі дані з датчиків і виконує процедури аналітичної перевірки, порівнюючи прогноз і фактичний результат. (Скажімо, літри води, фактично використаної на авто-мийці, множаться на середню виручку за літр.)

Така процедура ґрунтується на об'єктивно отриманих даних і дає змогу досить точно оцінити валовий прибуток.

У Міжнародних стандартах з аудиту (МСА) визначено, що **аналітичні процедури** — це аналіз основних співвідношень та трендів, а також дослідження відхилень і зв'язків, що не відповідають сформованим очікуванням.

Такий аналіз і дослідження сьогодні проводять на всіх етапах аудиту. Зокрема, на етапі планування це дає змогу не лише зрозуміти специфіку функціонування підприємства, а й правильно оцінити обсяги аудиту, його основні напрямки. (Наприклад, дуже важливо ряд аналітичних процедур здійснювати на початковій стадії аудиту, оскільки це допомагає впровадити дедуктивний метод оцінювання показників Головної книги і фінансової звітності, правильно спланувати різні аспекти майбутньої роботи, виявити факти ризику тощо).

2. Аналітичні процедури на стадії планування аудиторської перевірки

Міжнародний стандарт МСА № 520 передбачає **обов'язкове застосування аналітичних процедур на етапах планування і завершення аудиту.**

На стадії планування аналітичні процедури слід застосовувати для більш правильного розуміння характеру підприємницької діяльності клієнта і визначення областей потенційного ризику.

Виконання аналітичних процедур протягом планування аудиту може допомогти краще виявити аспекти підприємницької діяльності клієнта, котрі аудитору були невідомі, і визначити характер, час і рівень інших аудиторських процедур.

Аудитор повинен виконати аналітичні операції і на стадії завершення аудиту, коли він формує висновок про те, чи відповідає фінансова звітність підприємства знанню аудитором його підприємницької діяльності. Висновки, зроблені в результаті таких операцій, використовують для підтвердження висновків, сформованих під час аудиту окремих частин або елементів фінансової звітності підприємства, і допомагають у цілому прийти до цілісного та всебічного уявлення про достовірність фінансової звітності підприємства. Проте вони так само можуть визначити напрямки та галузі, що потребують проведення додаткових процедур перевірки.

Стандартом МСА № 520 також рекомендовано використання аналітичних процедур при проведенні основних аудиторських перевірок. На цьому етапі можна проводити детальне тестування, аналітичні процедури або їх комбінацію. Характер рішення проте,

які процедури використовувати для досягнення конкретних цілей аудиту, залежить, від судження аудитора стосовно очікуваної ефективності чи продуктивності доступних процедур перевірки з погляду скорочення ризику невиявлення помилок за окремими позиціями фінансової звітності підприємства.

Останнім часом фахівці з аудиту звертають особливу увагу на необхідність оцінки аудитором можливості функціонування підприємства в майбутньому; іншими словами, слід оцінити, чи є підприємство потенційним банкрутом. Це пов'язано з тим, що, відповідно до міжнародної аудиторської практики, якщо перевірене аудитором підприємство перестане функціонувати протягом року в результаті банкрутства, то аудитор, незалежно від того, який він надав висновок, може бути притягнений до суду.

Це яскраво підтверджує припинення аудиторської практики компанією Arthur Andersen. Більше того, експерти Weiss Rating проаналізували інформацію щодо 228 великих компаній, що оголосили себе банкрутами в останні півтора року⁸⁶ і пройшли аудиторські перевірки менше ніж за рік до банкрутства. У більшості цих компаній аудиторами були представники "великої п'ятірки" (на той час, нині це "велика четвірка" без компанії Arthur Andersen): KPMG, Ernst&Young, PriceWaterhouseCoopers, Deloitte&Touche та Arthur Andersen. Професор Нью-Йоркського університету Д. Кармайкл зазначає, що "більшість аудиторів схвалюють фінансові звіти компаній без оголошення про майбутнє банкрутство, за винятком випадків, коли важкий фінансовий стан компанії вже зовсім очевидний". Він пояснює це тим, що "чим важливіший клієнт, тим більший тиск він чинить на аудитора"⁸⁷. Аудитори стверджують, що аудиторський висновок значною мірою залежить від того, яку саме інформацію керівництво компаній надає аудиторам для аналізу. Саме тому застосування аналітичних процедур може допомогти аудитору виявити викривлення або невідповідності у відображенні результатів господарської діяльності компанії.

3. Аналіз фінансового стану суб'єкта господарювання із застосуванням аналітичних процедур

Застосування аналітичних процедур пов'язане, перш за все, з цілями аудиторської діяльності.

Як зазначалося раніше, **однією з цілей аудиту є:**

- визначення життєздатності підприємства,
- виявлення резервів кращого використання фінансових ресурсів,
- розробка заходів з поліпшення фінансового стану підприємства.

На основі цього виникає необхідність аудиту з глибоким аналізом фінансового стану суб'єкта господарювання. Окрім цього, аналіз фінансового стану підприємства має величезне значення для аудитора, оскільки дає змогу на його основі зробити важливі висновки для цілей аудиторської перевірки.

Основною метою застосування аналітичних процедур є виявлення наявності чи відсутності незвичайних чи неправильно відображених фактів і результатів господарської діяльності, що визначають сфери потенційного ризику і потребують особливої уваги аудитора. Крім того, фахівці поділяють основну мету застосування аналітичних процедур на конкретніші цілі⁸⁸.

Загальна мета застосування аналітичних процедур — виявлення наявності чи відсутності незвичайних чи неправильно відображених фактів і результатів господарської діяльності, що визначають сфери потенційного ризику і потребують особливої уваги.

Конкретні цілі:

- вивчення діяльності економічного суб'єкта;
- оцінка фінансового стану економічного суб'єкта та перспектив неперервності його діяльності;
- виявлення фактів викривлення бухгалтерської звітності;
- скорочення деталізованого тестування під час перевірки;
- забезпечення тестування з метою отримання відповідей на нез'ясовані питання.

Аудитору для проведення аналітичних процедур абсолютно необхідне знання характеру бізнесу, яким займається підприємство, галузі промисловості, у якій воно працює, характеристик окремих бухгалтерських рахунків і класів господарських операцій.

2) За допомогою програми ексель на основі Методики Аудиторської палати України відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків), затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25 січня 2001 р. № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2001 р. № 139/5330 і погоджених Аудиторською палатою України, та спільного наказу Міністерства фінансів України і Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. №121/5312.

За даними результатів діяльності підприємства та на основі фінансової звітності підприємства, аналіз якої проводили у попередніх лабораторних роботах проведіть та сформууйте в автоматизованому режимі аудиторську оцінку ліквідності та платоспроможності підприємства у вигляді електронної таблиці.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Коефіцієнт фінансової стійкості (платоспроможності або автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

Коефіцієнт структури капіталу (фінансування) розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Коефіцієнт

маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу.

Вказані у таблиці 1 показники фінансового стану, розраховуються за попередні 2 - 3 періоди, включаючи звітний. Вибір періоду (квартал, рік, півріччя) залишається за аудитором з урахуванням зіставлення зазначених періодів.

Обов'язково в аудиторському висновку розраховуються та наводяться показники абсолютної ліквідності, загальної ліквідності, фінансової стійкості, структури капіталу.

Інші показники (таблиця 2) розраховуються та наводяться у висновку при необхідності за рішенням аудитора.

На підставі аналізу показників фінансового стану (таблиця 1) аудитор може зробити висновок про реальність та перспективи фінансового стану акціонерного товариства та підприємства - емітента облігацій і оцінити (за власною думкою) вірогідність його безперервного функціонування (у тому числі вірогідність можливого банкрутства) як суб'єкта господарювання.

Цей розділ також рекомендується використовувати при підготовці довідки про фінансовий стан підприємства при реєстрації випуску акцій та інформації про емісію акцій.

Робочий документ аудитора з оцінки ліквідності підприємства

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Нормативне значення
			20__	20__		
1	Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 260}}{\text{ф. 1 ряд. 620}}$				>1
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 100 - ряд. 110 - ряд. 120 - ряд. 130 - ряд. 140)}}{\text{ф. 1 ряд. 620}}$				0,6 - 0,8
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 220 + ряд. 230 + ряд. 240)}}{\text{ф. 1 ряд. 620}}$				>0 збільшення
4	Чистий оборотний капітал (тис. грн.)	ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 620)				>0 збільшення

Лабораторна робота №10.

Тема: Аналітичні процедури в комп'ютерному аудиті

Мета: Провести комп'ютерний аудиторський контроль платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства із застосуванням аналітичних процедур

Завдання:

1. Встановити джерела інформації для аналітичної оцінки фінансового стану підприємства в умовах застосування КІС
5. Визначити місце аналітичних процедур серед інших аудиторських процедур
6. Представити та застосувати на практиці основні методи аналітичних процедур
3. Проведіть аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства із застосуванням аналітичних процедур
4. Сформуйте робочий документ аудитора з оцінки платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства
5. Графічно зобразіть характеристику та стан платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства

Джерела інформації для аналітичної оцінки фінансового стану підприємства в умовах застосування КІС

Звичайно для визначення очікуваного результату аудитор використовує такі джерела інформації:

- 1) статутні документи, рішення зборів акціонерів, результати проведення додаткових емісій акцій;
- 2) фінансова інформація за попередні періоди, відредагована відповідно до поточних змін (наприклад, очікувана сума продаж за поточний рік може бути визначена на основі інформації про продаж минулого року, скоригована на відповідні зміни в ціні та обсягах продажу; цю суму потім порівнюють з фактичними результатами);
- 3) очікувані результати, які можуть бути визначені з використанням планів, прогнозів шляхом екстраполяції проміжних результатів, які потім порівнюють з фактичними результатами;
- 4) співвідношення між показниками фінансової звітності в межах певного періоду;
- 5) галузеві статистичні показники (наприклад, загальна продуктивність може бути визначена на основі статистичних даних щодо конкретних виробничих ліній, що працюють у галузі);
- 6) співвідношення фінансової і нефінансової інформації;
- 7) дані бухгалтерського обліку (перш за все — Головної книги);
- 8) аудиторські висновки за попередні звітні періоди, акти перевірки контролюючих органів, акти інвентаризацій.

Ці дані і є об'єктом, до якого застосовуються аналітичні процедури.

В аналітичних процедурах використовують не лише фінансові, а й операційні дані. Так, наприклад, обсяги продажу супермаркету значною мірою будуть залежати від загальної площі приміщень, а промислового підприємства — від потужностей виробничих ліній. Тому визначення аналітичних процедур можна доповнити, якщо зазначити, що вони **аналітичні процедури складаються із:**

- порівнянь,
- обчислень,
- спостережень,
- перевірок, проведених для того, щоб сформувані свої очікування щодо взаємозв'язку між фінансовими та операційними даними.

При застосуванні аналітичних процедур слід враховувати ступінь їх надійності. Надійність аудиторських доказів, отриманих в результаті аналітичних процедур залежить від:

- суттєвості величин, які розглядаються;
- інших процедур перевірки, спрямованих на досягнення тієї ж мети аудиту;
- точності, з якою можуть бути передбачені очікувані результати;
- оцінки властивого ризику та ризику відповідності внутрішнього контролю.

5. Місце аналітичних процедур серед інших аудиторських процедур

Важливо також зазначити, що аналітичні процедури є ефективними тільки в тому випадку, коли аудитор критично ставиться до пояснень та неочікуваних результатів, отриманих від керівництва компанії, і намагається отримати адекватні та надійні докази на користь таких пояснень.

Розглянемо місце аналітичних процедур серед інших аудиторських процедур (рис. 1.19).

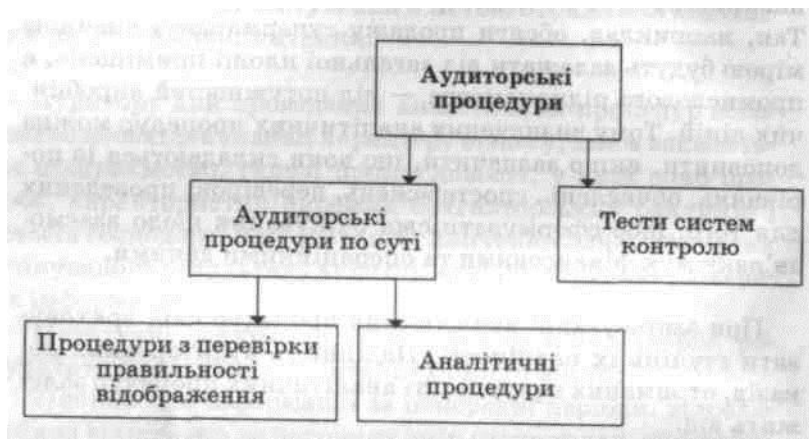

Рис. 1.19. Місце аналітичних процедур серед інших аудиторських процедур

Серед аудиторських процедур виділяють **аудиторські процедури по суті (інша назва — незалежні або самостійні аудиторські процедури)**. Вони належать безпосередньо до перевірки ведення бухгалтерського обліку і достовірності бухгалтерської звітності на відміну, наприклад, від **контрольних аудиторських процедур, що полягають в перевірці працездатності й надійності засобів внутрішнього контролю економічного суб'єкта, якого перевіряють.**

У свою чергу, аудиторські процедури по суті підрозділяють на два різновиди.

1. Процедури першого виду пов'язані з детальною перевіркою правильності відображення в бухгалтерській звітності оборотів і сальдо за рахунками, а процедури другого виду — це аналітичні процедури. Вони включають аналіз і оцінку отриманої аудитором інформації, дослідження важливих фінансових та інших показників (особливо незвичайних відхилень від очікуваних значень), а також з'ясування причин їх викривлень.

Серед аудиторів і користувачів аудиту є думка, що термін "аналітичні процедури" означає лише аналіз фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта, який перевіряють. Проте, як правильно зазначила О.Ю. Попель, "аналітичні процедури використовують уже при оцінці вірогідності бухгалтерської звітності економічного суб'єкта, а аналіз його фінансово-господарської діяльності починається лише після того, як вірогідність установлена, оскільки аналізувати фінансово-господарську діяльність економічного суб'єкта при невірогідності його бухгалтерської звітності безглуздо. Іншими словами, аналіз фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта починається там, де закінчується його аудит (а отже, і аналітичні процедури).

Аналітичні процедури аудиту, і фінансовий аналіз господарської діяльності засновані на методах економічного

аналізу, тому фінансовий аналіз (аналіз фінансового стішу) можна умовно віднести до заключних аналітичних процедур.

Таким чином, провівши відповідні аналітичні процедури на стадії планування та на стадії безпосереднього проведення аудиту та підтвердивши відповідно фінансову звітність, аудитор може перейти до аналізу фінансового стану підприємства. Такий аналіз дає змогу аудитору оцінити фінансовим спін компанії та тенденції її розвитку. Базою для порівняння можуть стати дані попереднього періоду, бюджетні показники, середньогалузеві дані або дані щодо комішній-аналогу. Схему показників для оцінки фінансової звітності можна представити таким чином:

Показники аудиторського аналізу фінансового стану підприємства:

- Показники ліквідності
- Показники фінансової стійкості
- Показники рентабельності
- Показники ділової активності
- Показники інвестиційної ефективності

Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства-клієнта в процесі проведення аудиту проводять в такому порядку (табл. 1.7).

ТАБЛИЦЯ 1.7.

Порядок проведення аналізу фінансово-економічного стану підприємства

Процедура	Заходи
Вивчення фінансової звітності підприємства в цілому	Зіставлення інформації за минулі періоди, виявлення і аналіз фінансових співвідношень між показниками звітного періоду.
Оцінка масштабів діяльності підприємства	Визначення структури майна, джерел його утворення. Аналіз дохідності, основних джерел доходу.
Виявлення незвичайних показників і сум	Вивчення облікової політики, визначення індивідуальних особливостей порядку формування звітної інформації, її вплив на звітні показники. Розрахунок фінансових коефіцієнтів, їх аналіз і порівняння з галузевими і нормативними показниками

При виконанні аналітичних процедур можуть використовуватися різні методи, від простого порівняння та аналізу показників фінансово-господарської діяльності підприємства до складних математичних моделей, які включають багато співвідношень між даними за декілька попередніх років.

Кажучи про методи статистики й аналізу, такі як порівняння, групування, деталізація показників, індекси, метод елімінування, балансовий, сальдовий методи тощо, слід зазначити, що їх широко використовують при проведенні аналітичних процедур в аудиті.

6. Основні методи аналітичних процедур

До основних методів аналітичних процедур належать:

- числові і процентні порівняння;
- коефіцієнтний аналіз;
- аналіз, заснований на статистичних методах;
- регресійний аналіз тощо.

Застосовуючи дані методи, аудитор робить:

- порівняння фактичних показників із плановими (кошторисними), відхилення можуть свідчити про певні виробничі збої, порушення системи постачання, погіршення платіжної культури покупців;

- порівняння показників звітного періоду з показниками попередніх періодів (різкі коливання мають привернути увагу аудитора, вони можуть бути пов'язані зі зміною економічних умов чи з похибками фінансової звітності);

- порівняння фактичних фінансових показників з винищеними аудитором прогнозними показниками;

- обчислення коефіцієнтів фінансового стану організації й аналіз їхньої динаміки (на основі аналізу аудитор робить важливі висновки про життєздатність клієнта);

- порівняння показників економічного суб'єкта, який перевіряють, із середньогалузевими даними (значні відхилення мають бути вивчені аудитором, однак необхідно враховувати розходження в обліковій політиці підприємств, економічних умовах і можливій специфічності продукції, що її випускають окремі підприємства); у деяких випадках доцільно зробити порівняння з показниками підприємства-аналога;

- порівняння даних про клієнта з очікуваними результатами за допомогою нефінансових даних (кількість реалізованої продукції, відпрацьовані години тощо). Тут важлива впевненість у точності цих нефінансових даних.

Співвідношення, які використовують в аналітичних процедурах, мають бути правдоподібні і передбачувані.

Правдоподібність припускає наявність очевидного причинно-наслідкового зв'язку.

За допомогою спеціальних програмних засобів здійснюють перевірку, моделювання та аналіз облікових даних з метою визначення їхньої повноти, якості, правомірності й вірогідності. Для цього порівнюють змодельовані облікові дані з реальними даними інформаційної системи, а також здійснюють тестування розрахунків і перерозрахунків, підсумування, повторне упорядкування і формування звітних даних і їхнє порівняння з реальними даними.

Проф. Б.Ф. Усач таке моделювання облікових даних називає аналітичною перевіркою і зазначає, що **під терміном "аналітична перевірка" слід розуміти набір таких процедур:**

- аналіз співвідношень різних фінансових даних;
- порівняння фактичних даних із прогностичними, з аналогічними показниками минулих періодів, із показниками аналогічних підприємств, із середньогалузевими даними.

Причому процедури можуть варіюватися від простих зіставлень до комп'ютерних програм, які реалізують найновіші статистичні розробки (наприклад, множинний регресійний аналіз).

Методи при застосуванні аналітичних процедур можна подати за такою схемою (рис. 1.21).

Рис. 1.21. Види аналітичних процедур в аудиті

Трендовий аналіз включає відстеження змін у бухгалтерському балансі за певний період. Наприклад, переглядаючи обсяги продажу клієнта за останні три роки аудитор може виявити, що вони зростали на 7 % щорічно. Ця інформація допоможе сформуванню певних очікувань аудитора щодо щорічних обсягів продажу. Необхідно зазначити, що трендовий аналіз варто використовувати лише в

стабільному середовищі, коли на підприємстві не відбуваються суттєві поточні зміни. Крім того, такий аналіз буде більш ефективним, якщо працювати з дезагрованими даними. Наприклад, трендовий аналіз за видами продукції і відокремленими підрозділами або за кварталами і місяцями є більш точним і ефективним, ніж за агрегованими даними.

Аналіз показників включає порівняння співвідношень між двома або більше статтями фінансової звітності клієнта (наприклад, собівартість проданої продукції до вартості запасів для визначення коефіцієнта оборотності запасів) або порівняння бухгалтерських балансів з нефінансовими даними (наприклад, дохід від проданої продукції до загальної кількості замовлень). Традиційні фінансові показники звичайно поділяють на показники ліквідності, показники фінансової стійкості, показники прибутковості та ділової активності підприємства (детальніше ми їх розглянемо далі). Саме через те, що аналіз показників включає вивчення співвідношень між двома або більше змінними, він є більш глибокою формою аналізу, ніж трендовий.

Як видно з наведеного рисунка, аналіз показників поділяють на горизонтальний, крос-секційний, вертикальний, порівняльний, факторний і аналіз відносних показників.

Горизонтальний аналіз охоплює порівняння фінансових показників та змін за статтями бухгалтерського балансу підприємства-клієнта в часі. Горизонтальний аналіз звітності полягає в побудові однієї або декількох аналітичних таблиць, у яких абсолютні показники доповнено відносними — темпами зростання або зниження.

Крос-секційний аналіз передбачає порівняння фінансових показників компанії клієнта із показниками подібних компаній на певний момент, тобто із середніми значеннями по галузі.

Вертикальний аналіз — вивчення структури підсумкових фінансових показників з вивченням впливу кожної позиції звітності на загальний результат. Перевага вертикального аналізу полягає в тому, що в умовах інфляції відносні величини показників бухгалтерського балансу на початок і кінець року легше порівняти, ніж абсолютні величини цих показників.

Порівняльний аналіз — це внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками звітності підприємства, дочірніх підприємств, підрозділів, цехів.

Факторний аналіз — аналіз впливу окремих факторів на результативний показник за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження. Факторний аналіз може бути як прямим, тобто розчленуванням результативного показника на складові, так і зворотним, тобто поєднанням окремих елементів у загальний результативний показник.

Аналіз відносних показників — розрахунок співвідношень, між окремими позиціями звіту чи позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язку показників. Кожний із наведених показників можна розписати як формулу, що складається з

відповідних показників балансу та звіту про фінансові результати. На основі цих формул можна створити комп'ютерну програму, яка надавала б можливість проводити аналіз фінансового стану підприємства, при цьому автоматично б формувала за певним алгоритмом висновок про фінансовий стан.

Тест на прийнятність є більш складним аналітичним методом, який застосовує аудитор. Він полягає у використанні статистичних моделей для визначення очікувань аудитора стосовно статей фінансової звітності з використанням фінансової та нефінансової інформації. Наприклад, аудитор може використати середній показник завантаженості готелю та середній показник прибутку з кімнати, щоб оцінити доходи готелю за повний період.

Регресійний аналіз подібний до тесту на прийнятність у тому, що він полягає в побудові статистичних моделей для визначення очікувань аудитора стосовно статей фінансової звітності. Проте якщо під час тесту на прийнятність можуть будувати моделі у вигляді простих математичних формул, то під час регресійного аналізу використовують складні регресійні методи. Регресійний аналіз має перевагу порівняно з іншими аналітичними методами у тому, що його можна використовувати для прогнозування статей фінансового звіту підприємства, при тому що надійність і правильність очікувань аудитора можуть бути достатньо точно визначені.

Для проведення регресійного аналізу необхідно, насамперед, встановити певний взаємозв'язок між змінними, тобто визначити, які незалежні фактори впливають незалежну змінну, яку необхідно спрогнозувати. Наприклад, на дохід від реалізації певного магазину можуть впливати його місце розташування, певні економічні реалії (дохід населення), витрати на рекламу.

Таку розроблену модель називають регресією і оцінюють за допомогою спеціальних методів для того, щоб потім на її основі спрогнозувати залежну змінну на певний заданий період. Потім такі прогнозні дані порівнюють з фактичними, і якщо відхилення будуть незначними, проведені аналітичні процедури можна вважати аудиторським доказом на користь достовірності облікових даних клієнта. Якщо ж відхилення будуть суттєвими, аудитор повинен з'ясувати їх причину і, якщо потрібно, провести детальніші аудиторські процедури. Загалом схему такої аналітичної процедури можна подати таким чином (рис. 1.22).

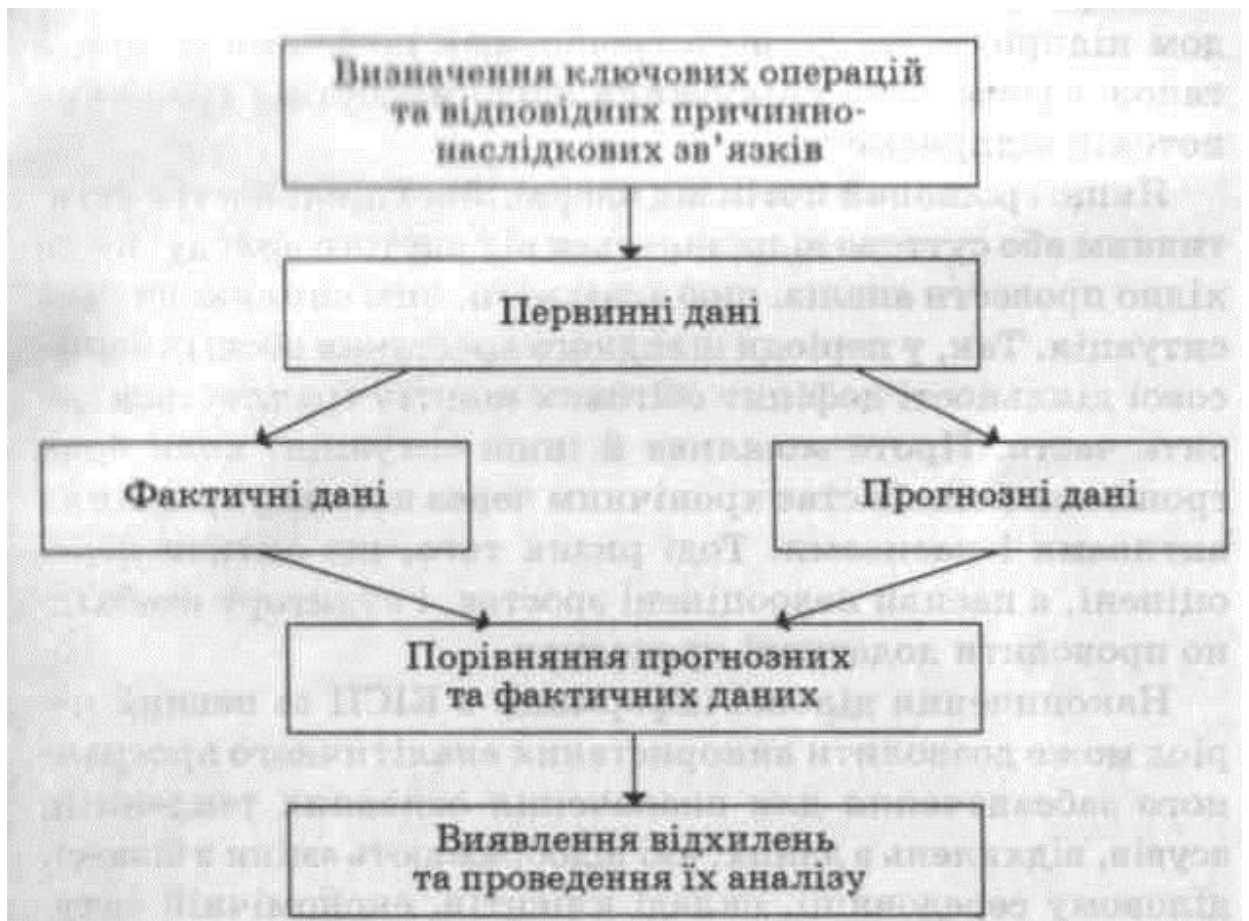

Рис. 1.22. Регресійне моделювання в аналітичних процедурах

Регресійне моделювання в таких аналітичних процедурах проводять за допомогою спеціальних програмних засобів, що значно спрощує ці процедури і підвищує ефективність їх виконання.

Важливою відмінністю тесту на прийнятність та регресійного аналізу від трендового аналізу та аналізу показників є те, що їх можна використовувати не лише в стабільному середовищі, оскільки тут застосовують певні визначені зв'язки між показниками. Очікування щодо одного показника будують на основі фактичних змін іншого показника, різкі коливання якого вже не є такими критичними.

Ще одним важливим методом аналітичних процедур є аналіз руху грошових коштів. Необхідність такого аналізу викликана тим, що не завжди певні операції на підприємстві пов'язані з рухом грошових коштів, але саме ліквідність підприємства є одним з найважливіших ПОКАЗНИКІВ. Так, наприклад, дохід від продажу продукції може бути значним саме за рахунок високої дебіторської заборгованості, тоді як надходження грошових коштів може просто не відбуватися. Для

виявлення такого фактору потенційного ризику варто проаналізувати рух грошових коштів від операційної діяльності до витрат на поповнення обігових коштів та процентних виплат.

Також можна проаналізувати зв'язок між чистим доходом підприємства та його грошовими потоками в часі, а також сформулювати очікування щодо майбутніх грошових потоків підприємства.

Якщо грошовий потік від операційної діяльності є негативним або суттєво відрізняється від чистого доходу, необхідно провести аналіз, щоб зрозуміти, чим викликана така ситуація. Так, у періоди швидкого зростання обсягів бізнесової діяльності дефіцит обігових коштів трапляється досить часто. Проте можлива й інша ситуація, коли брак грошових коштів стає хронічним через погане управління активами і пасивами. Тоді ризик того, що активи переоцінені, а пасиви недооцінені зростає, і аудиторю необхідно проводити додаткові процедури.

Накопичення ділової інформації в КІСП за певний період може дозволити використання аналітичного програмного забезпечення для визначення основних тенденцій, зсувів, відхилень в даних, які відображають зміни в бізнесі, діловому середовищі, складі клієнтів, економічній ситуації, конкурентному середовищі тощо. Такий аудиторський аналіз основних тенденцій в даних може бути орієнтований на пошук відхилень, які можуть сигналізувати про потребу відкоригувати критерії для відбору господарських операцій для детальної перевірки.

Загалом можна зробити висновок, що аналітичні процедури є надзвичайно ефективним методом аудиту, оскільки вони потребують значно менших затрат часу, ніж, наприклад, детальне тестування, натомість дозволяють отримувати досить чіткі й точні аудиторські докази. Проте тут слід зазначити, що аналітичні методи не можуть замінити собою певні процедури аудиту, такі як отримання підтверджень від третіх осіб щодо дебіторської та кредиторської заборгованостей, інших активів та пасивів, інвентаризацію тощо.

Тому, для отримання повних і достатніх аудиторських доказів варто поєднувати аналітичні процедури з іншими методами аудиту. Головне, щоб таке поєднання було найоптимальнішим з погляду ефективності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнесу-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно у стані "витримати" несподівані зміни ринкової кон'юнктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами. Це сприяє зміцненню його іміджу, головної складової нематеріальних активів господарюючого суб'єкта/

Фінансова стабільність підприємства — це його надійно-гарантована платоспроможність у звичайних умовах господарювання й випадкових змін на ринку.

У ході економічної діагностики фінансової стабільності дають якісну й кількісну її оцінку. Якісна оцінка — це фіксування фінансової стабільності або фінансової нестійкості аналізованого підприємства. Кількісна — це більш широке поняття.

Платоспроможність відображає можливість підприємства відповідати (платити) за своїми обов'язками в конкретний період часу. У міжнародній практиці вважається, якщо підприємство не може відповідати за своїми обов'язками на конкретний термін, то воно неплатоспроможне. У цьому зв'язку виконується оцінка його потенційної платоспроможності, тобто погашення зобов'язань. У протилежному випадку підприємство визнається в судовому порядку банкрутом. Під платоспроможністю прийнято розуміти наявність і достатність грошових коштів та їх еквівалентів для своєчасного погашення зобов'язань у міру настання строку їхньої оплати. Оцінка платоспроможності проводиться на конкретну дату.

Робочий документ аудитора з оцінки платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємс		Відхилення, ±	Нормативне значення
			20__	20__		
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 380}}{\text{ф. 1 ряд. 640}}$				>0,5
2	Коефіцієнт фінансування	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 430 + ряд. 480 + ряд. 620 + ряд. 630)}}{\text{ф. 1 ряд. 380}}$				<1 зменшення
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 620)}}{\text{ф. 1 ряд. 620}}$				>0,1
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 620)}}{\text{ф. 1 ряд. 380}}$				>0 збільшення

Примітки:

ф. 1 - "Баланс підприємства";

ф. 2 - "Звіт про фінансові результати";

ф. 5 - "Примітки до річної фінансової звітності".

**Робочий документ аудитора з оцінки платоспроможності
(фінансової стійкості) підприємства**

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Напрямок позитивних змін
			2009р.	2010р..		
1	2	3	4	5	6	7
1.	Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал), тис грн	$\Phi. \text{p } 380+430+480-080$	4246	5951	1705	Збільшення
2.	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$\frac{\Phi. \text{p } 380+430+480-080}{\Phi. \text{p } 260+270}$	0,92	0,92	0,00	Збільшення
3.	Маневреність робочого капіталу	$\frac{\Phi. \text{p } 100+120+130+140}{\Phi. \text{p } 260+270-620-630}$	0,61	0,69	0,08	Зменшення; збільшення запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, в умовах інфляції — до залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства
4.	Маневреність власних обігових коштів	$\frac{\Phi. \text{p } 230+240}{\Phi. \text{p } 380+430-080}$	0,00	0,03	0,02	Збільшення
5.	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$\frac{\Phi. \text{p } 380+430-080}{\Phi. \text{p } 100+120+130+140}$	1,65	1,46	-0,19	Збільшення
	Коефіцієнт покриття запасів	$\frac{\Phi. \text{p } 380 + \text{p. } 430 + \text{p. } 480 - \text{p. } 080 + \text{p. } 500 + \text{p. } 520 + \text{p. } 530 + \text{p. } 540}{\Phi. \text{p } 100 + \text{p. } 120 + \text{p. } 130 + \text{p. } 140}$	1,66	1,55	-0,11	Збільшення
6.	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$\frac{\Phi. \text{p } 380+430+630}{\Phi. \text{p } 640}$	0,96	0,95	-0,01	Збільшення; має бути $K_{\text{авт}} > 0,5$
7.	Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\Phi. \text{p } 640}{\Phi. \text{p } 380+430+630}$	1,05	1,05	0,01	Зменшення; показник, обернений до $K_{\text{авт}}$; нормативне значення $K_{\text{фз}} = 2$

Продовження таблиці 3.5

1	2	3	4	5	6	7
8.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\Phi. \text{p } 380+430+630-080}{\Phi. \text{p } 380+430+630}$	0,55	0,60	0,05	Збільшення; має бути $K_{\text{м}} > 0,1$
9.	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{\Phi. \text{p } 480+620}{\Phi. \text{p } 640}$	0,04	0,05	0,01	Зменшення; згідно з вимогами до показника $K_{\text{авт}}$ критичне значення $K_{\text{пк}} 0,5$

10	Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	$\frac{\Phi.1 \text{ p } 380+430+630}{\Phi.1 \text{ p } 480+620}$	21,88	19,16	-2,72	Нормативне значення $K_{\text{фх}} > 1$
11	Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\Phi 1. \text{ p. } 380+430+480+630}{\Phi.1 \text{ p } 640}$	21,88	19,16	-2,72	Має бути $K_{\text{фс}} = 0,85-0,90$
	Коефіцієнт платоспроможності	ф. 1 ряд. 380 / ф. 1 ряд. 640	0,96	0,95	-0,01	$> 0,5$
	Коефіцієнт фінансування	ф. 1 (ряд. 430 + ряд. 480 + ряд. 620 + ряд. 630) / ф. 1 ряд. 380	0,05	0,05	0,01	Зменшення; нормативне значення ≤ 1
	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 620) / ф. 1 ряд. 620	12,01	11,51	-0,50	$> 0,1$
	Коефіцієнт маневреності	ф. 1 (ряд. 260 - ряд. 620) / ф. 1 ряд. 380	0,55	0,60	0,05	Збільшення; нормативне значення > 0

До основних факторів, що визначають фінансову стабільність підприємства, належить фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складових активів (насамперед — необоротних активів і запасів). Тому з метою оцінки фінансової стабільності необхідно проаналізувати не тільки структуру фінансових ресурсів, але й напрямки їх вкладень.

Ступінь мобільності використання власного капіталу характеризує коефіцієнт маневреності власних коштів. Коефіцієнт маневреності показує частку власних коштів, вкладених в оборотні активи. Чітких рекомендацій у значенні цього коефіцієнта немає, але вважається, що його значення повинне бути не менше 0,2, що дозволить забезпечити достатню гнучкість у використанні власного капіталу. Для оцінки коефіцієнта маневреності необхідно порівняти його значення з рівнем минулих періодів, середньогалузевим значенням або рівнем у найближчих конкурентів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами дозволяє оцінити частку поточних активів, сформованих із власних джерел. Мінімально припустимий рівень цього показника вважається 0,1, тобто не менше 10 % поточних активів повинно бути профінансовано із власного капіталу.

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку коштів, вкладених власниками підприємства в загальну вартість майна. Нормальне мінімальне значення коефіцієнта автономії орієнтовно оцінюється на рівні 0,5, що припускає забезпеченість позикових коштів власними, тобто, реалізувавши майно, сформоване із власних джерел, підприємство зможе погасити зобов'язання. Однак, у ході оцінки цього коефіцієнта, необхідно приймати до уваги галузеву приналежність підприємства (наприклад, машинобудівні підприємства повинні мати більш високе значення коефіцієнта автономії, чим підприємства торгівлі, що пояснюється більш високою питомою вагою необоротних активів у структурі

балансу), наявність довгострокових позикових коштів й інші розглянуті вище фактори.

Взаємодоповнюючим показником є коефіцієнт концентрації позикового капіталу, що являє собою частку позикових коштів у валюті балансу.

Показником, зворотним коефіцієнту автономії, є коефіцієнт фінансової залежності. Зростання цього показника означає збільшення частки позикового капіталу й втрату фінансової незалежності.

Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів також характеризує структуру фінансових ресурсів підприємства. Розраховується як частка від розподілу суми позикових коштів на суму власного капіталу. Максимально припустиме значення цього показника становить 1 (що припускає рівність позикових і власних коштів).

Для оцінки структури довгострокових джерел фінансових ресурсів можна використати два взаємодоповнюючих показники: коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів і коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел, які розраховуються за формулами

Зростання коефіцієнта довгострокового залучення позикових коштів, з одного боку, означає посилення залежності підприємства від кредиторів у довгостроковій перспективі, з іншого боку, якщо зростання цього показника супроводжується збільшенням частки довгострокових зобов'язань у загальній сумі позикового капіталу, така ситуація є позитивною, тому що формується більш стабільна структура позикового капіталу.

Лабораторна робота №11

Тема: Методика проведення комп'ютерного аудиту

Мета: Вивчити методику проведення комп'ютерного аудиту

Завдання:

1. Вивчити методи перевірки в складних інформаційних системах
  - а) Середовище комп'ютерних інформаційних систем
  - б) Середовище комп'ютерних інформаційних технологій
  - в) Групи засобів і методів які застосовуються для аудиторської перевірки в складних інформаційних системах
2. За допомогою сформованих автоматизованих таблиць провести комп'ютерний аудит ділової активності підприємства на основі фінансової звітності підприємства
3. Сформувати робочий документ аудитора з оцінки ділової активності підприємства
4. Графічно проаналізувати характеристики ділової активності підприємства
5. Згрупувати отримані дані для відображення їх у аудиторському висновку

1. Методи перевірки в складних інформаційних системах

Організація аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних потребує перевірки функціонування самої автоматизованої інформаційної системи шляхом тестування засобів контролю, які діють у цій системі.

Міжнародні стандарти аудиту виділяють два поняття, пов'язані із використанням інформаційних технологій на підприємствах

- середовище комп'ютерних інформаційних систем і
- середовище комп'ютерних інформаційних технологій.

Середовище комп'ютерних інформаційних систем - наявне тоді, коли комп'ютер будь-якого типу або розміру використовується суб'єктом господарювання для обробки фінансової інформації, суттєвої для аудиторської перевірки, незалежно від того, чи цей комп'ютер використовується самим суб'єктом господарювання або третьою стороною.

Середовище інформаційних технологій — це політики і процедури, які застосовує суб'єкт господарювання і ІТ - інфраструктура (технічні засоби, операційні системи тощо), а також прикладне програмне забезпечення, що він використовує для забезпечення господарської діяльності й досягнення стратегічних цілей бізнесу.

Очевидно, перше стосується КСБО, друге — КІСП.

На практиці можуть виникнути такі можливі **варіанти застосування комп'ютерів в обліку та аудиті** (табл. 2.1):

Таблиця 2.1. Можливі ситуації при аудиті

Варіанти	Піприємство-клієнт	Аудитор
Використання комп'ютерних інформаційних технологій	Ні	Так
Використання комп'ютерних інформаційних технологій	Так	Ні
Використання комп'ютерних інформаційних технологій	Так	Так

Проведення аудиту в умовах використання комп'ютерних систем (варіанти 2, 3) регламентується Міжнародним стандартом № 401 "Аудит в Середовищі комп'ютерних інформаційних систем" і низкою відповідних Положень про міжнародну аудиторську практику, які розкривають різні аспекти проведення аудиту в середовищі комп'ютерних інформаційних систем, дають оцінку аудиторських ризиків, а також встановлюють вимоги до знань аудиторів про комп'ютерні інформаційні системи. Метою цих нормативів є встановлення стандартів і надання рекомендацій про процедури, які необхідно використовувати при проведенні аудиту в умовах комп'ютерних інформаційних систем.

в) Групи засобів і методів які застосовуються для аудиторської перевірки в складних інформаційних системах

Проф. В.П. Завгородній **поділяє засоби і методи, які застосовуються для аудиторської перевірки в складних інформаційних системах, на такі групи** (рис. 2.1).

1. Робота в реальному режимі часу з реальними даними
2. Робота із статистичними даними
3. Робота з імітаційними даними
4. Проведення аналізу спеціальними програмними засобами

Рис. 2.1. Групи методів перевірки в складних інформаційних системах

Цей поділ, по-суті, відокремлює механізований аудит від комп'ютерного. За такою схемою сьогодні працюють всі великі світові аудиторські компанії.

В Україні комп'ютерна техніка сьогодні є лише допоміжним інструментом під час проведення аудиту і в безпосередньому процесі аудиторської перевірки використовується вкрай рідко. Це пов'язано з багатьма причинами: основними з яких є:

- значні капіталовкладення,
- необхідність спеціальних знань та
- велика різноманітність облікових систем обробки даних, що їх використовують підприємства-клієнти.

Деталізувати способи і методи використання комп'ютерної техніки у самому процесі проведення аудиторських процедур (тобто використання спеціальних програмних засобів), можна за допомогою такої схеми (рис. 2.2).

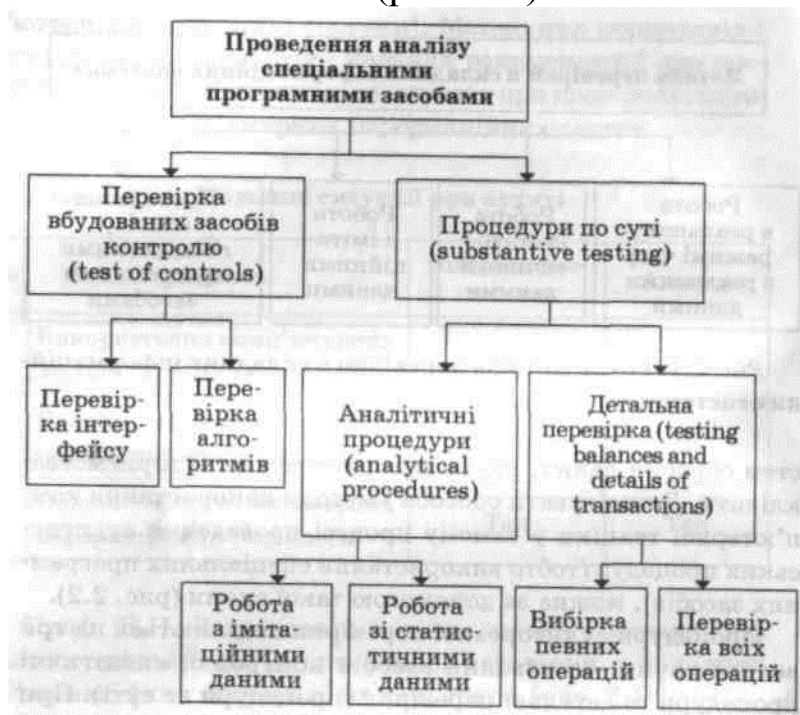

Рис. 2.2. Методи перевірки в складних інформаційних системах за допомогою спеціальних програмних засобів

Методи перевірки в складних інформаційних системах за допомогою спеціальних програмних засобів включають в себе:

1. Перевірка вбудованих засобів контролю
  - а) перевірка інтерфейсу
  - б) перевірка алгоритмів
2. Перевірка по-суті
  - а) аналітичні процедури

- робота з імітаційними даними
- робота зі статистичними даними
- б) документальна перевірка
- вибірка певних операцій
- перевірка всіх операцій

Процедури аудиторської перевірки поділяються на три великі групи:

1. тестування засобів контролю,
2. аналітичні процедури та
3. детальні перевірки (процедури по суті).

При застосуванні двох останніх типів процедур можна використовувати спеціальне програмне забезпечення, що значно збільшує надійність отриманих результатів та ефективність виконуваної роботи.

Проведення аудиту в умовах автоматизованих систем обліку залежить від таких факторів:

- рівня автоматизації бухгалтерського обліку та контролю,
- наявності методик проведення автоматизованого аудиту,
- ступеня доступності облікових даних,
- складності обробки інформації.

При цьому велике значення мають власні характеристики системи обробки даних, тому що вони впливають на ступінь розробки бухгалтерської системи, тип внутрішнього контролю, вибір виду перевірок, на підставі яких можна визначити характер, тривалість і обсяги аудиторських процедур.

Під час планування аудиторських процедур, на які може впливати середовище КІСП підприємства, що перевіряється, аудитор зобов'язаний розглянути, яким чином використання КІСП впливає на аудит, і оцінити значущість і складність процесів функціонування КІСП, а також доступність даних КІСП для використання в аудиті.

Далі аудитор вивчає структуру КІСП клієнта, зокрема:

- ступінь концентрації або розподілу комп'ютерної обробки даних в рамках суб'єкта господарювання,
- її вплив на розподіл обов'язків виконавців і
- доступність комп'ютерних даних для безпосереднього вивчення.

Первинні документи, комп'ютерні файли та інша інформація, необхідна для складання аудиторських доказів, можуть існувати тільки протягом короткого періоду часу або у форматі, доступному тільки для перегляду у комп'ютері. У цьому випадку аудитор застосовує спеціальні методи дослідження інформації.

Під час перевірки аудитор слід вивчити й оцінити систему документообігу економічного об'єкта, порядок формування, реєстрації, збереження, обробки документів і трансформації первинних документів у систему записів на бухгалтерських рахунках. Варто з'ясувати місця виникнення первинної інформації і ступінь автоматизації її збору і реєстрації. При використанні спеціальних засобів автоматизації збору і реєстрації інформації (датчиків, лічильників, ваг, сканерів штрихових кодів тощо) аудитор повинний переконатися в тому, що тестування цих пристроїв фахівцями проводиться регулярно, при виявленні відхилень результати належним чином оформлюють і вживають відповідних заходів.

Перше уявлення про рівень автоматизації складання первинних документів аудитор може отримати і при знайомстві зі схемою розташування автоматизованих робочих місць (АРМ) на підприємстві. АРМ, розташовані в місцях виникнення первинної інформації (на складах, у цехах), дають змогу скласти первинний документ у момент здійснення операції, зафіксувати інформацію на машинному носії, передати документ у бухгалтерію для подальшої обробки. Відсутність АРМ у виробничих підрозділах підприємства свідчить або про ручний спосіб складання документів з подальшою передачею їх у бухгалтерію, або про те, що документи формуються в самій бухгалтерії, що характерно для підприємств із невеликим обсягом документів.

Аудитор зобов'язаний оцінити, наскільки модель документообігу, реалізована програмним забезпеченням КІСП, раціональна і ефективна для об'єкта, який перевіряють. Великі підприємства звичайно працюють із застосуванням моделі повного документообігу. Для них важливо проаналізувати розподіл функцій між службами оперативного управління і бухгалтерією, інформаційні зв'язки різних підрозділів з бухгалтерією, простежити рух окремих документів і їх взаємозв'язок, зрозуміти, як підтримується система міждокументальних зв'язків, де

зберігаються електронні копії документів, і як забезпечений до них доступ облікових працівників.

На підприємствах, які автоматизують тільки бухгалтерський облік, аудитору необхідно звернути увагу на такі моменти:

- дотримання часового інтервалу між виписуванням документа, здійсненням операції і відображенням її в обліку;
- можливість збереження документів в системі після їх роздрукування;
- зв'язок документів і сформованих бухгалтерських проводок.

Аудитор повинен дати характеристику способам введення даних і формування записів про господарські операції.

Автоматизована й автоматична генерація бухгалтерських записів і проводок на основі типових операцій і електронних форм документів часто дозволяє уникнути багатьох помилок, що неминучі при ручному веденні й формуванні проводок.

Слід вивчити:

- організацію збереження інформації про господарські операції,
- можливість швидкого одержання інформації про господарські операції, документи і виведення її на друк.

З іншого боку, у комп'ютерному обліку ряд операцій, таких як нарахування відсотків, закриття рахунків, визначення фінансового результату, може ініціюватися самою програмою. Отже, за такими операціями може не бути будь-яких організаційно-розпорядчих або виправдовувальних документів.

У такому разі обов'язок аудитора:

– ретельно перевірити правильність алгоритмів розрахунків. (Помилка закладена в алгоритм розрахунку і повторена багато разів в повторюваних господарських операціях, може спотворити результат господарської діяльності).

- У процесі перевірки алгоритмів розрахунку сум при веденні господарських операцій контролюється також правильність формування проводок. (Особливо ретельно перевіряються алгоритми операцій, що ініціюються самою програмою).

- Аудитору слід перевірити алгоритм на відповідність чинному законодавству і обліковій політиці підприємства і зясувати можливість коригування алгоритму у випадку зміни порядку ведення бухгалтерського обліку, податкового або іншого законодавства.

Тестування алгоритмів ставить високі вимоги до комп'ютерної підготовки аудитора. Бажано, щоб він:

- розумів мову програмування (або вбудовану мову для створення облікових алгоритмів — макромову) конкретної програми (Це дасть йому змогу не тільки провести тестування алгоритму на конкретних даних, а й розібратися в правильності його налагодження).

- В обов'язки аудитора входить оцінка можливостей системи, що використовується клієнтом щодо створення і формування нових форм внутрішньої або зовнішньої звітності:

- розгляд механізмів роботи з первинною інформацією,

- можливостей її розшифровки і швидкого виявлення і виправлення помилок;

- проведення тестування результатів обробки, щоб знайти, наприклад, неправильно розраховане сальдо на рахунках;

- тестування перенесення облікових даних в звітність, особливо в тому випадку, якщо показники форми звітності в системі заповнюються "вручну" перенесенням зі сформованих програмою стандартних звітів (облікових реєстрів).

За допомогою програми ексель на основі Методики Аудиторської палати України відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків), затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25 січня 2001 р. № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2001 р. № 139/5330 і погоджених Аудиторською палатою України, та спільного наказу Міністерства фінансів України і Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. №121/5312 та за даними результатів діяльності підприємства і на основі фінансової звітності підприємства, аналіз якої проводили у попередніх лабораторних роботах проведіть та сформуєте в автоматизованому режимі аудиторську оцінку ділової активності підприємства у вигляді електронної таблиці.

Алгоритм розрахунку фінансових показників (коефіцієнтів) оцінки ділової активності підприємства представлено у таблиці 1

Таблиця 1

Робочий документ аудитора з оцінки ділової активності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 035}}{\text{ф. 1 (ряд. 280 (гр. 3) + ряд. 280 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 035}}{\text{ф. 1 (ã (ряд. 520 / ряд. 600) гр. 3 + ã (ряд. 520 ряд. / 600) гр. 4) / 2}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 035}}{\text{ф. 1 (ã (ряд. 150 / ряд. 210) гр. 3 + ã (ряд. 150 / ряд. 210) гр. 4) / 2}}$	збільшення
Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$	зменшення
Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$	зменшення
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 040}}{\text{ф. 1 (ã (ряд. 100 / ряд. 140) гр. 3 + ã (ряд. 100 / ряд. 140) гр. 4) / 2}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 035}}{\text{ф. 1 (ряд. 031 (гр. 3) + ряд. 031 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 035}}{\text{ф. 1 (ряд. 380 (гр. 3) + ряд. 380 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення

Робочий документ аудитора з оцінки ділової активності підприємства

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Напрямок позитивних змін
			2009р.	2010р..		
1.	Оборотність активів (обороти), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	$\frac{\text{Ф2 р.035/}}{\text{Ф1 р. 280}}$	1,07	1,14	+0,07	Збільшення
2	Фондовіддача	$\frac{\text{Ф2 р.035/}}{\text{Ф1 р. 030}}$	3,18	3,81	+0,63	Збільшення
3	Коефіцієнт оборотності обігових коштів, обороти	$\frac{\text{Ф2 р.035/}}{\text{Ф1 р.260+270}}$	1,88	1,83	-0,05	Збільшення
4	Період одного обороту обігових коштів, днів	360/Ко	191	196	+5	Зменшення
5	Коефіцієнт оборотності запасів, обороти	$\frac{\text{Ф2 р.040/}}{\text{Ф1 р. 100+120+130+140}}$	0,32	0,30	-0,02	Збільшення
6	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, обороти	$\frac{\text{Ф2 р.035/}}{\text{Ф1 р. 050 + 160+ 170+ 180+ 190+ 200+ 210}}$	30,64	37,88	+7,23	Збільшення

7	Період погашення дебіторської заборгованості, днів	360/Кдз	11,75	9,50	-2,24	Зменшення, особливо в умовах інфляції; збільшення, якщо додаткова вартість коштів компенсується додатковим прибутком від збільшення обсягів реалізації
8	Коефіцієнт оборотності готової продукції, обороти	$\frac{\Phi 2 \text{ p.035/}}{\Phi 1 \text{ p. 130}}$	32,1	348,7	+316,6	Збільшення
9	Коефіцієнт оборотності власного капіталу, (оборотність)	$\frac{\Phi 2 \text{ p.035/}}{\Phi 1 \text{ p. 380+430+630}}$	1,12	1,20	+0,08	Збільшення

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації (іміджу), ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів (капіталу) і стабільності економічного зростання. Тому під час аудиту фінансового стану підприємства аудитор проводить оцінку аналітичних показників групи ділової активності підприємства.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аудиторський аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, які в узагальненому виді являють собою відношення виторгу від реалізації продукції до середньої за період величині коштів або їхніх джерел. В окремих випадках показники оборотності можуть бути розраховані за станом на початок і кінець періоду оцінки.

Важливість показників оборотності пояснюється тим, що характеристики обороту переважно визначають рівень прибутковості підприємства.

Основними показниками оцінки аудитором ділової активності підприємства є:

1. Коефіцієнт загальної оборотності активів (капіталу) (інша назва — коефіцієнт трансформації) — відображає швидкість обороту (у кількості оборотів за період) сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обіг, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів.

Зниження даного показника за досліджуваний період є негативним явищем у загальній оцінці динаміки показників ділової активності, та негативно впливає його стан.

2. Коефіцієнт оборотності запасів — відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності запасів, тим менше коштів пов'язано в цін найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства.

Більш точно коефіцієнт оборотності запасів можна оцінити відношенням собівартості реалізованої продукції до середнього за період величині запасів. Цей підхід є більш обґрунтованим, тому що використання виторгу від реалізації, що містить у собі закладену в ціну продукції прибуток, приводить до викривлення показників оборотності.

Оборотність матеріальних оборотних коштів у днях визначається відношенням тривалості аналізованого періоду до коефіцієнта оборотності. Напрямок позитивних змін є його збільшення.

3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності по розрахунках) Позитивним було б збільшення даного показника. У процесі господарської діяльності підприємство дає товарний кредит для споживачів своєї продукції, тобто існує розрив у часі між продажем товару й надходженням оплати за нього, у результаті чого виникає дебіторська заборгованість. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки. Як правило, чим вище цей показник, тим краще, тому що в підприємство швидше одержує оплату за рахунками. З іншого боку, надання покупцям товарного кредиту є одним з інструментів стимулювання збуту, тому важливо знайти оптимальну тривалість кредитного періоду.

Використовуючи цей коефіцієнт, можна розрахувати більш наочний показник — період інкасації, тобто час, протягом якого дебіторська заборгованість обернеться із грошові кошти. Для цього необхідно розділити тривалість аналізованого періоду на коефіцієнт оборотності за розрахунками. Нормальним напрямком позитивних змін є його зменшення, особливо в умовах інфляції, а збільшення, якщо додаткова вартість коштів компенсується додатковим прибутком від збільшення обсягів реалізації.

Показники оборотності дебіторської заборгованості корисно порівнювати з оборотністю кредиторської заборгованості. Такий підхід дозволяє зіставити умови комерційного кредиту, наданого аналізованим підприємством своїм клієнтам з умовами кредитування, якими воно користується з боку постачальників. Для цього необхідно визначити коефіцієнт оборотності й строк обороту дебіторської й кредиторської заборгованості за товарними операціями.

У ході економічної діагностики доцільно зіставляти фактичні строки погашення дебіторської заборгованості із тривалістю наданого покупцям

періоду відстрочки платежу, що дозволить оцінити ефективність контролю за станом розрахунків з дебіторами й зробити висновки про рівень їхньої кредитоспроможності.

4. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості - показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження - ріст покупок у кредит.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості також можна оцінити відношенням собівартості реалізованої продукції до середньої за період суми кредиторської заборгованості.

Період обороту кредиторської заборгованості визначається як частка від розподілу тривалості аналізованого періоду на коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Ще однією додатковою характеристикою ділової активності господарюючих суб'єктів є тривалість операційного й фінансового циклів.

5. Операційний цикл - період часу між придбанням запасів для здійснення діяльності й одержанням коштів від реалізації виробленої з них продукції. Тривалість операційного циклу розраховується як сума тривалості обороту запасів і періоду інкасації (погашення) дебіторської заборгованості за товарними операціями:

6. Фінансовий цикл являє собою період, протягом якого грошові кошти вилучені з обороту, тобто період між оплатою кредиторської заборгованості й погашенням дебіторської. Тривалість фінансового циклу визначається як різниця між тривалістю операційного циклу й строком оборотності кредиторської заборгованості за товарними операціями.

Логіка цього показника в наступному: запаси й дебіторська заборгованість викликають потребу в грошових коштах, а кредиторська заборгованість є джерелом покриття поточних фінансових потреб. Позитивне значення фінансового циклу характеризує тривалість періоду, протягом якого підприємство відчуває потребу в коштах для фінансування оборотних активів, яку необхідно заповнювати з різних власних і позикових джерел. Негативне значення тривалості фінансового циклу означає наявність тимчасово вільних грошових коштів.

Підприємство завжди зацікавлене в скороченні тривалості операційного й фінансового циклів.

Аудитором відмічено, що у звітному періоді відбулося вповільнення оборотності коштів підприємства, що викликано, насамперед, погіршенням ринкової кон'юнктури й, відповідно, зменшенням виторгу від реалізації продукції, а також зниженням ефективності управління активами.

Вартість виробничих запасів також залишається високою. Темпи її скорочення перевищили темпи скорочення виторгу від реалізації й у результаті відбулося деяке прискорення їхньої оборотності. Імовірно, дане підприємство віддає перевагу здобуванню матеріалів великими

партіями, щоб скористатися кількісними знижками, тобто «жертвує» оборотністю заради підвищення майбутніх фінансових результатів.

Тривалість обороту дебіторської заборгованості зросла. Це може бути пов'язане з тим, що підприємство в умовах погіршення кон'юнктури ринку було змушено трохи пом'якшити умови розрахунків з покупцями й збільшити тривалість кредитного періоду.

Термін погашення кредиторської заборгованості збільшився й основною причиною було збільшення суми заборгованості за розрахунками з бюджетом. Однак швидкість погашення кредиторської заборгованості залишається високою й це говорить про збереження нормального рівня платоспроможності підприємства. Що стосується оборотності кредиторської заборгованості за товарними операціями, можна ще раз відзначити, що підприємство практично не використовує надану постачальниками відстрочку платежу й віддає перевагу користуванню знижками за прискорення строків розрахунків.

Уповільнення оборотності запасів і дебіторської заборгованості призвело до збільшення тривалості операційного й фінансового циклів, що є негативною тенденцією й веде до збільшення потреби підприємства в оборотному капіталі.

Лабораторна робота №12

Т. 4. Методика проведення комп'ютерного аудиту

Завдання:

1. Вивчити засоби контролю в складних інформаційних системах
  - а) Класифікація засобів і методів контролю в КІСП
  - б) Матриця засобів контролю КІС відповідно до Міжнародних стандартів аудиту
  - в) Загальний підхід до тестування програмного забезпечення
2. За допомогою сформованих автоматизованих таблиць провести компютерний аудит ліквідності підприємства на основі фінансової звітності підприємства
3. Сформувати робочий документ аудитора з оцінки ліквідності підприємства
4. Графічно проаналізувати характеристики ліквідності підприємства
5. Згрупувати отримані дані для відображення їх у аудиторському висновку

Засоби контролю в складних інформаційних системах

Особлива увага приділяється перевірці надійності засобів внутрішнього контролю в середовищі комп'ютерної обробки даних. Облікова політика, що орієнтується на автоматизовану

інформаційну систему бухгалтерського обліку, має обов'язково передбачати елементи внутрішнього контролю.

Аудитор повинен виявити слабкі місця стосовно контролю системи комп'ютерного обліку — розглянути як апаратні, так і програмні засоби контролю, а також організаційні заходи перевірки цілісності даних і відсутності комп'ютерних вірусів.

Засоби і методи контролю в КІСП значно відрізняються один від одного:

- деякі з них покликані запобігати помилкам (*preventive*),
- а призначення інших — виявляти та виправляти їх (*detective*).

К. Кловз розділяє засоби і методи контролю:

1. залежно від того, чи аудит проводиться з перевіркою комп'ютерних процесів обробки даних чи
2. без нього

Інші автори поділяють такі засоби контролю відповідно:

- на автоматизовані (*automated*) або
- ручні (*manual*)⁸.

Е. Вульф поділяє засоби контролю на 2 основні групи:

1) засоби контролю прикладних програм. (Це засоби контролю всередині прикладної програми, які перевіряють точність вхідних даних, обробки даних та достовірність облікових вхідних даних. Вони становлять комбінацію ручних та комп'ютерних процедур.

Вони не є окремими програмними продуктами, а є частинами комп'ютерних програм, які допускають здійснення процедур контролю;

2) загальні засоби контролю. Ці засоби контролю забезпечують середовище прикладних програм та ефективну діяльність програмних процедур.

Загальні засоби контролю, в свою чергу, поділяються на:

- адміністративні засоби, які попереджають ризики того, щоб повноваження з обробки інформації не концентрувались в одних руках, дані зберігались децентралізовано і на безпечних носіях інформації; а також на

- засоби контролю розробки, які передбачають обов'язкове використання стандартів і стандартних процедур (де це можливо) при творенні комп'ютерних інформаційних систем, створення засобів контролю доступу тощо.

Види засобів контролю інформаційних систем за Дж. Чемплейном такі:

1) засоби контролю оточення — це політика, стандарти, організація відділу ІТ, а також фінансове становище сервісних організацій і постачальників, надані ними гарантії, умови сервісних контрактів;

2) засоби фізичного контролю — фізичний захист апаратного забезпечення;

3) засоби логічного контролю — вбудовані в операційну систему та прикладні програмні засоби для перешкоджання нелегальному доступу до даних та навмисному або випадковому їх пошкодженню;

4) засоби контролю функціонування інформаційної системи, які допомагають переконатися, що інформаційна система працює ефективно, тобто належним чином виконує свої функції.

Можуть бути й інші класифікації засобів і методів контролю комп'ютерних систем. Так, наприклад, **Сп. Пікетт та Дж. Вінтен** поділяють їх:

- на такі, що забезпечують підтримку комп'ютерної системи,
- засоби контролю прикладних програм (*applications*) та
- стандарти, яких треба дотримуватись при розробці комп'ютерних систем.

Відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, класифікація засобів і методів контролю КІС може бути узагальнена за допомогою такої матриці (рис. 2.3).

	<i>Загальні засоби контролю (general controls)</i>	<i>Засоби контролю прикладних програм (application controls)</i>
<i>Засоби контролю доступу і безпеки</i>	Адміністративні засоби контролю (обмеження фізичного доступу до комп'ютерних засобів, стандарти функціонування комп'ютерних систем, розробка заходів на випадок стихійних лих, пожеж тощо, організація відділу ІТ, організація резервного копіювання інформації)	Засоби контролю доступу (обмеження доступу на рівні паролів, іншої ідентифікації користувача тощо, архівне копіювання даних), контроль цілісності даних
<i>Засоби контролю обробки інформації</i>	Надійність сервісного обслуговування інформаційної системи, засобів контролю розробки і модифікації програм	Засоби контролю функціонування інформаційної системи (контроль введення, контролю обробки та

цїї		контролю інформації) виведе
-----	--	-----------------------------

Рис. 2.3. Матриця засобів контролю КІС відповідно до Міжнародних стандартів аудиту

Відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, **загальні засоби ІТ контролю** — це методики і процедури, які стосуються багатьох прикладних програм і забезпечують ефективне функціонування засобів Контролю прикладних програм, допомагаючи гарантувати постійне належне функціонування інформаційних систем.

Загальні засоби ІТ-контролю звичайно включають:

- засоби контролю над центрами даних і мережевими операціями;
- придбання системного програмного забезпечення, його зміну і підтримку;
- безпеку доступу; а також
- придбання прикладних програм, їх розвиток і підтримку.

Натомість, **засоби контролю прикладних програм** стосуються алгоритмічно реалізованих механізмів контролю в конкретному програмному забезпеченні.

Деталізована класифікація засобів і методів контролю ІСП (рис. 2.4) включає:

1. Загальні засоби контролю:
  - Засоби контролю модифікації
  - Засоби контролю доступу
  - Засоби контролю фізичної безпеки
2. Засоби контролю прикладних програм:
  - Засоби контролю доступу
  - Засоби контролю вхідних даних:
    - а) формальний контроль
    - б) логічний контроль
  - Засоби контролю обробки даних
  - Засоби контролю вихідних даних

Рис. 2.4. Вбудовані засоби контролю в КІСП та КСБО

Засоби контролю модифікації — процедури, розроблені, щоб запобігти або знайти некоректні зміни до комп'ютерних програм. Доступ може обмежуватися такими засобами контролю, як, наприклад, використання окремих програмних бібліотек для реальних операцій та розробки програми і використання спеціалізованих програмних бібліотек. Це є важливим для того, щоб зміни до програм були належним чином відстежені, проконтрольовані і задокументовані.

Засоби контролю доступу — методи і процедури, розроблені для обмеження доступу до онлайнових термінальних пристроїв, програм і даних.

Засоби контролю доступу складаються:

- з "ідентифікації користувача" і
- "авторизації користувача".

"Ідентифікація користувача" звичайно намагається ідентифікувати користувача через перевірку його певних унікальних параметрів при початку сеансу роботи (*logon*) — ім'я доступу, паролі, картки доступу або біометричні дані.

"Авторизація користувача" складається з правил доступу, щоб визначити комп'ютерні ресурси, до яких може мати доступ кожний користувач. Зокрема, такі процедури розроблені, щоб запобігти або знайти:

несанкціонований доступ до онлайнових термінальних пристроїв, програм і даних, введення несанкціонованих операцій, несанкціоновані зміни файлів даних, використання комп'ютерних програм персоналом, якому це заборонено,

використання недозволених комп'ютерних програм. (Наприклад, доступ до даних з заробітної плати працівникам може бути наданий лише певним особам).

Засоби контролю фізичної безпеки — стосуються фізичної безпеки активів, включаючи відповідні заходи, як, наприклад, забезпечення безпечного доступу до активів і записів; авторизація доступу до комп'ютерних програм і файлів даних.

Загальні засоби контролю КІСП перевіряються аудитором як під час проведення аудиту без допомоги комп'ютера, так і з використанням комп'ютерів і комп'ютеризованих методів аудиту.

Традиційний підхід до тестування засобів контролю проявляється під час проведення аудиту без допомоги комп'ютера. Цей підхід фокусується на введенні інформації в комп'ютерну систему, отриманні вихідних даних та на ручних процедурах перевірки засобів контролю. Комп'ютерні засоби контролю обробки даних при цьому перевіряються непрямым шляхом через повторне виконання операцій вручну.

Тестування входів, виходів інформації та ручної обробки буде включати такі процедури:

- підтвердження (*vouching*),
- перерахунок (*recomputation*) та
- звіряння (*tracing*)¹⁵.

Первинні документи при цьому перевіряються:

- на їх легітимність,
- авторизацію,
- точність та
- повноту запису, а потім
- звіряються з відповідними вихідними даними.

Обчислювальні процеси, які відбуваються в середовищі комп'ютерної системи, перевіряються при цьому вручну шляхом перерахунку, а дані, які використовуються в цих обчисленнях, наприклад, прайс-листи, підтверджуються відповідними затвердженими документами або внутрішніми положеннями.

Цей підхід до тестування бухгалтерських систем може бути достатньо ефективним. Якщо протестувати певну кількість даних, це надасть якусь впевненість в тому, що система працює правильно. Проте питання полягає в тому, що це не є найбільш ефективний метод для отримання такої впевненості. Наприклад,

система може мати потужні вбудовані програмні засоби контролю для перевірки та коригування даних (засоби контролю прикладних програм) Замість того, щоб перевіряти велику кількість даних, аудитор просто може перевірити ці засоби контролю, тобто впевнитися в тому, що вони наявні і функціонують.

Аудит за допомогою комп'ютера (*auditing with the computer*) покликаний:

- в першу чергу перевіряти засоби контролю прикладних програм, до яких належать засоби контролю вхідних даних, що здійснюють формальний і логічний контроль даних при їх введенні в програму вручну або з інших програм (їх ще називають засобами контролю інтерфейсів);

- засоби контролю обробки даних, які забезпечують їх цілісність та інтегрованість (наприклад, забезпечують правильність розрахунку залишків або запобігають тому, щоб дані за подібними назвами різних контрагентів додавались);

- а також засоби контролю вихідних даних (правильність формування звітів і передачі інформації в інші програми).

Після того, як вбудований засіб контролю виявлено, слід протестувати його ефективність. Для цього аудитор спочатку має проглянути технічну документацію на програму. Цей огляд повинен супроводжуватись обговоренням окремих питань з працівниками відділу комп'ютерного забезпечення. Аудитор повинен також впевнитись в тому, що ніяких змін до програмного забезпечення не було внесено, а якщо такі зміни і були проведені, то лише після їх відповідного затвердження.

Програмні засоби контролю можуть інколи бути перевірені шляхом огляду їх функціонування за попередній період (Наприклад, системні звіти (*system logs*) є доказом того, що цей засіб контролю є і працює ефективно). Приклад такого системного звіту, який фіксує певні проблеми, що трапились під час введення операцій відвантаження продукції, показано в табл. 2.2. Цей log-файл містить інформацію про всі випадки, коли операцію почали вводити, але з якихось причин не змогли завершити.

Проте деякі програмні засоби контролю не мають такого "друкованого доказу" і тому необхідно використовувати **інші методи перевірки їхнього функціонування й ефективності.** Це можна зробити, наприклад, **шляхом введення тестових даних в систему і перевірки правильності отриманого результату.**

Іншим способом тестування програмних засобів контролю системи може бути **перевірка програмної логіки.**

Завдання цього тестування — переконатись, що система робить те і тільки те, що закладено в документації і що вона робить це правильно.

Проте воно висуває високі вимоги до комп'ютерної підготовки аудитора. Бажано, щоб він розумів мову програмування конкретної програми. Це дасть йому змогу не тільки протестувати алгоритм на конкретних даних, а й розібратися в правильності його налагодження, наприклад при використанні шаблонів для введення типових операцій, доступ до зміни яких має непрофесійний користувач — бухгалтер "1С: Бухгалтерия". Процес дещо полегшується, якщо програма правильно розроблена та до неї наявна документація, в якій показано відповідні блок-схеми із зображенням всього процесу обробки даних.

Зазначимо, що деякі поширені програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку налагоджуються за допомогою специфічних мов програмування, що оперують поняттями бухгалтерського обліку. Це робить алгоритми зрозумілими для бухгалтерів і аудиторів, які не мають спеціальної ПІДГОТОВКИ. Як приклад наведемо діалогову форму введення документа "Видаткова накладна", що міститься в українській конфігурації програми "1С: Бухгалтерия 7.7", що пропонується фірмою АВВУУ Software, а також фрагмент алгоритму до цієї накладної, що забезпечує формування проводок (рис. 2.5, рис. 2.6).

Відстеження комп'ютерної логіки, особливо покрокове, показує, які інструкції виконує комп'ютер і в якій послідовності. Воно дає змогу, наприклад, виявити ділянки коду, не виконані при роботі програми. Такий код здатний стати джерелом зловживань.

Часто закладена в проектну документацію система контролю не відповідає фактичному його здійсненню в процесі обробки облікової інформації. Тому аудитору слід переконатися у відповідності проекту фактичному обліковому процесу, перевірити правильність обробки інформації.

Технологічний процес має забезпечити автоматизацію контролю правильності обробки інформації та виправлення виявлених помилок. **Виявлені в період обробки за окремими стадіями технологічного процесу помилки мають відобразитися у відповідних актах. За цими актами аудитор може відтворити і документально перевірити процес обробки інформації, з'ясувати, які помилки мають постійний характер, чим це зумовлено.**

Прикладом вбудованих засобів контролю вихідних даних може бути приклад обмеження перегляду інформації за рахунками для різних користувачів. У конфігурації створені особливі довідники "Користувачі" і "Рахунки". Для кожного користувача адміністратор системи або головний бухгалтер задає перелік бухгалтерських рахунків, з якими йому дозволено працювати. Є довідник "Рахунки", який заповнюється рахунками для кожного користувача до яких доступ дозволений.

Дані заборонених рахунків блокуються в різних звітах по-різному. У звітах, в яких передбачена можливість вибору рахунку, за яким цей звіт формується, перевірка здійснюється в момент задання рахунку. Наприклад, в звіті "Оборотно-сальдова відомість за рахунком", якщо ми спробуємо обрати заборонений рахунок, програма повідомить про неможливість такого вибору і поверне нас в діалог вибору рахунку.

Таким чином, **найбільш точним методом оцінки засобів контролю, вбудованих у програмне забезпечення бухгалтерського обліку, є безпосереднє вивчення аудитором програмних алгоритмів.**

Проте це завжди потребує значного часу та зусиль, а іноді є й зовсім неможливим через, наприклад, брак і в аудитора, і в експерта знань особливостей мови програмування конкретної програмно-апаратної системи. До того ж, багато комп'ютерних програм ("Галактика", "Парус") за своєю побудовою є жорстко структурованими, зі специфічними алгоритмами, що в принципі не можуть бути переглянуті аудитором, який не має початкового (source) тексту програми.

У цьому випадку аудитори використовують різноманітні способи тестування програмного забезпечення, при яких сукупність програмних алгоритмів розглядається як "чорний ящик". Окремі такі методи наводяться у Міжнародному положенні про аудиторську практику № 1009 "Комп'ютеризовані методи аудиту" (в англomовній редакції 2005 р. скасоване). У ньому зазначається, що **методи тестових даних** використовуються під час аудиторської перевірки шляхом введення даних (наприклад, набору господарських операцій) в комп'ютерну систему суб'єкта і порівняння отриманих результатів із заздалегідь визначеними. **Аудитор може використовувати тестові дані:**

- для тестування конкретних засобів контролю в комп'ютерних

програмах, таких як інтерактивний пароль і контроль доступу до даних;

- тестування господарських операцій, відібраних з раніше оброблених операцій, або сформульованих аудитором для перевірки окремих характеристик процесу обробки, що здійснюється комп'ютерною системою суб'єкта;

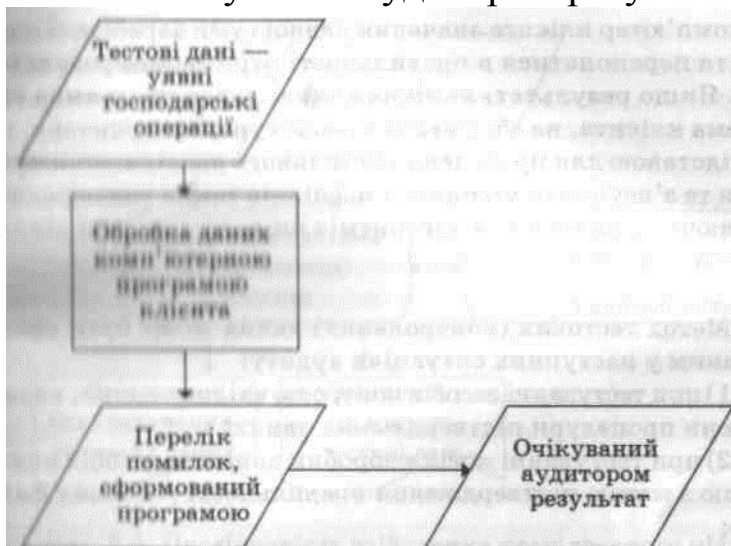
- тестування господарських операцій, які використовуються в інтегрованих тестових підсистемах, де застосовується фіктивний модуль (наприклад, відділ або службова особа), через який вони проходять під час звичайного циклу обробки.

На практиці українські аудитори, спираючись на свій досвід, складають набір облікових задач з різних галузей господарської діяльності, що містять десятки певних уявних господарських операцій, які подаються на вхід програмної системи, що перевіряється (рис. 2.8):

2-в) Загальний підхід до тестування програмного забезпечення

Загальний підхід до тестування програмного забезпечення складається:

- 1 етап. Тестові дані – уявні господарські операції
- 2 етап. Обробка даних комп'ютерною програмою клієнта
- 3 етап. Перелік помилок сформований програмою
- 4 етап. Очікуваний аудитором результат

Тестові дані (*test data* — *TD*) — це бухгалтерські документи, операції і проводки, що не відображають реальних фактів господарського життя, а спеціально підготовлені аудитором для

перевірки програмних алгоритмів, реалізованих в обліковій системі підприємства-клієнта.

Тестові дані вводять в КІСП і порівнюють фактичні результати з прогнозом аудитора.

Якщо контрольні підсумки дорівнюють фактичним, правильність роботи програми визнається доведеною.

Аудитор може застосовувати спеціальне програмне забезпечення, що створює тестові дані (генератор тестових даних).

Звичайно частину таких уявних тестових господарських операцій та документів аудитор навмисне робить некоректними з погляду законодавства та загальноприйнятої бухгалтерської практики. При цьому аудитор знає, який саме результат має видати програма. (Наприклад, для перевірки правильності нарахування прибуткового податку аудитор може ввести в комп'ютер клієнта значення певної суми заробітної плати та переконатися в правильності отриманого результату. Якщо результат, який на виході надає програмна система клієнта, не збігається з розрахунками аудитора, це є підставою для проведення ретельного дослідження причин та з'ясування можливих наслідків таких розходжень, включно з вивченням алгоритмів щодо конкретної ділянки обліку.)

Метод тестових (контрольних) даних може бути ефективним у наступних ситуаціях аудиту:

1) при тестуванні засобів контролю вхідних даних, включаючи процедури підтвердження даних;

2) при тестуванні логіки обробки даних та засобів контролю з метою підтвердження правильності головних файлів;

3) при тестуванні розрахунків, здійснених всередині програм, зокрема: визначення відсоткових ставок, знижок, Комісій, підрахунків зарплати чи амортизації;

4) при тестуванні ручних процедур чи засобів контролю, що стосуються комп'ютерної системи, особливо процедур з вхідними та вихідними даними.

Наведена вище технологія тестування в цілому відповідає методиці, описаній в Міжнародних положеннях про аудиторську практику, хоча у світовій практиці аудиту ширше використовується **комплексний підхід до тестування, який включає:**

– як використання тестових операцій, так і

- створення певних уявних об'єктів аналітичного обліку (дебіторів, кредиторів, працівників, матеріальних цінностей тощо). При цьому звичайно в програму вводять набір даних, що містить як реальні, так і уявні записи (рис. 2.9).

Рис. Загальний підхід до тестування програмного забезпечення

У всіх випадках аудиторські процедури слід проводити не з оригінальними файлами суб'єкта перевірки, а з копіями цих файлів, оскільки будь-які їх зміни, що здійснюються аудитором, та можливе пошкодження не мають впливати на інформацію в системах комп'ютерної обробки даних.

У тому випадку, коли контрольні дані обробляються в рамках звичайного процесу обробки інформації суб'єкта, аудитор повинен пересвідчитись в тому, що контрольні господарські операції вилучені з облікових записів підприємства. Положення про міжнародну аудиторську практику виділяють особливості роботи з різними комп'ютерними системами при проведенні аудиту. Це положення № 1001 "Середовище ІТ — автономні персональні комп'ютери", № 1002 "Середовище ІТ — інтерактивні комп'ютерні системи", № 1003 "Середовище ІТ — системи баз даних" (в англійській редакції 2005 року всі скасовані).

База даних є сукупністю даних, що використовуються багатьма користувачами для різних цілей. Кожен користувач може не знати всіх даних, що зберігаються в базі даних, і способів використання даних для різних цілей. У цілому, індивідуальні

користувачі знають тільки про дані, якими вони користуються, і можуть розглядати дані як комп'ютерні файли, що використовуються прикладними програмами.

Системи баз даних складаються, переважно, з двох основних компонентів:

- бази даних і
- системи управління базою даних (СУБД).

Бази даних взаємодіють з іншими технічними і програмними засобами всієї комп'ютерної системи.

Системи баз даних відрізняються двома важливими характеристиками:

- спільним користуванням даними і
- незалежністю даних.

Оскільки інфраструктура безпеки підприємства відіграє важливу роль у забезпеченні цілісності виробленої інформації, аудиторі необхідно розглянути цю інфраструктуру перед перевіркою контрольних засобів. Загалом **внутрішній контроль у середовищі баз даних потребує ефективної системи контролю за базою даних, СУБД і прикладними програмами.**

Ефективність системи внутрішнього контролю залежить великою мірою від:

- характеру завдань адміністрування бази даних і
- того, як вони виконуються.

Отже, ми з'ясували, які є засоби контролю КІСП та визначили способи перевірки їх ефективності. **Таке тестування засобів контролю проводиться для того, щоб визначити ступінь ризику, який потенційно може виникнути при складанні фінансової звітності.**

Після тестування засобів контролю ризик може бути оцінений як:

- низький,
- середній та
- високий, що матиме значний вплив на проведення детальної перевірки.

Кількісну оцінку ліквідності підприємства виконують за допомогою системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють зіставити вартість поточних активів, що мають різний ступінь ліквідності, із сумою поточних зобов'язань. До них належать:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- коефіцієнт термінової ліквідності;
- коефіцієнт поточної ліквідності.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів.

Теоретично значення коефіцієнта вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,2...0,3. На практиці ж значення бувають значно нижчі, і за цим показником не можна відразу робити негативні висновки про можливість підприємства негайно погасити свої борги, тому що мало ймовірно, щоб всі кредитори підприємства одночасно пред'являли б йому свої вимоги. У той же час, занадто високе значення показника абсолютної ліквідності свідчить про нераціональне використання фінансових ресурсів. За аналізований період досліджуваній показник знаходиться у оптимальному розмірі і становить у 2009 році – 0,05 а у 2010 році – 0,29. Що свідчить, про те, що дану частку короткострокових зобов'язань підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів.

Коефіцієнт термінової ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття) відображає прогнозовані платіжні можливості підприємства за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами й характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, рівний середньої тривалості обороту дебіторської заборгованості. Теоретичне значення коефіцієнта оцінюється на рівні 0,7...1. Нормальним є його збільшення. При аудиторській оцінці відмічено його збільшення з 0,84 до 0,90 відповідно у 2009 та 2010 роках.

Динаміка показників ліквідності підприємства нами представлена на рисунку 3.9.

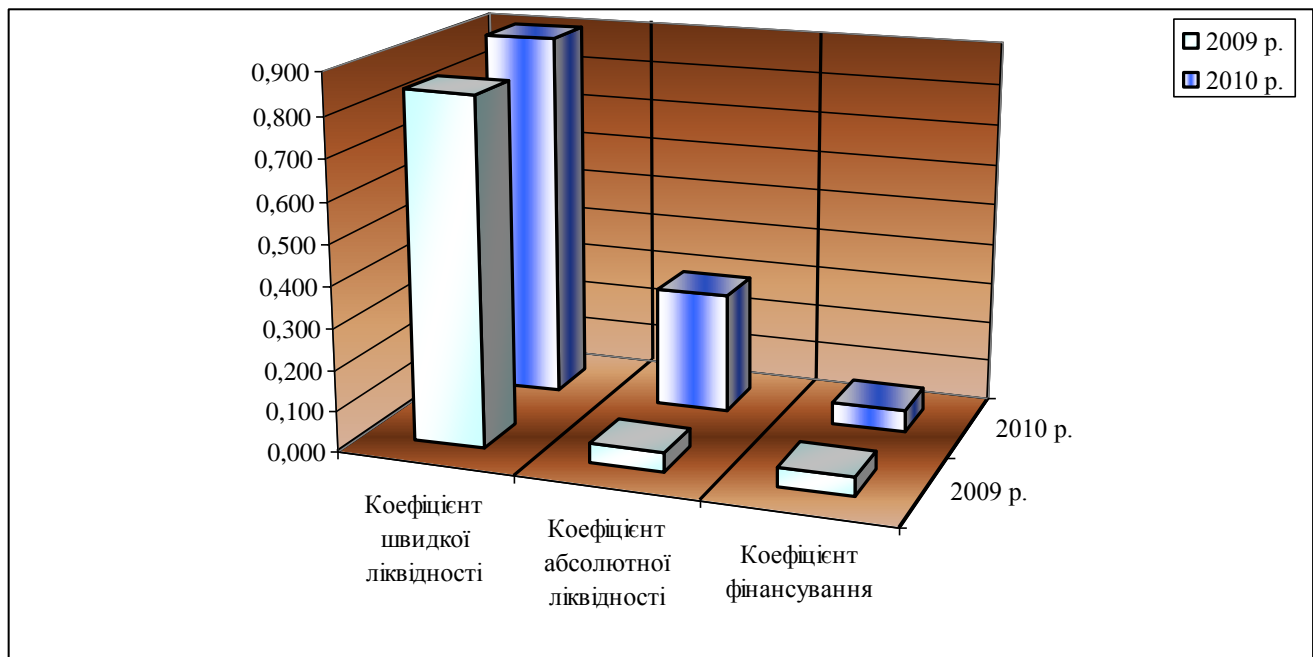

Рис. 3.9. Динаміка показників ліквідності підприємства, (2009 - 2010 рр.)

Графічні дані оцінки ліквідності підприємства свідчать про збільшення цих показників (коефіцієнтів), а отже і про збільшення рівня ліквідності підприємства, що є позитивним у його діяльності.

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільш легко реалізованої частини активів — оборотних коштів. Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Оскільки поточні зобов'язання підприємства погашаються в основному за рахунок поточних активів, для забезпечення нормального рівня ліквідності необхідно, щоб вартість поточних активів перевищувала суму поточних зобов'язань (ця вимога впливає також з «модифікованого золотого фінансового правила»). Нормальним значенням даного коефіцієнта вважається 1,5...2,5, але не менше 1. Однак на його рівень впливає галузева належність підприємства, структура запасів, стан дебіторської заборгованості, тривалість виробничого циклу й інші фактори. Значення коефіцієнта, рівне 1, припускає рівність поточних активів і пасивів. Однак

якщо взяти до уваги, що ступінь ліквідності різних елементів поточних активів істотно відрізняється, можна допустити, що не всі активи будуть негайно реалізовані або ж реалізовані по повній вартості, у результаті чого можлива загроза погіршення фінансового стану підприємства. Так, товароматеріальні запаси в терміновому порядку часто реалізуються зі значною знижкою. Крім того, у підприємства повинен бути деякий обсяг виробничих запасів для продовження виробничо-господарської діяльності після погашення всіх поточних зобов'язань. Що стосується дебіторської заборгованості, то, по-перше, можлива наявність сумнівної й навіть безнадійної заборгованості, по-друге, при необхідності термінової інкасації дебіторської заборгованості підприємство може вдатися до обліку векселів або факторингових операцій, що веде до втрати частини її суми як оплати відповідних послуг.

Якщо, на досліджуваному підприємстві за 2009 та 2010 рік величина цього показника була в межах 13,1 – 12,51, отже значення коефіцієнта значно перевищує 1, то можна зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. Одночасно, з погляду менеджера, значне нагромадження запасів на підприємстві, відхилення грошових коштів у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з неефективним управлінням активами. У той же час підприємство, можливо, не повністю використовує свої можливості з одержання кредитів.

Наведені фінансові коефіцієнти дозволяють виконати оцінку ліквідності підприємства на дату складання балансу, тобто оцінка носить статичний характер. Щоб перебороти цей недолік і простежити динаміку ліквідності, необхідно використати так звані «проміжні» баланси.

Для оцінки й прогнозу платоспроможності підприємства у вітчизняній практиці використовуються коефіцієнт поточної ліквідності,

коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами й коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності.

Підставою для визнання структури балансу незадовільною, а підприємства - неплатоспроможним, є наявність однієї з наступних ситуацій:

1) коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду має значення менше 1,5;

2) коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами на кінець звітного періоду має значення менше 0,1. проте, ці умови на підприємстві не витримуються, що свідчить про задовільну структуру балансу підприємства.

Проте, в процесі аудиту відмічено, що дані показники знаходяться в межах норм, а баланс підприємства є ліквідним, а підприємство – платоспроможним.

Інформацію, отриману під час аудиту ліквідності підприємства аудитором відображено в робочому документі аудитора (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Робочий документ аудитора з оцінки показників ліквідності підприємства

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Напрямок позитивних змін
			2009р.	2010р.		
1.	Коефіцієнт ліквідності поточної (покригтя)	Ф. № 1, р. 260 / Ф. № 1, р. 620	13,01	12,51	-0,50	Збільшення; критичне значення $K_{пт} = 1$; при $K_{пт} < 1$ підприємство має неліквідний баланс; $K_{пт} = 1-0,5$, підприємство своєчасно ліквідує борги
2.	Коефіцієнт ліквідності швидкої	Ф. № 1, р. 260 - (р. 100 + р. 110 + р. 120 + р. 130 + р. 140) / Ф. № 1, р. 620	0,84	0,90	+0,05	Збільшення; у міжнародній практиці $K_{шт} = 0,7-0,8$
3.	Коефіцієнт ліквідності абсолютної	Ф. № 1, р. 230 + р. 240 / Ф. № 1, р. 620	0,05	0,29	+0,25	Збільшення; має бути $K_{ла} = 0,2-0,3$
4.	Співвідношення коротко строкової дебіторської та кредиторської заборгованості	$\frac{\text{Ф.1. р. 160+170+180+190+200+210}}{\text{Ф.1 р 520+530+540}}$	8,09	0,83	-7,26	Збільшення

5.	Коефіцієнт фінансування	$\frac{\Phi 1. \text{p. } 430+480+620+630/}{\Phi 1 \text{ p } 380}$	0,046	0,052	+0,006	Збільшення
----	-------------------------	---	-------	-------	--------	------------

Значення коефіцієнтів ліквідності, незважаючи на їхнє скорочення, перебувають на істотно перевищеному рекомендованому рівні. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності, хоча й скоротився за рік, свідчить про високий рівень платоспроможності підприємства (на дату балансу воно здатно погасити 5 – 29% поточних зобов'язань). Високий рівень абсолютної ліквідності викликаний підтримкою значної частки залишків коштів, достатній не тільки для оплати поточних витрат підприємства й забезпечення страхового резерву на випадок затримки погашення дебіторської заборгованості й виникнення незапланованих витрат, але й для проведення операцій на ринку поточних фінансових інвестицій або товарів з метою одержання короткострокового прибутку. Низька сума кредиторської заборгованості по товарних операціях підтверджує думку про те, що підприємство воліє користуватися надаваними постачальниками знижками за дострокову оплату товару й практично не використовує товарний кредит.

Рівень коефіцієнта термінової ліквідності також оцінюється як високий, тому що значно перевищує рекомендований.

Коефіцієнти поточної ліквідності показують багаторазовий запас даного показника в порівнянні з рекомендованим рівнем. Він скоротився через більш інтенсивне залучення кредиторської заборгованості. На кінець року поточні активи перевищують поточні зобов'язання, що свідчить про зайве нагромадження запасів і відволіканні коштів у дебіторську заборгованість. Така ситуація викликана зниженням обсягів продажів, що збільшує раніше відзначену непрогресивність структури оборотних активів.

Таким чином, рівень коефіцієнтів ліквідності перевищує рекомендований, що безумовно, відіб'ється на фінансовому стані підприємства в майбутніх періодах його діяльності.

Показники поточної ліквідності й забезпеченості власними оборотними коштами, що виходить з раніше виконаних розрахунків аудитора, істотно перевищують рекомендований рівень, що свідчить про нормальну структуру балансу й платоспроможність підприємства. Тобто, необхідності в розрахунку коефіцієнта втрати платоспроможності й коефіцієнта Вівера немає.

Лабораторна робота №13-14

Т. 4. Інструментальні засоби для роботи користувача, які направлені на рішення задач аудиту

Завдання:

1. Вивчити переваги автоматизованої аудиторської діяльності
2. Встановити сутність програмного забезпечення для автоматизації аудиторської діяльності
3. Наведіть приклади аудиторських програм та дайте їх характеристику
4. За допомогою сформованих автоматизованих таблиць провести компютерний аудит рентабельності підприємства на основі фінансової звітності підприємства
3. Сформувати робочий документ аудитора з оцінки рентабельності підприємства
4. Графічно проаналізувати характеристики рентабельності підприємства
5. Згрупувати отримані дані для відображення їх у аудиторському висновку

На короткострокову й довгострокову ліквідність або платоспроможність підприємства впливає його здатність генерувати прибуток. У цьому зв'язку аудитор розглядає такий аспект діяльності підприємства як рентабельність. Це і якісний і кількісний показник ефективності діяльності різних підприємств.

Рентабельності можна об'єднати в кілька груп:

- 1) показники, що характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва й інвестиційних проектів;
- 2) показники, що характеризують рентабельність продажів;
- 3) показники, що характеризують прибутковість капіталу і його складових.

Рентабельність можна розраховувати на основі валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку від звичайної діяльності до оподаткування й чистого прибутку. Вибір використаних показників рентабельності, а відповідно, і використовувані показники фінансових результатів визначається цілями діагностики.

Показники аудиторської оцінки рентабельності підприємства узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 3.7

Робочий документ аудитора з оцінки рентабельності підприємства

№ п.п	Найменування показника	Формула розрахунку	За даними підприємства		Відхилення, ±	Напрямок позитивних змін
			20__р.	20__р..		
1.	Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	$\frac{\Phi 2 \text{ р. } 190}{\Phi 1 \text{ р. } 280}$				Збільшення

2	Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Ф2 р.220 / Ф1 р. 280				Збільшення
3	Рентабельність виробничих фондів	Ф2. р. 220/ Ф1. р. 030+100+120				Збільшення
4	Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Ф2. р. 050-070-080/ Ф2. р. 035				Збільшення
5	Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	Ф2 р.100 / Ф2 р. 035				Збільшення
6	Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	Ф2 р.220 / Ф2 р. 035				Збільшення
7	Період окупності капіталу	Ф1. р.280/ Ф2.р. 220				Зменшення
8	Період окупності власного капіталу	Ф1. р.380/ Ф2.р. 220				Зменшення

Динаміку показників рентабельності діяльності підприємства нами представлено на рисунку 3.12

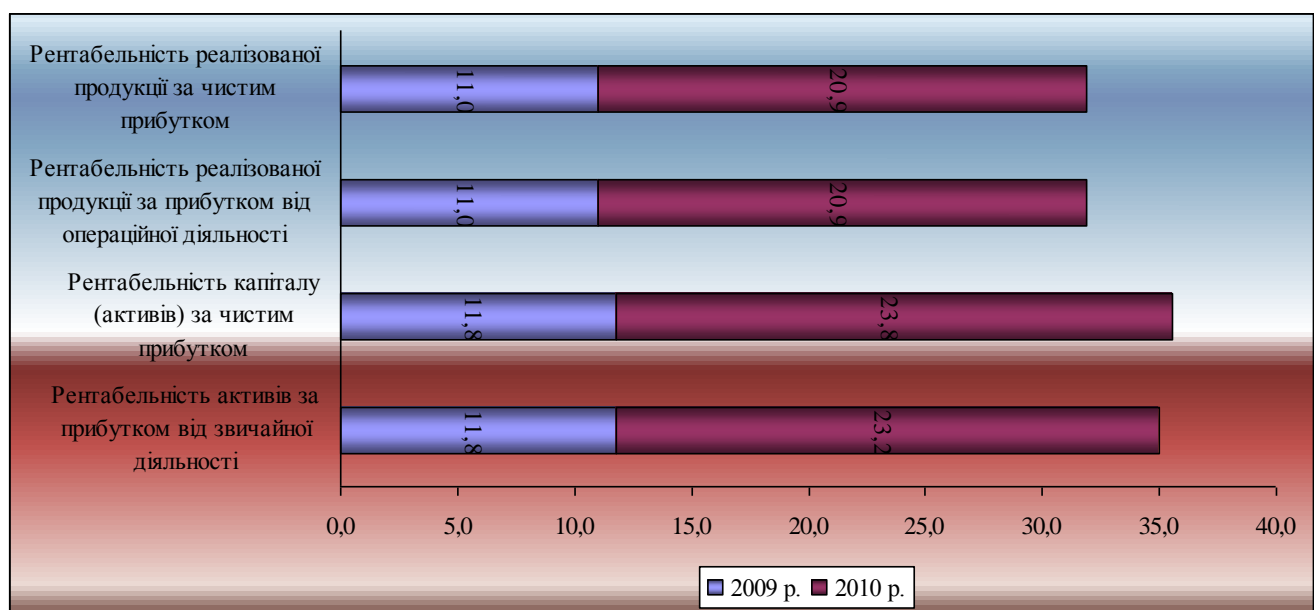

Рис. 3.12. Динаміка показників рентабельності діяльності підприємства

До основних показників рентабельності, які використовуються у ході аналізу фінансового стану підприємства, є:

1 Рентабельність сукупних активів (рентабельність сукупного капіталу або економічна рентабельність) характеризує рівень прибутку, генерована всіма активами підприємства, що перебувають у його використанні за балансом.

Зменшення рівня рентабельності активів може свідчити про спадаючий попит на продукцію підприємства й про перенагромадження активів.

2 Рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність) характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в дане підприємство, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів та є одним з основних показників інвестиційної привабливості підприємства, тому що його рівень показує верхню межу дивідендних виплат.

3. Рентабельність продажів (комерційна рентабельність) показує, наскільки ефективно й прибуткове підприємство веде свою операційну (виробничо-комерційну) діяльність і розраховується відношенням суми прибутку до виторгу від реалізації продукції. Залежно від використаного в розрахунках показника прибутку виділяють валову, операційну й чисту рентабельність продажів.

Валова рентабельність продажів показує ефективність виробничої діяльності й цінової політики підприємства.

Показник операційної рентабельності характеризує здатність підприємства генерувати прибуток від діяльності до відрахування витрат, що не має відносин до операційної ефективності.

Чиста рентабельність продажів характеризує ефективність всіх видів діяльності підприємства: операційної, інвестиційної й фінансової. Цей показник відображає повний вплив структури капіталу й фінансування підприємства на його рентабельність.

Економічний зміст, аналогічний показнику рентабельності продажів, широко використовується у вітчизняній практиці показник рентабельності продукції, що являє собою відношення прибутку до собівартості реалізованої продукції.

В результаті проведеної повної аудиторської оцінки фінансового стану підприємства використовуються такі визначення:

- задовільний фінансовий стан стійка ліквідність, платоспроможність і фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними коштами та ефективне використання ресурсів підприємства;

- незадовільний фінансовий стан — неефективне розміщення та використання ресурсів, незадовільна платоспроможність підприємства, наявність простроченої заборгованості перед бюджетом із заробітної плати, недостатня фінансова стійкість через несприятливі тенденції розвитку виробництва та збуту продукції підприємства.

Якщо коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства дорівнює чи менше 0,01 або за останній звітний період воно отримало чистий збиток, однак показники (коефіцієнти) фінансового стану підприємства (ліквідності, платоспроможності (фінансової стійкості), ділової активності) відповідають нормативним вимогам, передбаченим положенням, фінансовий стан підприємства визнається задовільним.

Якщо підприємство збиткове протягом аналізованого періоду, більшість показників фінансового стану підприємства не відповідає

нормативним вимогам, спостерігається тенденція до їх погіршення, фінансовий стан підприємства визнається незадовільним і робиться висновок про доцільність реструктуризації зазначеного підприємства.

Відомо, що в аудиторському процесі важливе місце займають аналітичні процедури. Одним із складових частин узагальнюючого аудиторського документу (аудиторського висновку) є аналіз фінансового стану підприємства, який проводиться відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків).

Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств - емітентів облігацій (крім комерційних банків) розроблені на підставі Вимог до аудиторського висновку, який подається до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при реєстрації інформації та випуску цінних паперів, а також при поданні регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами - емітентами облігацій (крім комерційних банків), затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25 січня 2001 р. № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 15 лютого 2001 р. № 139/5330 і погоджених Аудиторською палатою України, та спільного наказу Міністерства фінансів України і Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року №49/121, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2001 р. №121/5312.

Таблиця 2

Аналіз рентабельності підприємства			
1	Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225}}{\text{ф. 1 (ряд. 280 (гр. 3) + ряд. 280 (гр. 4)) / 2}}$	>0 збільшення
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225}}{\text{ф. 1 (ряд. 380 (гр. 3) + ряд. 380 (гр. 4)) / 2}}$	>0 збільшення
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 220 або ряд. 225}}{\text{ф. 2 ряд. 035}}$	>0 збільшення
4	Коефіцієнт рентабельності продукції	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 100 (або ряд. 105) + ряд. 090 - ряд. 060}}{\text{ф. 2 (ряд. 040 + ряд. 070 + ряд. 080)}}$	>0 збільшення
6. Аналіз прибутковості			
1	Коефіцієнт прибутковості акцій	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 320}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	
2	Коефіцієнт дивідендного доходу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 340}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	

3	Коефіцієнт дивідендів	виплати	Виплата дивідендів на 1 акцію ф. 2 ряд. 340 ----- ф. 2 ряд. 320	
---	--------------------------	---------	--	--

Лабораторна робота №5

Тема: Аудиторський ризик і оцінювання системи внутрішнього контролю

1. Сутність аудиторського ризику, його види та методика визначення
2. Суттєвість помилок в аудиті

1. СУТНІСТЬ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ, ЙОГО ВИДИ ТА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ

На всіх етапах перевірки аудитор приймає значну кількість рішень – від визначення загальної стратегії до вибору основних аудиторських процедур та прийняття рішень. Важливим фактором при цьому є оцінка ризику, пов'язаного з підтвердженням точності та об'єктивності інформації відображеної у фінансовій звітності клієнта. **Ризик при проведенні аудиторської перевірки** являє собою ризик аудитора щодо видачі неправильного висновку за перевіреною фінансовою інформацією.

Суть та порядок оцінки аудиторського ризику визначено в МСА 320 «Суттєвість в аудиті», 400 «Оцінка ризиків та внутрішній контроль» та 530 «Аудиторська вибірка та інші процедури аудиторської перевірки».

Аудиторський ризик – ризик неефективності аудиторської перевірки, тобто ризик видачі висновку про достовірність фінансової звітності при наявності в ній суттєвих помилок і припусків.

Ризик аудиту має такі три складові:

- *властивий ризик;*
- *ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю (ризик контролю)*
- *ризик невиявлення помилок та перекручень.*

Фактори, що впливають на аудиторський ризик: **(схема)**

1) Ступінь, до якої користувачі покладаються на фінансову звітність (Ступінь довіри до фінансової звітності). На дану міру впливають:

- розмір підприємства клієнта (кому належить підприємство, хто контролює стан справ на підприємстві)
- характер і величина зобов'язань (можуть занижуватись показники зобов'язань, не показувати в балансі нараховані % за дивіденди)

2) Ймовірність банкрутства:

- Ліквідність
- прибутки та збитки за попередні роки та звітний період
- методи збільшення фінансування (власних та залучених коштів, бюджетне фінансування)
- характер операцій клієнта (якими видами діяльності займається підприємство)

- компетентність керівництва

Рис. Схема аудиторського ризику

На моделі аудиторського ризику приведено визначення складових аудиторського ризику.

Властивий ризик — це імовірність суттєвих перекручень залишку за певним бухгалтерським рахунком чи певної категорії операції або можливість перекручень цих показників у комплексі з перекрученнями за іншими рахунками чи операціями, з припущенням, що до них не застосовувалися заходи внутрішнього контролю підприємства. Тобто це міра очікування аудитором того, що існує суттєва помилка в сегменті ще до перевірки системи внутрішнього контролю.

Іншими словами, це ризик, що пов'язаний з діяльністю підприємства, який не залежить від аудитора.

На величину властивого ризику впливають зовнішні та внутрішні фактори. (схема)

Ризик впливу зовнішніх факторів включає: рівень інфляції; курси валют; політика галузі; ринки збуту; географічне розташування підприємства; рівень безробіття.

Ризик впливу внутрішніх факторів включає: організаційна структура підприємства; кадрова політика на підприємстві; система управління прийняття рішень; кваліфікація кадрового складу; система страхування майна; взаємовідносини з постачальниками.

Властивий ризик оцінюється за 2 аспектами:

1. на рівні фінансової звітності (спад виробництва, зміна технології виробництва)
2. на рівні показників фінансової звітності та групи операцій фінансової діяльності підприємства.

Тобто, із всієї сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів аудитор повинен вибрати ті, які мають вплив на фінансову звітність підприємства, щоб зменшити властивий ризик.

Ризик контролю (відповідно до МСА 400 його ще називають ризиком, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю) є

складовою частиною аудиту, яка не залежить від аудиторської перевірки.

Ризик, пов'язаний з невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю — це ризик неефективності внутрішнього контролю, що може призвести до помилок та перекручень у залишках бухгалтерських рахунків чи операцій. Системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю не завжди можуть функціонувати настільки ефективно, щоб своєчасно запобігти помилкам або викривати їх та виправляти. Тому аудитор очікує, що суттєві помилки по певному сегменту не будуть виявлені та попереджені системою внутрішнього контролю.

Із системою бухгалтерського обліку тісно пов'язана система внутрішнього контролю, при якій аудитор повинен оцінити контрольне середовище.

Компоненти (складові частини) контрольного середовища: політика і методи управління, що є на підприємстві; організаційна структура компанії; діяльність ради директорів, особливо її аудиторського комітету; методи розподілу функцій управління та відповідальності. (Н-д : існує 4 типи несумісних обов'язків виконання керівниками: а) санкціонування операцій; б) здійснення операцій; в) їх облік; г) контроль); управлінські методи контролю, в т.ч. внутрішній аудит; кадрова політика і практика; зовнішні контрольні впливи (наприклад перевірка банківських установ, ДПА, ...)

Ризик невиявлення помилок полягає у тому, що аудиторські процедури підтвердження не завжди можуть виявити помилки, що існують у залишку за певним рахунком або з певної операції. (Тобто, що суттєві помилки, які є у фінансовій звітності залишились невиявленими).

Ризик невиявлення безпосередньо пов'язаний з проведенням незалежних процедур перевірки. Зроблена аудитором оцінка внутрішнього контролю й внутрішнього ризику впливає на характер, строки й обсяг аудиторських процедур, які виконуються аудитором з метою зменшення ймовірності не виявлення помилок і перекручень. Певний ризик невиявлення помилок існує завжди, навіть коли аудитор перевірить 100% залишків за рахунками або всі види операцій, тому що більша частина аудиторських доказів має скоріше аргументаційний, ніж підсумковий характер.

Чим вищий ризик контролю РК, тим вищий ризик невиявлення РН.

Чим нижчий ризик невиявлення РН, тим більшу кількість аудиторських доказів потрібно зібрати.

Властивий ризик та ризик, пов'язаний із невідповідністю функціонування системи внутрішнього контролю відрізняються від ризику не виявлення тим, що аудитор може тільки оцінити їх, проте не може контролювати. Оцінка аудитором властивого ризику та ризику контролю дозволяють їх краще зрозуміти, проте не зменшують та не змінюють їх, тоді як ризик не виявлення аудитор може контролювати, змінюючи характер, час та масштаб окремих перевірок.

Оцінку властивого ризику МСА 400 рекомендовано здійснювати за двома напрямками:

1) *нарівні фінансового звіту*: чесність управлінського персоналу; досвід і знання управлінського персоналу, а також зміни в його складі за певний період (наприклад, недосвідченість управлінського персоналу може вплинути на підготовку фінансових звітів суб'єкта господарювання); тиск на управлінський персонал

(наприклад, обставини, внаслідок яких управлінський персонал може зловживати викривленнями фінансових звітів, а саме: велика кількість банкрутств у галузі або нестача капіталу в суб'єкта господарювання для продовження діяльності); вид бізнесу суб'єкта господарювання (наприклад, потенційна можливість технологічного старіння його продукції та послуг, складність структури його капіталу, значущість пов'язаних сторін, а також кількість приміщень і географічне розташування виробничих потужностей); фактори, що впливають на галузь, до якої належить суб'єкт господарювання (наприклад, економічні та конкурентні умови, спричинені фінансовими тенденціями і показниками, а також зміни в технології, споживчому попиті та в обліковій практиці, властивій галузі).

2) *на рівні залишків рахунків і класу операцій*: рахунки фінансових звітів, які можуть бути вразливими до викривлень, наприклад, рахунки, які потребували коригувань у попередньому періоді або пов'язані з високим ступенем оцінки; складність основних операцій та інших подій, що можуть потребувати аналізу експерта; рівень судження, необхідного для визначення сальдо рахунків; вразливість активів до втрат або незаконного їх привласнення (наприклад, коштів); здійснення незвичайних і складних операцій, особливо наприкінці звітного періоду; операції, що не піддаються звичайному аналізу.

Оцінюючи ризик невиявлення аудитор повинен враховувати, що помилки є завжди, навіть коли аудитор перевірить 100 відсотків залишків на рахунках або всі види операцій, тому що більша частина аудиторських доказів має скоріше аргументаційний, а не підсумковий характер.

Ризик невиявлення поділяється на *аналітичний ризик* (небезпека пропущення помилок у процесі здійснення методичних прийомів аналізу) і *статистичний ризик* (імовірність невиявлення значних помилок у процесі вибіркової перевірки).

У зарубіжній та вітчизняній практиці загальна величина аудиторського ризику визначається за допомогою спеціальної методики (моделі) кількісного розрахунку аудиторського ризику:

$$AP = BP \cdot PK \cdot PH,$$

де AP — аудиторський ризик (Audit risk); BP — властивий ризик (Inherent risk); PK — ризик контролю (Control risk); PH — ризик невиявлення (Detection risk).

Аудитори зацікавлені в найменших значеннях аудиторського ризику, тобто AP → 0. Відповідно, чим вище властивий (BP → 1) та контрольний ризику (PK → 1), тим нижчим повинен бути ризик невиявлення помилок (PH → 0). Вважається, що прийнятна величина аудиторського ризику становить 1—5 % бази розрахунку, яку аудитор обирає сам (від підсумку балансу, товарообороту, фінансового результату тощо).

При використанні кількісної оцінки складових аудиторського ризику необхідно враховувати наступні правила:

1) аудитор ніколи не може повністю довіряти системам бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю підприємства клієнта, тобто ризик системи обліку та внутрішнього контролю не можуть прирівнюватись до нуля (PK ≠ 0);

2) ризик невиявлення помилок завжди існує, оскільки аудитор може

неправильно вибрати чи застосувати процедури або неправильно інтерпретувати їх результати. Тобто ризик не виявлення теж ніколи не може прирівнюватись до нуля ($РН \neq 0$);

3) аудитор не має права встановлювати високий рівень ризику невиявлення при досить високих ризиках систем обліку і внутрішнього контролю, а також власного ризику, оскільки в такому випадку загальний аудиторський ризик матиме неприйнятно високе значення, що недопустимо.

Наприклад:

$$AP = BP (0,7) * PK (0,9) * PB (0,5) = 0,315.$$

Це означає, що 32 % наявних у звітності помилок можуть залишитись поза увагою аудитора, тому аудиторська перевірка буде вважатись проведеною на неналежному рівні.

Крім оцінки ризику в кількісному виразі, аудитор може визначати його словесними характеристиками, такими як «високий», «середній», «низький» або «максимальний», «нижче середнього», «мінімальний» та ін., це так званий інтуїтивний метод.

Приведемо в таблиці визначення величини ризику.

Таблиця

Аудиторський ризик, як добуток окремих компонентів ризику, %

Визначення словами величини ризик	Рівень вцілому AP BPхPKхРН	AP =	Величина компонентів ризику		
			Властивий ризик	Ризик контролю	Ризик невиявлення
низький	1,2 - 1,5		40 - 50	30	10
середній	3,6 – 4,2		60 - 70	50	12
високий	6,4 – 8,0		80 - 100	80	12
максимальний	9,6		100	80	12

Визначений на початку аудиторської перевірки рівень аудиторського ризику, на наступних її етапах може бути переоцінений у зв'язку із отриманням додаткової інформації, виявленням нових обставин, на підставі аналізу проведених аудиторських процедур.

Оцінка аудиторського ризику повинна бути документально зафіксована за допомогою спеціальних робочих документів аудитора, які входять до складу аудиторського дос'є. Багато зарубіжних і вітчизняних аудиторських фірм мають розроблені стандартні форми таких робочих документів, які заповнюються в розрізі розглянутих складових частин аудиторського ризику, а також може бути окремий документ, у якому аудитор визначає допустимі значення аудиторського ризику для окремих статей бухгалтерської звітності.

СУТТЄВІСТЬ ПОМИЛОК В АУДИТІ

Суттєві помилки – це максимально припустимий розмір помилкової суми, яка може бути відображена в опублікованих фінансових звітах і розглядається як несуттєва, тобто яка не вводить користувачів в оману.

МСА № 320 „Суттєвість в аудиті” визначено, що аудитор повинен зробити аналіз суттєвості та її взаємозв’язку з ризиком аудиторської перевірки.

Інформація є суттєвою, якщо її відсутність або перекручення може впливати на економічні рішення користувачів, які приймаються на підставі даних фінансової звітності підприємств.

Суттєвість залежить від розміру статті або помилки, яка оцінена за певних обставин, відсутності або перекручення змісту інформації.

Оцінка того, що є суттєвими, а що ні, є справою професійного судження аудитора.

Суттєвість помилок визначається на початку аудиторської перевірки.

Існує три рівня суттєвості помилок:

- 1) помилки, суттєвість яких є незначною (позитивний висновок)
- 2) помилки, які можуть дещо вплинути на фінансову звітність (аудитор складає умовно-позитивний висновок)
- 3) помилки, які ставлять під сумніви показники фінансової звітності (негативний висновок)

Суттєвими будуть вважатися помилки:

- 5% від прибутку
- 2% від виручки
- 2% від підсумку балансу
- 10% від величини власного капіталу
- 2% від загальних витрат

Суттєвими вважаються помилки коли фінансовий результат змінюється на протилежний.

Перелік питань, що охоплюють зміст робочої програми

1. Аудит «навколо» комп'ютера.
2. Аудит інформаційної безпеки.
3. Аудит проектів впровадження і реінжинірингу.
4. Аудит технічного стану інформаційної системи.
5. Аудит технічного стану інформаційної системи.
6. Аудит «через» комп'ютер.
7. Аудиторські докази в умовах комп'ютерних систем бухгалтерського обліку.
8. Аудиторські процедури в умовах комп'ютерних систем бухгалтерського обліку.
9. В яких ситуаціях аудиту може бути ефективним метод тестових (контрольних) даних?
10. Варіанти застосування комп'ютерів в аудиті.
11. Види аналітичних процедур в аудиті.
12. Види аудиту, що використовуються за різних способів обробки облікової інформації.
13. Види засобів контролю інформаційних систем.
14. Вимоги до аудитора, який працює в комп'ютерному середовищі.
15. Групи методів перевірки в складних інформаційних системах.
16. Загальний підхід до тестування програмного забезпечення.
17. Загальні засоби ІТ-контролю.
18. Засоби контролю доступу і безпеки інформаційних систем.
19. Засоби контролю доступу.
20. Засоби контролю інформаційних систем.
21. Засоби контролю модифікації.
22. Засоби контролю обробки інформації.
23. Засоби контролю прикладних програм.
24. Засоби контролю фізичної безпеки.
25. Класи загроз безпеці інформації.
26. Класифікація вбудованих засобів контролю в комп'ютерних інформаційних системах підприємства.
27. Класифікація засобів інформаційної безпеки.
28. Класифікація методів в аудиті.
29. Класифікація ризиків, пов'язаних із використанням комп'ютерних інформаційних систем підприємства.
30. Комп'ютерні технології в аудиті.
31. Коригувальні засоби захисту інформаційної безпеки.
32. Критерії вибору методики використання обчислювальної техніки кінцевим користувачем.
33. Методи перевірки в складних інформаційних системах за допомогою спеціальних програмних засобів.
34. Методичні прийоми збору аудиторських доказів.
35. Можливості програми «Помощник Аудитора».
36. Моніторингові засоби захисту інформаційної безпеки.

37. Назвіть основні типи комп'ютерних методів аудиту.
38. Напрями взаємодії аудитора з експертом щодо систем обробки даних.
39. Нормативно-правове забезпечення аудиту в умовах інформаційних технологій.
40. Оціночний аудит інформаційних систем.
41. Оціночний аудит програмного забезпечення.
42. Переваги автоматизації аудиторської діяльності.
43. Перевірка надійності засобів внутрішнього контролю в середовищі комп'ютерної обробки даних.
44. Послідовність здійснення комплексного тестування облікового програмного забезпечення.
45. Послідовність проведення аудиту в комп'ютерному середовищі.
46. Принципи функціонування комп'ютерних систем бухгалтерського обліку.
47. Програмні засоби, що використовуються аудитором в процесі роботи.
48. Профілактичні засоби захисту інформаційної безпеки.
49. Ринок програмних продуктів для автоматизації аудиторської діяльності.
50. Структура аудиторської системи в умовах комп'ютерних інформаційних систем підприємства.
51. Структура системи «Ассистент Аудитора».
52. Сутність і зміст політики інформаційної безпеки підприємства.
53. Сутність комп'ютерного аудиту інформаційної системи.
54. Сутність комп'ютерного аудиту.
55. Сутність механізованого аудиту.
56. Сутність паперового аудиту.
57. Тести систем контролю.
58. Фактори впливу на рівень аудиторського ризику.
59. Фактори, що впливають на надійність аудиторських доказів отриманих в результаті аудиту комп'ютерних інформаційних систем підприємства.
60. Фактори, що обумовлюють необхідність аудиту в ринковій економіці.
61. Формула визначення аудиторського ризику.
62. Формула розрахунку ризиків, пов'язаних з досвідченістю аудитора, який працює з комп'ютерними інформаційними системами підприємства.
63. Формула розрахунку ризиків, пов'язаних з інформаційними аспектами комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємстві.
64. Формула розрахунку ризиків, пов'язаних з організацією обліку і контролю при використанні комп'ютерних інформаційних систем підприємства.
65. Формула розрахунку ризиків, пов'язаних з програмними аспектами комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємстві.
66. Формула розрахунку ризиків, пов'язаних з технічними аспектами комп'ютерних систем бухгалтерського обліку на підприємстві.

67. Характер ризику і характеристики внутрішнього контролю в середовищі комп'ютерних інформаційних систем підприємства.
68. Характеристика можливостей програмного забезпечення для автоматизації аудиторської діяльності.

Приклади типових завдань, що виносяться на поточний контроль

Завдання 1.

1. Назвіть нормативні документи, які регулюють порядок створення та ліквідації господарських товариств.
2. Розкрийте порядок проведення аудиторської перевірки власного капіталу за допомогою комп'ютерної програми на початковому етапі.
3. Назвіть основні завдання аудиторської перевірки власного капіталу на основному етапі.
4. Як перевірити повноту внесків учасників у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю?
5. Розкрийте особливості проведення аудиторської перевірки додаткового, резервного та неоплаченого капіталів.
6. Назвіть напрями використання нерозподіленого прибутку з вказанням нормативного документа, який регулює порядок такого використання.
7. Назвіть типові помилки при веденні обліку власного капіталу.
8. Як визначаються показники, що характеризують ефективність використання капіталу підприємства?
9. Від яких факторів залежить загальна рентабельність капіталу?
10. Як визначити вартість чистих активів підприємства? З якою метою використовується цей показник?

Завдання 2.

1. Як перевірити місця зберігання грошових коштів підприємства в системі «1С: Бухгалтерія»?
2. Розкрийте сутність позиції «Проводки по касі здійснювати тільки на основі касових ордерів» у Помічнику заповнення констант. Які можливі наслідки у бухгалтерському обліку за умов активізації та дезактивізації даного елемента облікової політики?
3. Опишіть методику перевірки операцій з надходження та витрачання грошових коштів в касі підприємства.
4. Опишіть методику перевірки операцій з надходження та витрачання грошових коштів на рахунках у банках.
5. Розкрийте особливості оплати за придбані матеріальні цінності за умови передоплати.
6. Опишіть значення документу «Банківська виписка».
7. Назвіть типові помилки при веденні обліку грошових коштів.
8. Що таке ліквідність підприємства?
9. Що таке ліквідність балансу підприємства?
10. Розкрийте зміст понять «ліквідність» та «платоспроможність».
11. Як обчислюються відносні показники ліквідності та

платоспроможності підприємства?

12. Як визначити чистий рух грошових коштів підприємства за звітний період?

13. Яким чином визначається чистий рух грошових коштів від операційної діяльності?

14. Яким чином визначається чистий рух грошових коштів від інвестиційної діяльності?

15. Яким чином визначається чистий рух грошових коштів від фінансової діяльності?

Завдання 3.

1. Розкрийте сутність аудиторської перевірки елементів облікової політики щодо виробничих запасів в системі «1С: Бухгалтерія»?

2. Особливості побудови аналітичного обліку запасів в системі «1С: Бухгалтерія».

3. Висвітліть методику аудиторської перевірки наявності запасів на підприємстві за допомогою комп'ютерної програми.

4. Назвіть основні первинні документи з надходження запасів на підприємство. Яку ключову для потреб аудиту інформацію вони містять?

5. Розкрийте сутність аудиторської перевірки операцій з надходження запасів на підприємство з використанням програмного продукту «1С: Бухгалтерія».

6. Як в умовах використання підприємством-клієнтом програмного продукту «1С: Бухгалтерія» встановити, чи дотримується підприємство обраного методу оцінки вибуття запасів?

7. Опишіть особливості перевірки операцій з переміщення запасів та їх списання в системі «1С: Бухгалтерія».

8. Назвіть основні первинні документи з вибуття запасів. Яку ключову для потреб аудиту інформацію вони містять?

9. За даними якої форми фінансової звітності визначається склад та структура запасів підприємства?

10. Як визначаються показники оборотності оборотних активів?

11. Опишіть модель факторного аналізу загальної рентабельності (збитковості) виробничих фондів.

Завдання 4.

1. Розкрийте сутність аудиторської перевірки елементів облікової політики щодо необоротних активів в системі «1С: Бухгалтерія»?

2. Яким чином перевірити організацію інвентарного обліку необоротних активів підприємства в системі «1С: Бухгалтерія»?

3. Висвітліть методику аудиторської перевірки операцій з надходження необоротних активів на підприємство в системі «1С: Бухгалтерія».

4. Розкрийте зміст та призначення елемента довідника «Інвестиції» у первинних документах «Рахунок вхідний» та «Прибуткова накладна».

5. Опишіть методику перевірки операції із введення в експлуатацію необоротних активів.

6. В яких документах системи «1С: Бухгалтерія» фіксуються витрати,

пов'язані із доведенням об'єкта необоротних активів до стану, в якому він придатний до використання?

7. Розкрийте особливості перевірки операцій з ліквідації та продажу необоротних активів в системі «1С: Бухгалтерія».

8. Висвітліть методику перевірки операцій з нарахування та відображення в обліку амортизації (зносу) необоротних активів в «1С: Бухгалтерія».

9. Яка форма фінансової звітності містить інформацію про рух основних засобів підприємства в розрізі їх груп?

10. Які показники руху основних засобів використовуються в практиці аналізу? Як вони визначаються?

11. Назвіть показники функціонального стану основних засобів. Як вони розраховуються?

Завдання 5.

1. Розкрийте сутність та роль документів «Рахунок-фактура» та «Рахунок вхідний» в системі «1С: Бухгалтерія». Чим вони відрізняються?

2. Які первинні документи системи «1С: Бухгалтерія» є підставою виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства?

3. Які первинні документи системи «1С: Бухгалтерія» підтверджують погашення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства?

4. Висвітліть методику аудиторської перевірки залишків по розрахунках з дебіторами та кредиторами в «1С: Бухгалтерія».

5. Опишіть процес перевірки облікової обробки операцій з надходження матеріальних цінностей на умовах передоплати.

6. Розкрийте особливості перевірки операцій по розрахункам з підзвітними особами в системі «1С: Бухгалтерія».

7. Що таке ділова активність підприємства?

8. Джерела інформації про склад та структуру дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства.

9. За якими показниками проводиться Комплексна аналітична оцінка дебіторської заборгованості?

10. За якими показниками проводиться Комплексна аналітична оцінка кредиторської заборгованості?

11. Що таке розрахунковий баланс підприємства, з якою метою його складають?

Завдання 6.

1. Як перевірити правильність відображення на рахунках обліку операції з нарахування заробітної плати працівникам підприємства в системі «1С: Бухгалтерія»?

2. Розкрийте сутність та роль довідника «Співробітники» в системі «1С: Бухгалтерія».

3. Висвітліть суть методики перевірки пільг та окладів працівників в системі 1С.

4. Як перевірити правильність відображення на рахунках обліку операції зі здійснення утримань до державного бюджету, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування із заробітної плати працівників підприємства в

системі «1С: Бухгалтерія»? Опишіть методику перевірки залишків депонованої заробітної плати в системі «1С: Бухгалтерія».

5. Розкрийте методику перевірки правильності віднесення витрат з оплати праці на рахунки обліку витрат в системі «1С: Бухгалтерія».

6. Висвітліть особливості перевірки операцій з видачі заробітної плати через касу.

7. Який документ в системі «1С: Бухгалтерія» містить суми обов'язкових платежів, що підлягають сплаті до державного бюджету, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування?

8. Який принцип покладено в основу відображення витрат з оплати праці на рахунках обліку витрат підприємства?

9. Який довідник містить інформацію про ставки податків і платежів, які утримують із заробітної плати працівників? Чи можна його редагувати?

10. Який довідник містить інформацію про ставки податків і платежів, які нараховують на фонд оплати праці підприємства? Яким чином забезпечується відповідність його змісту вимогам чинного законодавства?

Завдання 7.

1. Розкрийте зміст та призначення довідника «Податки та відрахування».

2. Розкрийте суть методики перевірки податку на додану вартість в системі «1С: Бухгалтерія».

3. Опишіть методику перевірки відповідності розміру чинному законодавству нарахувань та утримань із заробітної плати в системі «1С: Бухгалтерія».

4. Опишіть методику перевірки податку з доходів фізичних осіб в системі «1С: Бухгалтерія».

5. Як в системі «1С: Бухгалтерія» перевірити правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з нарахування і сплати податків, зборів, обов'язкових платежів?

6. Як в системі «1С: Бухгалтерія» визначити суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість, що підлягає сплаті в бюджет?

7. Джерела інформації про суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість в системі «1С: Бухгалтерія».

8. Джерела інформації про суму податкового зобов'язання з інших податків, зборів, обов'язкових платежів (крім податку на додану вартість) в системі «1С: Бухгалтерія».

9. Розкрийте особливості проведення аудиторської перевірки податку на прибуток підприємства в системі «1С: Бухгалтерія».

10. Назвіть основні види порушень в обліку розрахунків за податками та платежами.

Завдання 8.

1. Розкрийте сутність та роль документу «Попередня калькуляція» в системі «1С: Бухгалтерія».

2. Висвітліть сутність документу «Калькуляція – незавершене виробництво»

3. В чому полягає призначення документу «Фінансові результати –

закриття загально виробничих витрат»?

4. Опишіть методику встановлення законності віднесення витрат на собівартість продукції.

5. Висвітліть методику аудиторської перевірки інших витрат за допомогою комп'ютерної програми.

6. Опишіть методику перевірки процесу формування фінансових результатів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

7. В яких первинних документах системи «1С: Бухгалтерія» здійснюється формування інформації про витрати підприємства?

8. Методика перевірки обліку витрат на відповідність його елементам облікової політики підприємства.

9. Джерела інформації про витрати та доходи підприємства.

10. Методика аналізу складу та структури доходів і витрат підприємства.

11. Що таке рентабельність? Які показники рентабельності розраховують для оцінки економічної ефективності господарської діяльності підприємства?

Завдання 9.

1. Назвіть особливості методики перевірки правильності складання форми № 1 "Баланс".

2. Назвіть особливості методики перевірки правильності складання форми № 2 "Звіт про фінансові результати".

3. Назвіть особливості методики перевірки правильності складання форми № 3 "Звіт про рух грошових коштів".

4. Назвіть особливості методики перевірки правильності складання форми № 4 "Звіт про власний капітал".

Завдання 10.

1. Назвіть основні методики аналізу фінансового стану підприємства.

2. В чому полягає сутність показників ліквідності та платоспроможності. Як вони розраховуються?

3. З якою метою проводиться комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану підприємства?

4. Що таке інтегрований показник фінансового стану?

5. Які показники розраховуються для проведення комплексної (рейтингової) оцінки фінансового стану підприємства?

6. За яким принципом встановлюється частка кожного з фінансових показників у інтегрованому показнику фінансового стану підприємства?

Завдання 11.

1. Які документи складає аудитор для узагальнення результатів аудиторського дослідження?

2. Що таке аудиторський висновок? Види аудиторських висновків.

3. Яка структура аудиторського висновку?

4. Які бувають види аудиторських висновків? Яка між ними відмінність?

5. Умови надання безумовно позитивного аудиторського висновку.

6. За яких умов надається умовно позитивного аудиторського висновок?
7. Умови надання негативного аудиторського висновку.
8. В яких випадках аудитор надає відмову від аудиторського висновку?

Лабораторні роботи

Лабораторна робота є важливим засобом оволодіння навчального матеріалу під час позааудиторної навчальної роботи студентів.

Змістом ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ з дисципліни «Комп'ютерний аудит» є опрацювання нормативних та інструктивних документів, вивчення теоретичних питань, прослуханого лекційного матеріалу, вивчення теоретичних питань, не розглянутих на лекціях, а також виконання лабораторних завдань, які призначені для вивчення методики аудиту в комп'ютерному середовищі. Перелік завдань для ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів з дисципліни " Комп'ютерний аудит" наведені в Карті ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ (табл. 3.1, 3.2 та 3.3, 3.4 для заочної форми навчання).

КАРТА ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ СТУДЕНТА
з дисципліни " Комп'ютерний аудит"
для студентів спец. 6.030 509 "Облік і аудит"

ІІБ _____ група _____

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання (тижні навчання)	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
<i>Денна форма навчання</i>			
1. Обов'язкові			
<i>Систематичність і активність роботи на лабораторних заняттях</i>			
1.1 Підготовка до лабораторних занять	Протягом семестру	Експрес-контроль (6×3,0 б)	18
		Фронтальне опитування (4×2,0 б)	8
1.2 Виконання завдання на лабораторному занятті	Протягом семестру	Виконання лабораторних робіт (11×2,0 б)	22
1.3 Захист лабораторних робіт на лабораторному занятті	Протягом семестру	Захист виконаних лабораторних робіт (11×2,0 б)	22
<i>Виконання модульних (контрольних) завдань</i>			
1.4. Підготовка до модульної (контрольної) роботи	Протягом семестру	Перевірка правильності виконання модульної (контрольної) роботи	20
Разом балів за обов'язкові види СРС			90
2. Вибіркові			
2.1. Написання реферату за обраною тематикою	Протягом семестру	Подання та захист у встановлений строк на кафедрі	10
2.2. Пошук, підбір та огляд нормативних документів за заданою тематикою (есе)	Протягом семестру	Подання та захист у встановлений строк на кафедрі	10
2.3. Участь в наукових студентських конференціях і семінарах	Протягом семестру	Доповіді на наукових студентських конференціях і семінарах	10
Разом балів за вибіркові види СРС			10
Всього балів за СРС			100

Вид вибіркової складової _____
Тема вибіркової складової _____

Підпис студента _____

Підпис викладача _____

Таблиця 3.2

Максимально можлива кількість балів за об'єктами оцінювання поточних знань студентів денної форми навчання для студентів спеціальності 6.030 509 «Облік і аудит» з дисципліни «Комп'ютерний аудит»

Тема заняття	Об'єкти оцінювання поточних знань студентів						Разом
	Експрес-контроль	Фронтальне опитування	Виконання лабораторних робіт	Захист лабораторних робіт	Модульна (контрольна) робота	Вибіркова складова	
Перше лабораторне заняття	3		4	4			11
Лабораторна робота № 1 «Аудит власного капіталу»	1,5		2	2			5,5
Лабораторна робота № 2 «Аудит грошових коштів»	1,5		2	2			5,5
Друге лабораторне заняття	3	2	4	4			13
Лабораторна робота № 3 Аудит запасів підприємства»	1,5		2	2			5,5
Лабораторна робота № 4 «Аудит необоротних активів підприємства»	1,5		2	2			5,5
Третє лабораторне заняття	3		6	6			15
Лабораторна робота № 5 «Аудит розрахункових операцій та поточних зобов'язань»	1		2	2			5
Лабораторна робота № 6 «Аудит праці та її оплати»	1		2	2			5
Лабораторна робота № 7 «Аудит розрахунків за податками і платежами»	1		2	2			5
Четверте лабораторне заняття	3	2	4	4			13
Лабораторна робота № 8 «Аудит витрат, доходів та фінансових результатів діяльності»	1,5		2	2			5,5
Лабораторна робота № 9 «Аудит фінансової звітності підприємства»	1,5		2	2			9
П'яте лабораторне заняття	3	2	2	2			9
Лабораторна робота № 10 «Аналіз фінансового стану підприємства»	3		2	2			7
Модульна контрольна робота					20		20
Шосте лабораторне заняття	3	2	2	2			9
Лабораторна робота № 11 «Узагальнення результатів аудиторської перевірки»	3		2	2			7
Лабораторні роботи (виконання та захист вибіркової складової)						10	10
Разом	18	8	22	22	20	10	100

КАРТА ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ СТУДЕНТА
з дисципліни «Комп'ютерний аудит»
для студентів заочної форми навчання спеціальності 6.030 509 «Облік і аудит»
ПІБ _____ група _____

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання (тижні навчання)	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
<i>Заочна форма навчання</i>			
1. обов'язкові			
1.1 Виконання лабораторної роботи	Протягом семестру	Виконання лабораторних робіт (3,0×11)	33
1.2 Захист лабораторних робіт	Протягом семестру	Захист виконаних лабораторних робіт (3,0×11)	33
<i>Виконання модульних (контрольних) завдань</i>			
1.2. Підготовка до модульних (контрольних) робіт	Протягом семестру	Перевірка правильності виконання модульних (контрольних) робіт	24
Разом балів за обов'язкові види СРС			90
2. Вибіркові			
2.1. Написання реферату за обраною тематикою	Протягом семестру	Подання та захист у встановлений строк на кафедрі	10
2.2. Пошук, підбір та огляд нормативних документів за заданою тематикою	- // -	Подання та захист у встановлений строк на кафедрі	10
2.3. Участь в наукових студентських конференціях і семінарах	-	Доповіді на наукових студентських конференціях і семінарах	10
Разом балів за вибіркові види СРС			10
Всього балів за СРС			100

Вид вибіркової складової _____

Тема вибіркової складової _____

Підпис студента _____

Підпис викладача _____

Таблиця 3.4

Максимально можлива кількість балів за об'єктами оцінювання поточних знань студентів заочної форми навчання спеціальності 6.030 509 «Облік і аудит» з дисципліни «Комп'ютерний аудит»

Теми лабораторних робіт	Об'єкти оцінювання поточних знань студентів				Разом
	Виконання лабораторних робіт	Захист лабораторних робіт	Модульна (контрольна) робота	Вибіркова складова	
Лабораторна робота № 1 «Аудит власного капіталу»	3	3			6
Лабораторна робота № 2 «Аудит грошових коштів»	3	3			6
Лабораторна робота № 3 «Аудит запасів підприємства»	3	3			6
Лабораторна робота № 4 «Аудит необоротних активів підприємства»	3	3			6
Лабораторна робота № 5 «Аудит розрахункових операцій та поточних зобов'язань»	3	3			6
Лабораторна робота № 6 «Аудит праці та її оплати»	3	3			6
Лабораторна робота № 7 «Аудит розрахунків за податками і платежами»	3	3			6
Лабораторна робота № 8 «Аудит витрат, доходів та фінансових результатів діяльності»	3	3			6
Лабораторна робота № 9 «Аудит фінансової звітності підприємства»	3	3			6
Лабораторна робота № 10 «Аналіз фінансового стану підприємства»	3	3			6
Модульна контрольна робота			24		24
Лабораторна робота № 11 «Узагальнення результатів аудиторської перевірки»	3	3			6
Лабораторні роботи (виконання та захист вибіркової складової)				10	10
Разом	33	33	24	10	100

Теми вибіркової складової (рефератів та есе)

1. Аудиторські послуги (АП) з проведення перспективного аналізу фінансової звітності.
2. Аудиторські послуги щодо визначення фінансової стабільності підприємства.
3. Вплив внутрішнього аудиту і контролю на обсяг зовнішнього аудиту.
4. Структура внутрішнього аудиту і система внутрішнього контролю підприємства.
5. Залучення аудитором до аудиторської перевірки експертів та інших спеціалістів.
6. Планування роботи аудитора та аудиторської фірми.
7. Контроль якості праці та робочого часу аудитора.
8. Міжнародні та європейські професійні організації аудиторів і їх діяльність.
9. Стандарти аудиту, їх значення, класифікація та застосування.
10. Оцінка аудитором подій, що сталися після складання фінансової звітності.
11. Вибіркове дослідження в аудиті.
12. Особливості проведення аудиту в комп'ютерному середовищі.
13. Аудит процесу виробництва продукції рослинництва.
14. Аудит процесу виробництва продукції тваринництва.
15. Аудит процесу виробництва продукції промислових виробництв.
16. Аудит допоміжних та обслуговуючих виробництв сільськогосподарських підприємств.
17. Аудит процесу постачання та розрахунків з постачальниками.
18. Аудит основних засобів.
19. Аудит нематеріальних активів.
20. Особливості аудиту капітальних інвестицій.
21. Аудит запасів підприємства.
22. Аудит грошових коштів.
23. Аудит дебіторської заборгованості.
24. Аудит зобов'язань
25. Аудит доходів діяльності
26. Аудит витрат діяльності
27. Аудит фінансових результатів.
28. Аудит праці та її оплати.
29. Аудит власного капіталу.
30. Внутрішній контроль і аудит, його структура та порядок виконання.
31. Концепція діючого підприємства в аудиті.
32. Відповідальність аудиторів, їх види та суть.

Вимоги до оформлення вибіркової складової

Робота виконується на аркушах паперу формату А4, які скріплюються та підписуються студентом за загальновстановленою формою (назва навчального закладу, кафедри, тема роботи, ПІБ викладача, ПІБ студента, спеціальність та курс, на якому навчається студент, рік виконання роботи).

Обсяг роботи не може бути меншим, ніж 10 аркушів машинописного тексту, шрифт Times New Roman, інтервал – 1,5, розмір кегля – 14, вирівнювання – по ширині тексту, поля з усіх боків – 2 см.

При написанні роботи повинно бути використано не менше 10 літературних джерел, з обов'язковим посиланням за змістом на список використаної літератури. Робота повинна бути побудована за такою структурою:

- актуальність обраної теми;
- основні літературні джерела, де вивчались дані питання;
- основний зміст даної теми;
- постановка проблеми та розробка шляхів їх вирішення або альтернативних варіантів рішень.

Кожен студент роздруковує для себе Карту ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів з «Методичних матеріалів щодо змісту та організації ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів, поточного і підсумкового контролю їх знань», що розміщені на сайті університету, вписуючи обрану вибіркoву складову саmoстійної роботи, виконує обов'язкові і вибіркoві завдання і відповідно до вказаних термінів звітує викладачу щодо їх виконання.

Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота з дисципліни «Комп'ютерний аудит» здійснюється у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання та захисту навчальних завдань, перевірки засвоєння матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання.

На індивідуальних заняттях студенти захищають виконані лабораторні завдання, здають матеріал з пропущених тем.

На консультаціях студенти можуть отримати відповіді на питання, які викликали труднощі при вивченні; пояснення окремих теоретичних положень або їх практичного застосування.

Індивідуально-консультативна робота зі студентами проводиться згідно графіка, затвердженого кафедрою, з яким студенти ознайомлюються на початку вивчення дисципліни (табл. 4.1 та 4.2 для заочної форми навчання).

Таблиця 4.1

**Графік індивідуально-консультативної роботи з дисципліни
“Комп'ютерний аудит” (денна форма навчання)**

№	Форми ІКР	Навчальні тижні																	Кількість годин		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		18	
1	Індивідуальні заняття		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1									10
2	Консультації											1	1	1	1	1	1	1	1	1	8
3	Перевірка виконання завдань СРС											1	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	ВСЬОГО		1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	2	2	2	2	2	2	2	26

Таблиця 4.2

**Графік індивідуально-консультативної роботи з дисципліни
“Комп'ютерний аудит” (заочна форма навчання)**

№	Форми ІКР	Навчальні тижні																	Кількість годин		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		18	
1	Індивідуальні заняття		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1									10
2	Консультації									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
3	Перевірка виконання завдань СРС											1	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	ВСЬОГО		1	1	1	1	1	1	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	28

Методики активізації процесу навчання

Методики активізації процесу навчання включають навчальні технології, що застосовуються для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «Комп'ютерний аудит», включають:

- проблемні лекції;
- робота в малих групах;
- семінари-дискусії;
- кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій).

Проблемні лекції направлені на розвиток логічного мислення студентів і характеризуються тим, що коло питань теми обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках. Використовується досвід зарубіжних навчальних закладів з роздачею студентам під час лекції друкованого матеріалу та виділенням головних висновків з питань, що розглядаються. При читанні проблемних лекцій студентам дають питання для самостійного розмірковування, проте лектор сам відповідає на них, не чекаючи відповіді студентів. Система питань в ході лекції відіграє активізуючу роль, заставляє студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

При проведенні лабораторних занять застосовуються також дискусії (семінари-дискусії), які передбачають обмін думками і поглядами студентів з відповідної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формувати думки й висловлювати їх та вчать оцінювати пропозиції інших студентів, людей і критично підходити до власних поглядів.

При виконанні лабораторних завдань застосовують кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій). Студенти розглядають господарські операції, здійснюють відповідні розрахунки, складають кореспонденцію рахунків, ведуть реєстри синтетичного і аналітичного обліку, складають фінансову звітність. Це дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів з обліку (табл. 5.1).

ІНФОРМАЦІЯ
щодо використання інноваційних навчальних технологій з
дисципліни «Комп'ютерний аудит»

ТЕМА	Вид інноваційної навчальної технології, що застосовується			
	НА ЛЕКЦІЯХ		НА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ	
	в поточному навч. році	запланована з наступного навч. року	в поточному навч. році	запланована з наступного навч. року
1	2	3	4	5
Тема 1. Концептуальні основи комп'ютерних інформаційних систем в аудиті	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	-	-
Тема 2. Концепція побудови комп'ютерних інформаційних систем в аудиті	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	-	-
Тема 3. Принципи побудови автоматизації аудиторської діяльності	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	-	
Тема 4. Інструментальні засоби для рішення завдань аудиту	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	-	-
Тема 5. Підготовка та планування аудиту з використанням комп'ютерних інформаційних технологій (ІТ)	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	Ділова гра «Організація роботи аудиторської фірми в умовах комп'ютеризації аудиту»	-
Тема 6. Дослідження та аудит системи бухгалтерського обліку, звітності та внутрішнього контролю	Розгляд окремих дискусійних питань	Проблемна лекція	Міні-кейси	Міні-кейси
Тема 7. Фінансовий аналіз в аудиті	Розгляд окремих дискусійних питань	Проблемна лекція	Міні-кейси	Міні-кейси
Тема 8. Узагальнення результатів аудиторської перевірки в умовах використання комп'ютерних інформаційних технологій	Розгляд окремих дискусійних питань	Розгляд окремих дискусійних питань	Міні-кейс	Міні-кейс

Система поточного і підсумкового оцінювання знань студентів

Порядок поточного оцінювання знань студентів денної форми навчання з дисципліни «Компютерний аудит»

Важливим елементом навчального процесу при вивченні дисципліни «Компютерний аудит» є поточний контроль рівня знань студентів, що свідчить про засвоєння вивченого матеріалу, рівень підготовки студентів для виконання передбачених завдань. Поточний контроль здійснюється шляхом написання експрес-контрольної роботи (далі – експрес-контроль) та здійснення фронтального опитування студентів, проведення модульної (контрольної) роботи, прийняття виконаних індивідуальних лабораторних робіт на лабораторних заняттях.

Оцінювання поточного контролю дозволить врахувати таку оцінку в загальний підсумковий результат визначення рівня засвоєння знань студентами відповідної дисципліни. Це є також одним з важливих елементів методики викладання дисципліни, що дозволяє стимулювати студентів за добросовісність вивчення матеріалу, виконання лабораторних завдань та їх захисту протягом семестру.

Завдання поточного контролю оцінюються в межах від 0 до 100 балів.

Об'єктом оцінювання поточного контролю студента є:

- 1) експрес-контроль;
- 2) фронтальне опитування;
- 3) виконання лабораторних робіт на лабораторному занятті;
- 4) захист виконаних лабораторних робіт;
- 5) Лабораторні роботи ;
- б) рівень виконання модульних завдань.

За **експрес-контроль** на лабораторних заняттях протягом семестру – **0 - 18 балів** в розрахунку по 3,0 бали за 1 лабораторне заняття, в тому числі:

- 3 бали* – за написання експрес-контролю на «відмінно»;
- 2,4 бала* – за написання експрес-контролю на «добре»;
- 1,8 бала* – за написання експрес-контролю на «задовільно»;
- 0 балів* – за написання експрес-контролю на «незадовільно».

За **фронтальне опитування** на лабораторних заняттях протягом семестру – **0 - 8 балів** в розрахунку по 2,0 бали за 1 опитування, в тому числі:

- 2 бали* – за відповідь на фронтальне опитування на «відмінно»;
- 1,6 бала* – за відповідь на фронтальне опитування на «добре»;
- 1,2 бала* – за відповідь на фронтальне опитування на «задовільно»;
- 0 балів* – за відповідь на фронтальне опитування на «незадовільно».

Оцінювання експрес-контролю та фронтального опитування здійснюється за такими критеріями:

«відмінно» – за повну ґрунтовну відповідь на запитання без суттєвих помилок;

«добре» – за неповну відповідь на запитання без суттєвих помилок;
«задовільно» – за неповну відповідь на запитання за наявності суттєвих помилок;

«незадовільно» – за відсутність відповіді на запитання.

Студент має право відпрацювати незадовільну оцінку або пропущене заняття на індивідуальних заняттях, але не пізніше наступного лабораторного заняття.

Виконані та належним чином оформлені лабораторні роботи подаються студентом на кафедру для перевірки не пізніше наступного заняття після завершення теми курсу.

За результатами перевірки правильності виконання лабораторних робіт студент отримує **0 – 22 балів**, в розрахунку по 2,0 бали за 1 лабораторну роботу, в тому числі:

2 бали – за виконання лабораторних робіт на оцінку «відмінно»;

1,6 бала – за виконання лабораторних робіт на оцінку «добре»;

1,2 бала – за виконання лабораторних робіт на оцінку «задовільно»;

0 балів – за виконання лабораторних робіт на оцінку «незадовільно».

Оцінювання виконання лабораторних робіт здійснюється за такими критеріями:

«відмінно» – за повне безпомилкове виконання всіх завдань, що передбачені лабораторною роботою;

«добре» – за повне виконання всіх завдань, що передбачені лабораторною роботою без існування суттєвих помилок;

«задовільно» – за часткове невиконання завдань, що передбачені лабораторною роботою без існування суттєвих помилок;

неповну відповідь на поставлені запитання за наявності суттєвих помилок;

«незадовільно» – за неповне виконання (менше 50 %) всіх завдань, які передбачені лабораторною роботою за наявності суттєвих помилок.

За несвоєчасне подання виконаної лабораторної роботи кількість балів за виконання лабораторної роботи знижується на 20 %.

Строки захисту виконаних лабораторних робіт на індивідуально-консультативних заняттях встановлюються викладачем.

До захисту допускаються належним чином оформлені лабораторні роботи щодо змісту яких у викладача не було суттєвих зауважень.

За результатами захисту виконаних лабораторних робіт студент отримує **0 – 22 балів**, в розрахунку по 2,0 бали за 1 лабораторну роботу, в тому числі:

2 бали – за захист лабораторних робіт на оцінку «відмінно»;

1,6 бали – за захист лабораторних робіт на оцінку «добре»;

1,2 бали – за захист лабораторних робіт на оцінку «задовільно»;

0 балів – за захист лабораторних робіт на оцінку «незадовільно».

За виконання реферату або за пошук, підбір та огляд нормативних документів за заданою тематикою:

- а) до 10 балів за своєчасне і належне виконання реферату, в тому числі:
  - 5 балів за своєчасність виконання і позитивне оцінювання реферату;
  - 5 балів, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „відмінно”;
  - 3 бали, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „добре”;
  - 1 бал, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „задовільно”.

За захист виконаної вибіркової складової на студентському гуртку студент додатково одержує 5 балів.

Участь в наукових студентських конференціях і семінарах:

- а) 10 балів за наявність надрукованих матеріалів конференцій;
- б) 10 балів за виступ на конференціях чи семінарах.

Оцінювання захисту лабораторних робіт та вибіркової складової здійснюється за такими критеріями:

«відмінно» – за повну ґрунтовну відповідь на всі поставлені запитання без суттєвих помилок;

«добре» – за неповну відповідь на всі поставлені запитання без суттєвих помилок;

«задовільно» – за неповну відповідь на поставлені запитання за наявності суттєвих помилок;

«незадовільно» – за відсутність відповіді на запитання.

Контроль ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів здійснюється лабораторних та індивідуальних заняттях у формі поточного контролю та перевірки якості виконання домашніх завдань згідно розробленого додатково графіку.

Оцінювання виконання модульної контрольної роботи

З метою перевірки засвоєння студентами матеріалу по важливіших розділах дисципліни “Комп’ютерний аудит”, а також для надання студентам можливості набути практичних навичок письмового викладу навчального матеріалу з точки зору його повноти, правильності, логічної послідовності та оформлення, передбачено обов’язково виконати *одну контрольну роботу* проміжного контролю, за результатами якої студент може отримати решту 20 балів із 100.

Модульна контрольна робота проводиться по закінченню вивчення методики проведення аудиту активів підприємства та його виробничої діяльності, на основі матеріалу, що розглядається в 6 та 7 темах відповідно до програми дисципліни “Комп’ютерний аудит”.

Здані роботи для перевірки оцінює керівник дисципліни та викладач, який проводить лабораторні заняття. Результати оголошуються на наступному лабораторному занятті.

Оцінка за контрольну роботу виставляється в межах 20 балів на основі виставлених балів за **кожне питання контрольної роботи**.

Оцінювання виконаних студентами контрольних завдань здійснюється за 20-ти бальною шкалою з розрахунку 4 бали за одне правильно виконане запитання.

Оцінка “4” бали за питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) системно, ґрунтовно і всебічно висвітлив сутність економічних явищ і процесів; чітко сформулював поняття і терміни; обґрунтував методичні принципи і підходи до розв’язання передбаченого завданням питання;

б) виявив знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) логічно, послідовно і правильно розв’язав ситуацію, зробив необхідні визначення і висновки, що впливають з одержаного результату та дав змістовні рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

Оцінка “3,2” бали за кожне питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) вірно, але не досить повно розкрив сутність економічних явищ і процесів; сформулював поняття і терміни в основному правильно без помилок; правильно описав методику розв’язання передбачених завданням ситуацій, але поверхово розкрив їх сутність і взаємозв’язок;

б) не показав достатні знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) при відповіді на питання практичного спрямування були допущені неприципові помилки, зроблені не всі необхідні визначення і висновки.

Оцінка “2,4” бали за кожне питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) вірно, але не досить повно розкрив сутність економічних явищ і процесів; сформулював поняття і терміни в основному правильно, але з допущеними помилками; правильно описав методику розв’язання передбачених завданням ситуацій, але поверхово розкрив їх сутність і взаємозв’язок;

б) не показав достатні знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) при відповіді на питання практичного спрямування були допущені принципові помилки, зроблені не всі необхідні визначення і висновки.

Оцінка “0” балів за питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) не розкрив сутності економічних явищ і процесів; зовсім не дав визначення поняття і термінам; невірно обґрунтував методологічні принципи до розв’язання передбаченого завданням питання;

б) не знайомий із теоретичними аспектами щодо поставленого завдання, законодавчими актами і нормативно-правовими документами;

в) не вирішив типової ситуації; не навів основних визначень та не зробив необхідних висновків.

Узагальнення об’єктів оцінювання студентів подано у таблиці 6.2.

В разі невиконання завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студент має право за дозволом декана скласти їх до останнього лабораторного заняття. Порядок складання визначає викладач.

Порядок поточного оцінювання знань студентів заочної форми навчання з дисципліни «Компютерний аудит»

Важливим елементом навчального процесу при вивченні дисципліни «Компютерний аудит» є поточний контроль рівня знань студентів, що свідчить про засвоєння вивченого матеріалу, рівень підготовки студентів для виконання передбачених завдань. Поточний контроль здійснюється шляхом опитування студентів, проведення контрольних робіт, прийняття виконаних індивідуальних завдань та робіт на лабораторних заняттях.

Оцінювання поточного контролю дозволить врахувати таку оцінку в загальний підсумковий результат визначення рівня засвоєння знань студентами відповідної дисципліни. Це є також одним з важливих елементів методики викладання дисципліни, що дозволяє стимулювати студентів за добросовісність вивчення матеріалу, виконання лабораторних завдань та їх захисту протягом семестру.

Об'єктом оцінювання поточного контролю студента є:

- 1) виконання лабораторних робіт;
- 2) захист виконаних лабораторних робіт;
- 3) Лабораторні роботи ;
- 4) рівень виконання модульних завдань.

Виконані та належним чином оформлені лабораторні роботи подаються студентом на кафедру для перевірки не пізніше наступного заняття після завершення теми курсу.

За результатами перевірки правильності виконання лабораторних робіт студент отримує **0 – 33 балів**, в розрахунку по 3,0 бали за 1 лабораторну роботу, в тому числі:

- 3 бали* – за виконання лабораторної роботи на оцінку «відмінно»;
- 2,4 бали* – за виконання лабораторної роботи на оцінку «добре»;
- 1,8 бали* – за виконання лабораторної роботи на оцінку «задовільно»;
- 0 балів* – за виконання лабораторної роботи на оцінку «незадовільно».

Оцінювання виконання лабораторних робіт здійснюється за такими критеріями:

«відмінно» – за повне безпомилкове виконання всіх завдань, що передбачені лабораторною роботою;

«добре» – за повне виконання всіх завдань, що передбачені лабораторною роботою без існування суттєвих помилок;

«задовільно» – за часткове невиконання завдань, що передбачені лабораторною роботою без існування суттєвих помилок;

неповну відповідь на поставлені запитання за наявності суттєвих помилок;

«незадовільно» – за неповне виконання (менше 50 %) всіх завдань, які передбачені лабораторною роботою за наявності суттєвих помилок.

За несвоєчасне подання виконаної лабораторної роботи кількість балів за виконання лабораторної роботи знижується на 20 %.

Строки захисту виконаних лабораторних робіт на індивідуально-консультативних заняттях встановлюються викладачем.

До захисту допускаються належним чином оформлені лабораторні роботи щодо змісту яких у викладача не було суттєвих зауважень.

За результатами захисту виконаних лабораторних робіт студент отримує **0 – 33 балів**, в розрахунку по 3,0 бали за 1 лабораторну роботу, в тому числі:

3 бали – за захист лабораторної роботи на оцінку «відмінно»;

2,4 бали – за захист лабораторної роботи на оцінку «добре»;

1,8 бали – за захист лабораторної роботи на оцінку «задовільно»;

0 балів – за захист лабораторної роботи на оцінку «незадовільно».

За виконання реферату або за пошук, підбір та огляд нормативних документів за заданою тематикою:

а) *до 10 балів* за своєчасне і належне виконання реферату, в тому числі:

5 балів за своєчасність виконання і позитивне оцінювання реферату;

5 балів, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „відмінно”;

3 бали, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „добре”;

1 бал, у випадку, коли зміст реферату заслуговує оцінки „задовільно”.

За захист виконаної вибіркової складової на студентському гуртку студент додатково одержує 5 балів.

Участь в наукових студентських конференціях і семінарах:

а) *10 балів* за наявність надрукованих матеріалів конференцій;

б) *10 балів* за виступ на конференціях чи семінарах.

Оцінювання захисту лабораторних робіт та вибіркової складової здійснюється за такими критеріями:

«відмінно» – за повну ґрунтовну відповідь на всі поставлені запитання без суттєвих помилок;

«добре» – за неповну відповідь на всі поставлені запитання без суттєвих помилок;

«задовільно» – за неповну відповідь на поставлені запитання за наявності суттєвих помилок;

«незадовільно» – за відсутність відповіді на запитання.

Контроль ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів здійснюється на лабораторних та індивідуальних заняттях у формі поточного контролю та

перевірки якості виконання домашніх завдань згідно розробленого додатково графіку.

З метою перевірки засвоєння студентами матеріалу по важливіших розділах дисципліни “Комп’ютерний аудит”, а також для надання студентам можливості набути практичних навичок письмового викладу навчального матеріалу з точки зору його повноти, правильності, логічної послідовності та оформлення, передбачено обов’язково виконати *одну контрольну роботу* проміжного контролю, за результатами якої студент може отримати решту 24 бали із 100.

Контрольна робота проводиться по закінченню вивчення методики проведення аудиту активів підприємства та його виробничої діяльності, на основі матеріалу, що розглядається в 6 та 7 темах відповідно до програми дисципліни “Комп’ютерний аудит”.

Здані роботи для перевірки оцінює керівник курсу та викладач, який проводить лабораторні заняття. Результати оголошуються на наступному лабораторному занятті.

Оцінка за контрольну роботу виставляється в межах 20 балів на основі виставлених балів за **кожне питання контрольної роботи**.

Оцінювання виконаних студентами контрольних завдань здійснюється за 20-ти бальною шкалою з розрахунку 4 бали за одне правильно виконане запитання.

Оцінка “4,8” бали за питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) системно, ґрунтовно і всебічно висвітлив сутність економічних явищ і процесів; чітко сформулював поняття і терміни; обґрунтував методичні принципи і підходи до розв’язання передбаченого завданням питання;

б) виявив знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) логічно, послідовно і правильно розв’язав ситуацію, зробив необхідні визначення і висновки, що впливають з одержаного результату та дав змістовні рекомендації щодо усунення виявлених недоліків.

Оцінка “3,8” бали за кожне питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) вірно, але не досить повно розкрив сутність економічних явищ і процесів; сформулював поняття і терміни в основному правильно без помилок; правильно описав методику розв’язання передбачених завданням ситуацій, але поверхово розкрив їх сутність і взаємозв’язок;

б) не показав достатні знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) при відповіді на питання практичного спрямування були допущені неprincipові помилки, зроблені не всі необхідні визначення і висновки.

Оцінка “2,8” бали за кожне питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) вірно, але не досить повно розкрив сутність економічних явищ і процесів; сформулював поняття і терміни в основному правильно, але з допущеними помилками; правильно описав методику розв’язання

передбачених завданням ситуацій, але поверхово розкрив їх сутність і взаємозв'язок;

б) не показав достатні знання законодавчих актів і нормативно-правових документів;

в) при відповіді на питання практичного спрямування були допущені принципові помилки, зроблені не всі необхідні визначення і висновки.

Оцінка "0" балів за питання контрольної роботи ставиться у тому разі, коли студент:

а) не розкрив сутності економічних явищ і процесів; зовсім не дав визначення поняття і термінам; невірно обґрунтував методологічні принципи до розв'язання передбаченого завданням питання;

б) не знайомий із теоретичними аспектами щодо поставленого завдання, законодавчими актами і нормативно-правовими документами;

в) не вирішив типової ситуації; не навів основних визначень та не зробив необхідних висновків.

Узагальнення об'єктів оцінювання студентів подано у таблиці 6.4.

В разі невиконання завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студент має право за дозволом декана скласти їх до останнього лабораторного заняття. Порядок складання визначає викладач.

**Підсумкове оцінювання знань студентів з дисципліни
«Комп'ютерний аудит»**

Підсумкове оцінювання знань студентів здійснюється результатами поточного оцінювання знань за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням в традиційну 4-бальну та шкалу за системою ECTS в такому порядку (табл. 6.4.1).

Таблиця 6.4.1

Підсумкове оцінювання знань студентів

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в КНЕУ	Оцінка на національній шкалою
A	90 – 100	зараховано
B	80 – 89	зараховано
C	70 – 79	
D	66 – 69	
E	60 – 65	зараховано
FX	21 – 59	не зараховано з можливістю повторного складання
F	0 – 20	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Залік на денній формі навчання виставляється на останньому лабораторному занятті. Підсумкова оцінка фіксується у заліковій відомості. Якщо за результатами поточного контролю студент набрав менше за 60 балів, він отримує оцінку «не зараховано» з дисципліни «Комп'ютерний аудит».

Зразок білету модульного (контрольного) завдання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»
КАФЕДРА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ В АПК

Дисципліна «Комп'ютерний аудит»
Спеціальність 6.030 509 «Облік і аудит»

Підсумковий модульний контроль

Варіант 1

1. Аудит «навколо» комп'ютера.
2. Засоби контролю фізичної безпеки.
3. Класифікація засобів інформаційної безпеки.
4. Опишіть особливості перевірки в системі 1С форм фінансової звітності:
форми № 1 "Баланс";
форми № 2 "Звіт про фінансові результати".
5. Відмінності Електронних документів «Рахунок вхідний» та «Рахунок–фактура».

Затверджено на засіданні кафедри Протокол № ____ від “ ____ ” _____ 20__ р.

Зав. кафедри

Гуцаленко Л.В.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

основна

1. Бондар М.І. Аудит в АПК: Навч. посібник.- К.: КНЕУ, 2003. – 184 с.
2. Івахненко С. В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології. – К.: Знання, 2005. — 286с.
3. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: Навч. посібник/ Л.П. Кулаковська, Ю.В.Піча.- 3-є вид.- К.: Каравела, 2006.- 560с.
4. Романов А.Н., Одинцов Б.Е. Автоматизация аудита. —М.: Аудит. ЮНИТИ, 1999.
5. Царьов М. С. Інформаційні системи і технології обліку в АПК: практикум: Навч. посібник / К. : КНЕУ, 2005. — 368
6. Царьов М.С. Інформаційні системи і технології обліку в АПК: практикум: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 368 с.

додаткова

1. Дубій О. 12 уроків з ІС:Бухгалтерії. - К.: БаК, - 2007, - 248 с.
2. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні. Затверджено постановою Верховної Ради України від 16 липня 199 р. № 996.
3. Закон України “Про аудиторську діяльність” Затверджено постановою Верховної Ради України від 22 квітня 1993 р №3125-ХІІ.
4. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року / Н.І. Гаєвська (редкол.), О.В. Селєзньов (пер.з англ.). — К. : Аудиторська палата України, 2006. — 1146с.
5. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. Видання 2004 року / Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України / Н.І. Гаєвська (ред.), О.В. Селєзньов (пер.з англ.). — К. : Аудиторська палата України, 2004. — 1028с.
6. Береза А.М. Основи створення інформаційних систем: Навч. посібник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 214 с.
7. Білик М.Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств: Підручник.- К.: КНЕУ, 2004.- 628 с.
8. Ильина О.П. Информационные технологии бухгалтерского учета.. – Питер, -2001.
9. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. – 3.вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 350с.
10. Стасишен М.С., Піча Ю.В. Основи аудиту (в схемах, графіках і таблицях): Навч. Посібник.- К.: Каравела, 2007. – 192 с.
11. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз бізнесу: Навчальний посібник.- Полтава: ІнтерГрафіка, 2004.- 288 с.
12. Шевчук В. О. Аудит. Методика документування: Навч. посібник /

За ред. І. І. Пилипенка. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. – 184 с.

13. Давидов Г.М. Аудит: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во Знання, КОО, 2001. – 263 с.

14. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Каравелла; Львів: Новий світ – 2000, 2002. – 504 с.

15. Аудит. Методика документування: Кол. авторів. за заг. ред. академіка АЕНУ, д.е.н. проф. І.І.Пилипенка. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України. – 2003. – 457 с.

Автор: к. с.-г. н., доцент кафедри аудиту та державного контролю Вінницького національного аграрного університету **Фостолович В. А.**

КОМПЮТЕРНИЙ АУДИТ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів
освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”
спеціальності 6.030.509 “Облік і аудит”

Комп’ютерний аудит. Методичні рекомендації для ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” спеціальності 6.030.509 “Облік і аудит” / Фостолович В.А.. – Вінниця РВВ ВНАУ, 2011. – 40 с.

Рецензенти:

Денисюк О.М. д.е.н., професор кафедри фінансового контролю та аналізу Вінницького торговельно-економічного інституту КНЕУ

Гудзенко Н. М. к.е.н., доцент кафедри організації обліку та звітності ФЕП Вінницького національного аграрного університету

Рекомендовано навчально-методичною комісією ВНАУ
(протокол № _____ від _____ 2011 р.)

Зав видавничим центром ВНАУ Романов О.М.

Підписано до друку Формат

Ум. друк. арк. 1,1 Обл. _____ вид. арк.

Наклад 50 пр. зам. №

Видавничий центр ВНАУ

вул. Сонячна 3, м Вінниця, 21008

Тел 330